

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

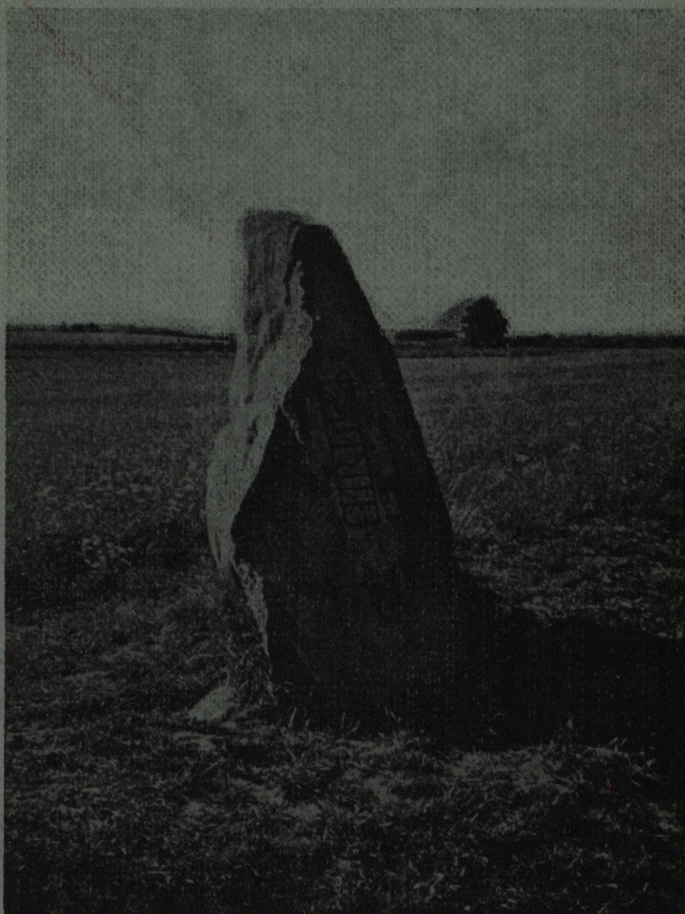
Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KRISTIAN HALD

*Personnavne
i Danmark*

OLDTIDEN

PERSONNAVNE I DANMARK

I. Oldtiden

DANSK HISTORISK FÆLLESFORENING'S
HÅNDBØGER

KRISTIAN HALD
PERSONNAVNE
I DANMARK
I. Oldtiden

KØBENHAVN 1971

TRYKT MED STØTTE AF
CARLSEN-LANGES LEGATSTIFTELSE

Håndbogsserien, der redigeres af Herluf Nielsen,
omfatter endvidere:

Knud Prange: Heraldik og historie

Herluf Nielsen: Kronologi

Poul Eller: Historisk ikonografi

Georg Galster: Mønt

Ib Kejlbo: Historisk kartografi

Iørn Piø: Folkeminder og traditionsforskning

Kristian Hald: Stednavne og kulturhistorie

Poul Rasmussen: Mål og vægt

Anders Bæksted: Danske indskrifter

Johan Jørgensen: Skifter og testamenter

Bjarne Stoklund: Bondegård og byggeskik

Helge Klint: Militærhistorie

Uden for serien, men om beslægtede emner:

R. W. Bauer: Calender for årene 601–2200 e.Kr.
(fototeknisk optryk)

H. Worsøe: Grundbog i slægtshistorie

H. Hjelbølt: Skriftprøver

E. Kroman: Skriftens historie i Danmark
fra reformationen til nutiden

© DANSK HISTORISK FÆLLESFORENING 1971
ISBN 87 7423 016 6

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord	5
1. Kilderne	9
2. Navngivningsprincipper	14
3. Sammensatte navne	19
4. Sammensætninger med gudebetegnelser og gudenavne	36
5. Usammensatte navne	53
6. Kortformer	82
7. Navnenes geografiske udbredelse	105
8. Ændringer i navneforrådet	111
Personnavneregister	117
Stednavneregister	121

FORORD

Det er meningen, at der til denne bog om Danmarks personnavne i oldtiden skal slutte sig to andre, om navneskikken i henholdsvis middelalder og nyere tid. I andet bind behandles de talrige fremmede personnavne, der indlânes i middelalderen, samt tilnavnene, der først kendes i større omfang fra denne periode. Tredje bind skal behandle navneskikkens udvikling i nyere tid, blandt andet familienavnenes opståen. Ved denne afgrænsning skulle hvert af bindene til en vis grad kunne læses som et selvstændigt skrift.

I dette første bind har ikke alle sider af personnavnenes historie kunnet behandles med samme udførlighed. Særlig vægt er der lagt på fremstillingen af kortformerne, dels fordi disses dannelsesmåde langt fra har været tilstrækkeligt undersøgt, dels fordi den store gruppe af kortformer til navnene på Thor- er et karakteristisk dansk træk i vikingetidens navneforråd. Det har ikke kunnet undgås, at fremstillingen her og der er blevet noget tynget af sproghistoriske detailundersøgelser.

Jeg vil gerne takke Carlsen-Langes Legatstiftelse varmt for den bevilgede støtte til udarbejdelse af manuskriptet og Dansk Historisk Fællesforening, fordi den har villet optage mit arbejde i sin skriftserie, selv om det falder uden for dennes hidtidige rammer ved at være planlagt til at skulle udgøre tre bind.

For lån af klicheen til kortet s. 107 takker jeg Gads Forlag.
København den 29. august 1970.

Kristian Hald.

1. KILDERNE

De direkte kilder til viden om dansk navneskik i folkevandringstiden er meget sparsomme. Ganske enkelte personnavne er overleveret i fremmede litterære kilder, og nogle navne findes i runeindskrifter fra perioden. Danmarks Runeindskrifter af Lis Jacobsen og Erik Moltke fra 1942 registrerer henved tyve personnavne – deraf to kvindenavne – fra urnordisk tid, og et par er kommet til siden runeværkets afslutning. De senere fundne indskrifter er medtaget i Wolfgang Krause: *Die Runeninschriften im älteren Futhark* (1).

Den vigtigste kilde til viden om de personnavne, der er brugt på dansk grund i folkevandringstiden, er imidlertid stednavne, først og fremmest lev-navne. De danske stednavne på -lev er i næsten alle tilfælde sammensat med personnavne, og der synes ikke at være tvivl om, at de allerfleste af dem må stamme fra folkevandringstiden; det fremgår især af den store lighed mellem de personnavne, der indgår i lev-navnene og dem, der er direkte overleveret hos andre germanske folk i denne periode.

Ikke overalt i Danmark er lev-navnene dog så gamle; et påfaldende ungt præg har de i det sydøstlige Sønderjylland, hvor man må være blevet ved med at danne lev-navne ned i vikingetiden eller måske endnu senere (2). At et personnavn indgår i et stednavn på -lev er altså ikke noget absolut bevis for, at det går tilbage til folkevandringstiden, men drejer det sig om et navn fra et af de centrale lev-områder, hvor forleddene næsten altid tilhører de personnavnetyper, vi af andre grunde må anse for de ældste, er det overvejende sandsynligt,

at det har eksisteret i denne periode. Desværre findes der endnu ikke nogen samlet undersøgelse af de for forståelsen af folkevandringstidens navneskik så vigtige lev-navne; tolkninger af dem må søges i de udkomne bind af Danmarks Stednavne og i øvrigt rundt om i stednavnelitteraturen (3). Af lev-navne er der på gammelt dansk område ca. 325, og de indeholder skønsmæssigt henved 150 forskellige personnavne, men deres nøjagtige form kan ikke i alle tilfælde fastslås med sikkerhed.

Af navne på -sted er henved en fjerdedel sammensat med personnavne. De ældste må antages at gå tilbage til folkevandringstiden, men som helhed har de et yngre præg end lev-navnene, og nogle af dem kan først være dannet i de følgende århundreder. Navnetypen er behandlet af J. Kousgård Sørensen i bogen *De danske bebyggelsesnavne på -sted* (1958). Ifl. Kousgård Sørensen kan 60 personnavne, alle mandsnavne af forskellige typer, påvises som forled; de gennemgås udførligt p. 241 ff.

Langt rigere flyder kilderne til vikingetidens navneskik, idet godt 200 personnavne findes i indskrifter fra den egentlige runestenstid – vikingetid og »før-middelalder« (indskrifterne på runemønter er ikke medregnede). Også for vort kendskab til denne periodes navneskik spiller stednavnene dog en stor rolle, først og fremmest navnene på -torp, den talstærkeste gruppe af danske landsbynavne. De fleste torp-navne må stamme fra vikingetiden, da talrige danske torper blev grundlagt i England, eller de nærmest følgende århundreder. At de tilhører vikingetiden eller den ældste middelalder fremgår ikke alene af typens forekomst i Danelagen, men også af den forholdsvis meget lille rolle indlånte personnavne spiller som forled. De fleste torpnavne – skønsmæssigt vel omkring tre fjerdedele – er sammensat med personnavne, og de repræsenterer – ligeledes skønsmæssigt – 6-700 personnavne

af nordisk oprindelse, heriblandt adskillige tilnavne. I denne beregning er der ikke taget hensyn til de skånske torper, der ville have bragt tallet noget højere op.

En meget vigtig kilde til periodens navneskik er de nordiske vikingetidsnavne, der kendes fra England og Normandiet. De vigtigste værker om nordiske personnavne i England er Erik Björkman: *Nordische Personennamen in England in alt- und frühmittelenglischer Zeit* (1910), samme: *Zur englischen Namenkunde* (1912), O. v. Feilitzen: *The Pre-Conquest Personal Names of Domesday Book* (1937) og G. Fellows Jensen: *Scandinavian Personal Names in Lincolnshire and Yorkshire* (1968). Tilsammen indeholder disse værker et meget betydeligt navnestof, vel henved 1000 navne (nordiske tilnavne medregnet), en del af dem dog usikre. Hovedmassen af navnene må være medbragt fra hjemlandet, selv om de på grund af det langt sparsommere kildemateriale ikke altid er overleveret i Norden, men der er utvivlsomt også navne iblandt, der først er dannet i England af nordisk sprogstof efter udvandringen. Nogen skarp grænse mellem de nordiske nationaliteter i Danelagen kan ikke drages og som følge heraf heller ikke nogen skarp grænse mellem dansk (østnordisk) og norrønt navnestof. Det kan dog fastslås, at den nordiske bosættelse i den del af Danelagen, der ligger syd for Humberfloden: Lincolnshire og de øvrige »five boroughs« samt Norfolk og Suffolk i hovedsagen har været dansk og det nordiske navnestof i kilder fra disse egne i det væsentlige af dansk oprindelse. I de ovennævnte værker er der kun taget ringe – eller slet intet – hensyn til det betydelige navnestof fra møntindskrifter, og en meget stor del af de middelengelske kilder er endnu ikke udnyttet. Materialet kan dog i nogen grad suppleres ved de lister over nordiske personnavne i stednavne, der findes i de enkelte bind af *English Place-Name Society* fra den sydlige del af Danelagen, således i bd. X

Northamptonshire med over 50 personnavne af skandinavisk oprindelse (se listerne p. 258, 291 f.).

Mindre omfattende end det engelske, men ofte overleveret i ældre kilder og af stor betydning, er det nordiske navnestof i Normandiet. Det er på forbilledlig vis udgivet i J. Adigard des Gautries: *Les noms de personnes scandinaves en Normandie de 911 à 1066* (1954). Det fremgår af des Gautries undersøgelser, at den nordiske bosættelse i Normandiet i hovedsagen har været dansk.

I løbet af middelalderen trænges det nordiske navnestof stærkt tilbage til fordel for navne af fremmed oprindelse, men en mængde hjemlige navne bevares dog gennem hele denne periode og nogle af dem helt til nutiden. Da det middelalderlige kildemateriale – som der vil blive gjort nærmere rede for i anden del af dette arbejde – flyder langt rigere end de ældre tidsafsnits, vil der i middelalderlige kilder optræde adskillige navne, der ikke kendes fra folkevandringstid og vikingetid, hverken i direkte hjemlig eller fremmed overlevering eller som forled i stednavne, men som efter deres dannelsesmåde og geografiske udbredelse med sikkerhed kan føres tilbage til oldtiden. Også sådanne vil derfor i det følgende blive nævnt som eksempler på oldtidsnavne. Overhovedet må det antages, at der kun undtagelsesvis dannes nye fornavne af nordisk sprogstof i middelalderen. Anderledes forholder det sig med tilnavnene, der behandles i bind 2.

De danske personnavne er udgivet i det store værk *Danmarks gamle Personnavne I-II* af Gunnar Knudsen, Marius Kristensen og Rikard Hornby (1936–1964). Det omfatter perioden fra runestenstiden til middelalderens slutning, og eftermiddelalderlige kilder er i et vist omfang benyttet for at vise de medtagne navnes udvikling. Udeladt er – foruden navnestoffet fra Danelagen og Normandiet – i almindelighed navne fra møntindskrifter før 1076 samt det nordiske navne-

stof fra Reichenaulisten. Navne, der kendes fra stednavne, men ikke fra direkte overlevering, er ikke medtaget.

Personnavnene citeres i nærværende bog i den form, hvori de forekommer i kilderne, eller i normaliserede former. Bortset fra de urnordiske former (der ofte er forsynede med *, fordi de fleste ikke er direkte overleverede i indskrifterne) svarer de normaliserede former i det store og hele til dansk sprogform i skånske kilder fra ældre middelalder, den sprogform, der er grundlaget for de normaliserede former i registrene til Johs. Brøndum Nielsens *Gammeldansk Grammatik*, og stort set også til opslagsformerne i *Danmarks gamle Personnavne*. Formerne repræsenterer således et sprogtrin, der er noget yngre end runestenenes, især ved at de gamle diftonger, der endnu delvis er bevaret i indskrifterne, er afløst af monofonger. I visse tilfælde er af praktiske grunde også anvendt opslagsformerne i ordsamlingen i *Danmarks Runeindskrifter*.

Navne fra Normandiet og Danelagen citeres, hvor det drejer sig om fællesnordiske navne, traditionelt i normaliseret oldnord. (vestnordisk) form, hvor kildernes stavemåde ikke er benyttet.

1. *Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen. Phil.-Hist. Klasse 3. Folge Nr. 65. Göttingen 1966.*
2. Kristian Hald: *Vore Stednavne 2. udg. p. 80.*
3. *Bibliografi stds. p. 256 ff.*

2. NAVNGIVNING

De ældste danske personnavne kan, som navnene hos andre germanske folk, naturligt inddeles i tre grupper:

1. sammensatte (toleddede) navne.
2. usammensatte navne.
3. kortnavne (hypokoristiske navne) dannet til navne af de to første grupper.

Brugen af toleddede navne går tilbage til indoeuropæisk tid, og også usammensatte navne har i alt fald rødder i en meget fjern fortid. Bedst bevaret er de toleddede navne hos grækere, germaner og kelter, og flere af de navneled, der anvendes i nordiske personnavne, genfindes hos andre indoeuropæiske folk. Indoeuropæisk *segho- »kraft, sejr« indgår i oldindisk Saha-jah, gallisk (keltisk) Segovesus og talrige nordiske navne på Sig(h)-. Indoeuropæisk *katu- »kamp« er første led i gallisk Caturix og i gammelds. navne på Hath- (oldnord. Hǫð-) (1).

Ved selve navngivningen har der fra gammel tid gjort sig forskellige principper gældende. Et dominerende princip ved den ældste germanske navngivning er det såkaldte *variationsprincip*. Det viser sig ved, at barnet får det ene led af faderens – sjældnere moderens eller en anden nær slægtnings – navn og forudsætter altså eksistensen af toleddede navne. Variationen er kendt blandt germanerne allerede ved vor tidsregnings begyndelse. Tacitus omtaler to brødre, to Cheruskerhøvdinge Inguiomerus og Segimerus; det fælles efterled stammer åbenbart fra faderens navn. En anden Cheruskerfyrste Segimerus var fader til Segimundus (samme navn som

gammelda. Sighmund); her er det første led i faderens navn, der er gået i arv til sønnen.

Fra tidligere dansk område kan variationsprincippet konstateres i urnordisk tid på Istaby-stenen (Da Runeindskr nr. 359), der er rejst af haþuwulafaR haeruwlafir dvs. Hathulf, Hiorulfs søn, når navnene gengives i gammelda sprogform. Den hariwulafaR, stenen er rejst over, er formodentlig Hathulfs fader eller i alt fald en nær slægtning. Navnene er, som man ser, knyttet sammen af det fælles navneled urnordisk *wul(a)faR, gammelda. ulf.

Også i danske runeindskrifter fra vikingetiden er der spor af dette navngivningsprincip. På Hune-stenen (Da Runeindskr nr. 161) nævnes brødrene Porlacr og Porbiorn, og en tredje broder er muligvis Porlacr på Jetsmark-stenen (stds. nr. 160). Snoldelev-stenen (nr. 248) omtaler kunuall[s] stain sunaR ruhalls dvs. Gunwalds sten, søn af Rōald. Der er ingen tvivl om, at efterleddet er det samme i begge navnene, idet Rōald er samme navn som det oldhøjty. Hrodowald, men da w-et i det danske navn må være svundet allerede i urnordisk tid, er det nok tvivlsomt, om sammenhængen har været levende for navngiverne. Det er især i de skånske og fremfor alt bornholmske indskrifter, man møder variationsprincippet, f.eks. nævner Bodilsker-stenen 3 (nr. 371) Økil, fader til Alfkil og Porkil, Åker 2 (nr. 371) Isbiorn, fader til Frēbiorn, og brødrene Porstin og PorlakR nævnes på Vester-Marie 2 (nr. 384). Det eneste sikre eks. fra runeindskrifter udenfor det skånsk-bornholmske område på, at fader og søn bærer navne med samme efterled er det ovfr. nævnte fra Snoldelev-stenen, hvor der måske blot er tale om en rent etymologisk sammenhæng, og hvad brodernavnene på Hune- (og eventuelt Jetsmark-) stenen angår, må det bemærkes, at da þor- er det almindeligste af alle navneled i vikingetiden, behøver navnene ikke at være udtryk for en tilsigtet variation.

Den geografiske udbredelse af variationsprincippet i danske runeindskrifter er af stor interesse, for skønt de bornholmske runeindskrifter er betydelig yngre end indskrifter fra det øvrige Danmark, er det tydeligt, at Bornholm har bevaret en gammel navneskik og i den henseende kan betragtes som et reliktområde. Det er også klart, at der er sammenhæng mellem de bornholmske og de svenske indskrifter, hvor variationsprincippet ligeledes har en betydelig udbredelse.

Ved siden af variationsprincippet møder vi tidligt i de germanske folks navngivning *alliterationen*, det forhold, at navnene begynder med samme konsonant eller med vokal (alle vokaler allitererer indbyrdes). Alliteration er navnlig kendt fra folkevandringstidens germanske kongeslægter og især fra de små angelsaksiske kongeriger i England. Det gamle kongehus i Wessex, der kendes langt tilbage i tiden, havde navne, der begyndte med c. Den ældst kendte konge er Cerdic, død 551; derefter følger Cynric, Ceawlin, Ceolric, Ceolwulf og Cynegisl. Den sidstnævnte, der regerede fra 611–641, havde sønnerne Cwichelm, Coenwealh, Centwine og datteren Cyneberga. Således fortsætter navne på C- ned til slutningen af 8. århundrede. I 802 kommer en ny kongeslægt på tronen, hvis medlemmer alle har navne, der begynder med vokal, Ecgbeort, Æthelwulf, Æthelbeald, Æthelbeorth osv. Den sidste er Eadweard (Edward the Confessor), der var engelsk konge 1042–66. Den gamle navneskik levede altså fuldstændig regelmæssigt helt til den normanniske erobring (2).

Alliteration er der også i navnene på de gamle Uppsala-konger, som kendes fra Þjóðólfs Ynglingatal, hvor navnene allitererer på vokal: Eiríkr, Alfr, Yngvi, Iqrunr, Aunn, Egill, Ottarr osv.

Endnu ved hedenskabets slutning, på en tid, da alliterationen ellers forlængst var opgivet i nordisk navneskik, bærer de svenske konger i Uppsala navne, der begynder med vokal,

Erik, Olov, Anund, Emund. Dette forhold må sikkert opfattes som en ejendommelig relikviede indend for kongeslægten, berodende på en ubrudt slægtstradition, der sandsynligvis går helt tilbage til ynglingekongerne i det 7. århundrede (3).

Alliterationen bevirker, at navnene bliver særlig anvendelige i helteedigtningen, hvad der især har interesse for fyrstee eller kongeslægterne, hvor den tydeligst kommer til udtryk. Efter Axel Orlriks opfattelse (4) er forudsætningen for navnealliterationen netop hensynet til edigtningen. At dette hensyn i det mindste har været i høj grad medvirkende til alliterationens udbredelse kan næppe betvivles. Alliterationen er ganske vist, som det germanske navnestof hos klassiske forfattere viser, ældre end den egentlige folkevandringstid, men også helteedigtningen har sine rødder langt tilbage i tiden; et af dens udgangspunkter er den alliterende navneremse.

I urnordiske indskrifter optræder alliteration i de før nævnte navne HaþuwulafaR, HaeruwulafiR og (eventuelt) HariwulafaR på Istaby-stenen; alliteration og variation kan, som det ses af dette eksempel, forekomme i de samme navne. Også guldhornsindskriftens HlewagastiR holtijaR er eksempel på variation under forudsætning af, at holtijaR betyder »Holtes ætling«.

Det tredje navngivningsprincip, *opkaldelsen*, var det herskende i Norden i vikingetiden. Barnet fik et navn, som havde været båret af en afdød, nær slægtning, ofte farfaderen eller morfaderen, ofte også en farbroder eller morbroder, faderen derimod kun, hvis han var død før barnets fødsel. En mængde eksempler på opkaldelse kan hentes i islandske kilder, særlig Landnámabók. På danske runesten kan den kun konstateres i en enkelt vikingetidsindskrift, Bregninge (Da Runeindr nr. 220), hvor Tōki er navn både på en fader og hans søn, der altså må antages at være født efter faderens død. Når opkaldesskikken ellers ikke fremtræder i indskrifterne, beror

det på, at de yderst sjældent nævnes mere end to generationer, og at der efter reglerne sjældent vil være mulighed for opkaldelse efter faderen.

Opkaldelse efter berømte personer udenfor ætten eller efter skikkelser fra heltedigtningen kan ikke konstateres i Danmark i oldtiden, men kommer senere til at spille en rolle. I Sverige antages KnutR i runeindskrifter at kunne bero på opkaldelse efter Knud den Store, og den norske konge Magnus (død 1047) er ifølge Snorre opkaldt efter Karl den Store, Carolus Magnus.

1. Se A. Bach: Die deutschen Personennamen I, 2. Aufl. (1952) p. 80f og der cit. litt.
2. E. Wessén: Nordiska namnstudier p. 14f; jfr. note 5.
3. E. Wessén: Studier til Sveriges hedna mytologi och fornhistoria p. 63f (Uppsala univ. årsskr. 1924: 6).
4. Danmarks Heltedigtning I 22f.
5. Om nordisk og germansk navneskik se især fremstillingen hos Elias Wessén: Nordiska namnstudier (Uppsala univ. årsskr. 1927: 3), et hovedværk i personnavneforskningen. Af andre fremstillinger kan nævnes kapitlet »Lidt forhistorie« i Marius Kristensen: Gamle Navne (Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning nr. 177, 1938). Om navneskikken i danske runeindskrifter se Karl Martin Nielsens artikel personnavne i Da Runeindskr Text p. 900 ff.

3. SAMMENSATTE NAVNE

De toleddede germanske personnavne er oftest sammensat af to substantiver, men kan også bestå af et adj. plus et subst. eller et subst. plus et adj. Helt frit kan de forskellige ordstammer, der indgår i personnavne, ikke kombineres. Der findes visse ordstammer, som kun eller fortrinsvis forekommer som forled, f.eks. germ. *segi- »sejr«, *þiuda- »folk«, *ansu- »as, gud«, *hluþa- »berømt«, *aðala- »ædel«, mens andre kun kan være efterled, f.eks. *mund- »beskyttelse«, *mēri- »berømt«.

Som en hovedregel ved navnedannelsen gælder, at efterledet i et mandsnavn ikke kan være et femininumord og omvendt ved kvindenavne. Denne regel er ikke overleveret fra indoeuropæisk tid; i græsk kan således et hvilket som helst subst. være efterled i et mandsnavn. Af endelser som kun kan forekomme i kvindenavne kan f.eks. nævnes oldnord. -gunnr »kamp«, -hildir »kamp«, -líkn »barmhjertighed«, -rún »hemmelighed«, -þrýð (til þrúðr »kraft«), og -hialp »hjælp«, men som forled kan de samme ordstammer udmærket indgå i mandsnavne: Gunnarr, Hildibrandr, Líknfúss, Rúnulfr, Þrýðríkr, Hialprekr.

Som følge af variationsprincippet sker der en stadig udvikling og fornyelse af den sammensatte navnetype, og navnene behøver ikke at have nogen betydning i den forstand, at der altid er et logisk forhold mellem de to led. Et sådant forhold kan være til stede og er det vel navnlig i de ældste sammensætninger (eksempler ndfr.), men er altså ikke nødvendigt. Tager man f.eks. et mandsnavn som gammelds. Biornulf,

sammensat af ordene bjørn og ulv og utvivlsomt opstået ved variation, vil det være meningsløst at tale om navnets betydning. Men de enkelte navneled er altid virkelige ord (ordstammer) med en bestemt betydning, og det er ikke tilfældige ord, der kombineres. De toleddede navne, der er overleveret i skriftlige kilder fra folkevandringstidens germanske folk, består af relativt få ordstammer, og der kan ikke være tvivl om, at ordene i stor udstrækning er udtryk for en bestemt psykisk indstilling, for bestemte idealer som krig, ære, mod, sejr, ædel byrd osv. Men det må erindres, at de navne, der er overleveret i kilderne, næsten udelukkende hører hjemme i fyrsternes og høvdingernes miljø. Og det turde forholde sig på tilsvarende måde med de urnordiske navne, der kendes gennem runeindskrifter og lev-navne. De repræsenterer – stort set – den navneskik, der herskede i den tids overklasse.

Det er naturligvis umuligt i denne bog at omtale alle toleddede personnavne af hjemlig oprindelse, der kendes fra dansk område. En fuldstændig fortegnelse over forled og efterled i navne fra runeindskrifter findes i Danmarks Runeindskrifter sp. 902 ff og et efterledsregister til samtlige personnavne i Danmarks gamle Personnavne I 1699 ff.

Den udførligste samlede fremstilling af navnenes etymologi findes i Assar Janzéns store afsnit om »De fornvästnordiska personnamnen« i personnavnebindet i Nordisk Kultur (bd. VII) med meget udførlige litteraturhenvisninger. Det drejer sig stort set om de samme navneled, der indgår i danske, sammensatte personnavne.

Som eksempel på sammensatte personnavne skal omtales nogle navne med efterled, der er repræsenteret i de urnordiske indskrifter, og med enkelte meget udbredte efterled, der tilfældigvis ikke findes i indskrifterne, men indgår i adskillige navne sammensat med -lev.

Det mest berømte af alle urnordiske navne, *HlewagastiR*

i guldhornsindskriften, er behandlet af Sophus Bugge i hans grundlæggende afhandling fra 1867 »Bidrag til Tolkningen af de ældste Runeindskrifter« (1). Sidste led identificeres her med ordet gæst, oldnord. gestr, gotisk gasts, og forleddet med ordet læ, oldnord. hlé, urnord. *hlewa-, som Bugge også finder i jættensnavnet Hlébarðr i Harbarðsljóð, i det mytiske kvindenavn Hlédís i Hyndluljóð og i bayerske mandsnavne Hleo, Hleoperht fra 8.–9. årh. Om navnets betydning siger han, at det vel snarere er »en Gjæst (fremmed) som finder Læ (Beskyttelse) end en Gjæst, som giver Læ«. Bugges forklaring blev accepteret af senere forskere som Wimmer og Finnur Jónsson, men allerede 1885 fremsatte Burg (2) en anden forklaring af forleddet, som blev nærmere uddybet af Marius Kristensen (3), nemlig den, at det skulle sammenstilles med græsk kleos »berømmelse«, der er nært beslægtet med forleddet i græske personnavne som f.eks. Kleoxenos (hvis efterled også betyder gæst); også det tilsvarende sanskritord indgår i personnavne. Mar. Kristensen antager derfor, at vi her har et eksempel på et navneled, der har været i brug allerede i indoeuropæisk (»fællesjafetisk«) tid og som navneelement har kunnet nedarves i de forskellige indoeuropæiske sprog uden hensyn til, om det pågældende ord vedblev at leve som appellativ i sproget. Det er ikke alene i germansk, at ordet tidligt forsvinder; i græsk findes kleos kun hos Homer, ikke i det senere sprog og har altså ikke været et levende ord for bærerne af de pågældende personnavne. Mar. Kristensen nævner i sin afhandling andre eksempler på navnelementer, nedarvet i forskellige indoeuropæiske sprog fra en fælles fortid; bl.a. genfinder han det urnord. harja- (hvorom ndfr. p. 25 f) i græske navne på Korjo-. Sammenstillingen af urnord. Hlewa- med græsk kleos, er vel nu den almindeligst antagne etymologi, men det er ikke sikkert, at ordstammen er uddød så tidligt i germansk som Mar. Kristensen antog. I

eddadigtet Oddrúnargrátr optræder der et adj. hléz, som Hjalmar Falk (4) foreslog at opfatte som superlativ af et adj. *hléðr, muligvis beslægtet med forleddet i HlewagastiR, og eksistensen af et sådant adj. afledt af roden hlewa- er senere blevet nærmere motiveret af Ivar Lindquist (5). Er det rigtigt, at dette adj. har levet endnu i historisk nordisk, er det sandsynligt, at også *hlewa- har været i appellativisk brug i urnordisk. Vi kan med andre ord ikke være sikker på, at selve navneleddet som sådant er overleveret fra indoeuropæisk tid; navne på Hlewa- kan være selvstændige germanske dannelser. Forleddet er i øvrigt ikke helt sjældent i germanske personnavne: til det ovfr. omtalte baierske Hleobert svarer således oldeng. Hleobeorht, og andre engelske eksempler er Hleoburh, Hleofrid, Hleoweald. De germanske navne på Hlewa-, Hleo- har R. Much (6) sammenstillet med det galliske personnavn Cleuius, sikkert med rette, idet man i keltisk har et til græsk kleos svarende *kleuas-. Heraf vil v. Friesen (7) drage den slutning, at de germanske navne er lånt fra keltisk. Da et *hlewa- med betydningen »berømmelse« ikke kan påvises på germansk grund, kan navnene næppe være oprindelige blandt germanerne, hævder han; de må have lånt navneleddet fra kelterne, sandsynligvis i det gamle kontaktområde mellem kelter og germaner ved Rhinen, hvorfra navnene så er vandret mod nord. På keltisk grund, hvor ordstammen *kleuas- er kendt, er navne på Kleva- naturlige, men der er dog også den mulighed, at de kan tilskrives græsk kulturpåvirkning (fra Massilia osv.). Selv om en anden germansk navneendelse (se ndfr. p. 27 f) er lånt fra keltisk, er v. Friesens forklaring særdeles dristig. Den forudsætter, at lånet er sket så tidligt, at det keltiske ord har deltaget i den germanske lydfor skydning af oprindeligt k til h, hvad der vel i og for sig ikke er utænkeligt. Det betænkelige er, at v. Friesen – ligesom Mar. Kristensen – vil drage vidtgående slutninger af, at

*hlewa- tilsyneladende ikke er overleveret i appellativisk brug i germansk, men dette kan, som ovfr. antydet, bero på en tilfældighed.

M.h.t. efterleddet -gastiR er der ingen tvivl om, at det er ordet gæst, men selve sammensætningens indhold er omstridt. Som ovfr. nævnt antog Bugge, at navnet havde en bestemt betydning, snarest »gæsten som søger beskyttelse«, men Wes-sén (8) mener, at HlewagastiR ligesom talrige vestgermanske mandsnavne på -gast fra folkevandringstiden er præget af variationsprincippet, så det ikke nytter noget at søge efter en logisk sammenhæng mellem de to led. Ved de yngre oldnord. sammensætninger som Goðgestr, Níðgestr, Végestr (= gammelsvensk Vigæst) er det usammensatte ords grundbetydning »fremmed, gæst« tydeligt levende. Til de forståelige navne kunne man også henregne de danske sammensætninger på -gæst, gammelda. *Frithgæst*, overleveret én gang i et diplom fra 1419 som navn på en bonde i Vennebjerg hrd. i Nordjylland, og *Wal(æ)gæst*, der forekommer et par gange på Sjælland. Det første navn optræder af og til i England, bl.a. nævnes under året 993 en Fridegist af dansk afstamning i den angelsaksiske krønike (9). Navnet Frithgæst »fred-gæsten« giver god mening, og det samme er tilfældet med Wal(æ)-gæst, hvis det, som antydet i Da Gl Pers, er et urnord. *WalagastiR »den vælske, fremmede gæst«. Andre sikre sammensætninger på -gæst kendes ikke fra dansk område. Da Gl Pers optager også et *Malgest*, men det kendes kun fra Husumegnen og er næppe af dansk oprindelse. Desuden forekommer i et par sjællandske kilder et navn *Heriest*, *Hæryst*. Hvis dette virkelig er en sammensætning på -gæst, hvad der nævnes som en mulighed i personnavneordbogen, må det sammenstilles med tysk Herigast »hærgæsten«.

En anden opfattelse af sammensætninger på -gastiR har Ivar Lindquist (10). Lindquist mener, at de ægte, gamle

germanske sammensætninger, såkaldte »fuldnavne«, er possessive sammensætninger (bahuvrihi-composita, sammensætninger af typen »blåskæg«). Disse sammensætninger har været meget talrige på ældre trin af de indoeuropæiske sprog; som eksempel kan nævnes de germanske sammensætninger på -lika »krop« og -haidus »væsen, beskaffenhed«, hvoraf afledningsendelserne -lig og -hed har udviklet sig. Hvis man opfatter navnene på -gastiR som sammensætninger af denne type, bliver der fuld overensstemmelse med de græske navne på -xenos. Græsk Theóxenos »den som har guderne til gæst« er ifl. Lindquist en nøjagtig betydningsmæssig parallel til Myklebostad-stenens AnslugastiR »den som har aserne til gæst«, og til det ovfr. omtalte oldnord. Végestr, der ikke betyder »gæsten i helligdommen«, men hvor vé skal betyde gud (oldnord. véar plur. kan betyde guder). HlewagastiR betyder ganske som græsk Kleoxenos »den der har berømte gæster«. Lindquist gennemgår en lang række af de germanske navne med samme efterled og mener, at de alle skal tolkes på analog vis. Et navn som urnordisk SaligastiR betyder f.eks. ikke »den som er gæst i salen«, skønt der i oldeng. poesi findes et subst. selegiest med denne betydning, men betydningen er »den, der har gæster i salen, i sit hus«. Lindquists tolkning er i det mindste formelt mulig og tiltalende ved, at de germanske navne fra betydningens side ikke alene bliver en parallel til de førnævnte græske, men også, hvad der måske er mere interessant, til slaviske navne på -gost, der også etymologisk er samme ord som gæst. Et eksempel er polsk Dobrogost »den som har en god gæst«.

Mod Lindquists teori taler dog, at også det usammensatte ord gæst forekommer som personnavn. Gestr er et temmelig almindeligt mandnavn i Norge og på Island. Især bruges det som påtaget navn på personer, der vil skjule deres virkelige navn – også Odin optræder under navnet Gestr. Brugen af

Gestr på vestnord. område kunne være ung, men navnet indgår antagelig også i det danske sognenavn Gestelev i Sallinge hrd., Fyn. Navnet skrives 1386 (afskr.) Gesterleue, 1418 Gesterløu, 1453 Gesterløff, og den ældre form på -er- tolkes naturligt som den gamle genitivform *Gæstar- af et mandnavn *Gæst, hvor endelsens r som i adskillige andre Tilfælde (Lunderskov f.eks.) er bevaret langt ned i tiden (11).

Det mest udbredte efterled i gamle germanske personnavne turde være urnord. -harjaR, samme ord som det moderne hær, men med en anden betydning »hærfører, kriger«. Det forudsættes i mange, antagelig de fleste, af de talrige navne, der i gammeld. ender på -ar, men kan ikke altid med sikkerhed holdes ude fra andre efterled. I nogle tilfælde, f.eks. i gammeld. *Rōar*, samme navn som oldeng. *Hrōðgār*, er efterledet et urnordisk -gairaR (12), og *Skipar*, der indgår i skånsk Skepparslöv, er snarest et urnord. *Skipa-warjaR, samme ord som oldnord. skipveri »medlem af skibsmandskabet« og det latinsk-germanske -varii i navne som Amsivarii »beboerne ved Emsfloden« (13). Navne på -mar er som regel sammensat med adj. -māriR »berømt«, se ndfr. p. 28 f.

Efterledet -harjaR er ikke overleveret i urnord. indskrifter fra dansk område, men dette skyldes en ren tilfældighed; man må erindre at det, som nævnt i kap. 1, er et meget begrænset antal navne, der i Danmark er direkte overleveret fra urnordisk tid. Derimod er sammensætninger på -harjaR almindelige i lev-navne. En af dem, gammeld. **Swāvar*, urnord. SwabaharjaR, der findes i denne form på Rö-stenen i Bohuslän, men som der kun er et enkelt, usikkert eksempel på i Da Gl Pers, indgår i stedsnavnet Svogerslev (orig. pavebrev 1257 Suauerslef). Forledet går igen i en lang række kontinentalgermanske personnavne Swabperaht, Suabgast, Suaphart og mange andre samt i oldeng. *Swæfheard* m.fl. Det er identisk med folkenavnet schwaber, hvad der stemmer godt

med navnenes udbredelse, idet de først og fremmest hører hjemme hos schwabernes naboer, franker og bairer. De er åbenbart ikke opstået hos schwaberne selv, men hos nabofolk, der har anvendt *swāba- som betegnelse for schwaber, der er indvandret til deres område, eller for egne landsmænd, der har haft særlig kontakt – fredelig eller krigerisk – med schwaberne, jfr. at man i England har anvendt irer ikke alene om virkelige irer, men om keltiserede nordmænd, der er kommet til England via Irland. Navnet SwabahaŕjaR er ifl. v. Friesen (14) lånt til Norden fra vestgermanske folk. Dette er naturligvis muligt, men det er vanskeligt at afgøre, om et sådant navn er et færdigt lån eller det blot er impulsen til at danne navne på *Swaba-, der er kommet til Norden sydfra.

SwabahaŕjaR er karakteristisk for det ældste lag af sammensætninger på -haŕjaR. Som Wessén gør opmærksom på (15) er mange af forleddene navne på fremmede folkestammer (16). I den gotiske kongeslægts stamtavle hos Jordanes (6. årh.) forekommer et navn Vinetharius, der er samme navn som det oldhøjty. Winidheri og sandsynligvis også som et *Windar, der indgår i det danske stednavn Vinderslev (17); forleddet er folkenavnet vender, oldnord. vindr. Et andet eksempel på sammensætning med folkenavn er gammelda. Gōtar, oldnord. Gautar, der forudsætter et urnord. *GautahaŕjaR, sammensat med göternes navn. Det indgår i to levnavne, Görslöv i Skåne (1145 Gøterslef) og Gørslev på Sjælland (1268 Gøtherslæuæ). Navnet forekommer også i Sverige og Norge, men i Norge er det temmelig sent og begrænset til de sydøstlige egne af landet; det er tydeligt nok trængt ind fra Sverige. De få danske, middelalderlige eksempler er alle fra Skåne eller Halland.

Det er klart, at navne med et folkenavn som forled og et ord, der betyder kriger som efterled, passer godt til folkevandringstidens krigeriske miljø. I dette miljø hører også en

sammensætning som oldnord. Sævarr, urnord. *Saiwa-harjaR, hjemme. I Danmark er navnet ikke direkte overleveret; den gammeld. form ville være *Siōar, sammentrukket til Siōr, og *Sæar, Sær. I disse former indgår navnet i ikke mindre end fire lev-navne: *Siōar i jysk Sjørslev, *Sæar i Særslev, Sjælland, Fyn og Lolland. Den store udbredelse i forbindelse med -lev viser, at navnet må have været meget almindeligt i folkevandringstiden også på dansk område.

Indenfor den store gruppe af navne på -harjaR kan der altså påvises et lag, hvor sammensætningen som sådan har en bestemt betydning, og det ligger nær at tænke sig, at det er det ældste. I kraft af variationsprincippet danner man senere en lang række sammensætninger, der må betragtes som tilfældige forbindelser af to forskellige, velkendte navneled. I et navn som det gammeld. Gunnar, der bl.a. indgår i det sjællandske Gunderslev, 1322 Gunnærsløf, og er sammensat med urnord. *gunþa- »kamp«, kan man vanskeligt antage en logisk sammenhæng mellem de to led; den kunne derimod være til stede i sammensætninger som gammeld. Ormar, af orm »slange«, og Hialmar, af hialm »hjelm«.

En anden gruppe hvor der ligesom ved -harjaR kan udskilles en række navne, hvor sammensætningen har et logisk indhold, er navnene på -rīk, der er udførligt behandlede af Wesén (18). Ingen af dem er overleveret i urnordisk, men i alt fald et enkelt, Erik, forekommer på dansk område i forbindelse med -lev i stednavnet Erikslev i Merløse hrd. (1177 (afskr. i Sorøbogen) Erixleffue). Et andet gammelt navn med samme forled er det jyske Erritsø (Ribe Oldemoder ca. 1325 Ærexhøgh), der vel simpelthen betyder »Eriks gravhøj«. Efterleddet -rīk betyder »hersker, konge« og er samme ord som gotisk reiks »herre, øvrighedsperson«; afledninger hertil er adj. rig, gotisk reikeis, og subst. rige, oldnord. rīki. Ordet, der også er identisk med latin rex »konge«, er et æld-

gammelt keltisk lån i germansk, og skikken at danne personnavne på -rik er optaget fra kelterne. Adskillige germanske navne har direkte paralleller i keltisk, f.eks. er oldhøjty. Hadurih, oldeng. Headoric, samme navn som keltisk Caturix. En særlig udbredelse fik efterleddet hos de østgermanske folk, hvor det i overensstemmelse med sin betydning først og fremmest bruges i kongenavne. Den første østgotiske konge, der med sikkerhed kendes som historisk person, Ermanaric bærer et sådant navn. Det er hans navn, der er optaget i den oldnord. litteratur i formen Jormunrekr, hos Saxo Jarmericus. Navnet betyder »storkongen«; jfr. oldnord. jormungandr »midgårdsormen« (18). Andre berømte bærere af sådanne navne er Alaric (»alherskeren«), vestgoterkongen der erobrede Rom i begyndelsen af 6. årh., og Theodoric den Store, hvis navn er sammensat med gotisk Þiuda »folk« (»folkeherskeren«). De allerfleste gammeld. navne på -rik er indlånt fra tysk, et enkelt, Iadrik, fra oldeng. (Eadric). Af hjemlig oprindelse er dog det almindelige Erik, oldnord. Eiríkr, der som nævnt indgår i gamle stednavne. Det er efter sin betydning en parallel til de førnævnte gotiske kongenavne, idet det forudsætter et urnord. *Ainarik- »eneherskeren« (20), hvor et oprindeligt n som i andre tilfælde er faldet bort foran r (21). Navnet svarer til Alaric som oldnord. einvaldr til al- eller allvaldr; begge ordene betyder »hersker«. Det er næppe tilfældigt, at det fra gammel tid optræder i de norske og danske kongeslægter.

Et af de ældst overleverede efterled i germanske personnavne er urnord. -māriR, germansk mēri, der er identisk med adj. oldnord. mærr »berømt«. I gammeld. navne bliver efterleddet til -mar, idet omlyden ikke som i adj. er indtrådt i den tryksvage stilling ordet har som efterled. Efterleddet findes allerede hos Tacitus i Inguiomerus, navn på en Cherusker-

fyrste fra tiden omkring Kristi fødsel; det er samme navn som gammeld. *Ingimar*. Man har tidligere villet finde et navn på *-māriR* i forbindelsen *niwajemariR* på Torsbjerg-dupskoen (22), men med tvivlsom ret; Marstrander tolker runerne som ni *wā(g)jē MāriR* og opfatter *MāriR* som navn på sværdet («lad sværdet *MāriR* ikke skåne») (23). Skønt navne på *-māriR* således udgår af det sikre urnord. personnavneforråd, må de alligevel have været ret almindelige i Danmark i folkevandringstiden. Det fremgår af, at flere lev-navne er sammensat med dem. Et sjællandsk eksempel er *Vemmelev* (Vald JBog *Wimmærlef*), der er samme navn som skånsk *Vemmerlöv* (1412 *Vimmerløff*), hvor forleddet snarest er et mandnavn **Wighmar*, der ikke er direkte overleveret i dansk, men synes at forekomme i svenske runeindskrifter (24); navnet har paralleller i tysk og engelsk. Andre skånske lev-navne med personnavne på *-mar* er *Hammarlöv* (1348 *Hamarleef*), *Remmarlöv* (14. årh. *Rwthmarløff*) og *Vissmarlöv* (1506 *Vismerløff*) (25). I *Wismarlöv* indgår et ellers ukendt mandnavn gammeld. **Wismar*. Det minder stærkt om det *Visimar*, der hos flere klassiske forfattere er overleveret som navn på en vandalerkonge, men da vandalerne ligesom goterne talte et østgermansk sprog, hvor man skulle vente en form *-mer*, hvis efterleddet var identisk med det nordiske *-mar*, er sammenhængen tvivlsom. Ejendommeligt for navnene på *-mar* er, at de i forbindelse med *-lev*, som påvist af Sahlgren, må have haft genitivendelsen *-ar*, skønt de ellers ender på *-s* i genitiv. Det betyder, at de i lev-navnene har bevaret adjektivets ellers tabte *i-* eller *u-*stammebøjning, et vidnesbyrd om høj ælde. Af gammeld. navne på *-mar* kan foruden *Ingimar* nævnes de sjældne *Almar* og *Gōtmar*, det sidste udelukkende kendt fra Skåne.

Et efterled, som er sjældent i historisk nordisk, er urnord. *-þewaR*, der indgår i navnet *OwlþuþewaR* på Torsbjerg-

dupskoen (22), en af de ældste urnord. indskrifter, der arkæologisk kan dateres til tiden omkring år 200. Det er den almindeligste opfattelse, at første led er et urnord. *wulþu-, identisk med gotisk wulþus »herlighed« og det nordiske gudenavn Ullr. Forleddet wulþu- forekommer en gang imellem i øst- og vestgermanske personnavne, f.eks. i gotisk Vulduulf (Jordanes), men er ikke med sikkerhed påvist i andre nordiske navne. Efterleddet, der er samme ord som gotisk þius »tjener«, er meget almindeligt i kontinentalgermanske personnavne. I oldnord., hvor det bliver til -þér, forekommer det i enkelte navne, der – måske med en enkelt undtagelse – altid betegner opdigtede personer. På østnordisk grund er det ukendt i historisk tid. Wulþuþewar er således eksempel på et efterled, der var almindeligt hos mange germanske folk, og som også var kendt i Norden i urnordisk tid, men senere er næsten helt forsvundet.

Efterleddet -winiR synes at måtte forudsættes i det *Alawin*, der forekommer tre gange (i vokativ) på Skodborg-brakteaten (26). Det kan være identisk med det tyske Aluini, der især er almindeligt på frankisk område, og forleddet er vel samme ordstamme som i det ovfr. p. 28 nævnte gotiske Alaric, oldnord. Alrekr. Samme navn er måske gammeld. *Alin*, *Allin* i Løgumkloster-necrologiet, der i Da Gl Pers er anbragt under opslagsformen Alfwin. *Alfuin*, der forekommer på Vester Marie-stenen II, er derimod et andet navn, det samme som oldeng. Ælfwin.

Efterleddet, der er samme ord som ven, oldnord. vinr, er almindeligt i vestgermanske personnavne, men sjældent i nordisk. Det mest udbredte navn er gammeld. *Øthin*, oldnord. Auðunn, der er samme navn som oldhøjt. Audowin og oldeng. Eadwine. Den sen-urnord. form er *Auð-winiR, der dels med bortfald af ð foran w giver et oldnord. Aunn, gammeld. *Øn (i stednavne), dels med vokalisation af w til u et

oldnord. Auðunn og med svind af w gammelda. Øthin (27). Øn indgår muligvis i de sønderjyske navne Nørre og Sønder Ønlev (28). De fleste andre navne på -win i gammeldansk er sikkert vestgermanske lån. Det gælder f.eks. *Rikwin*, der kun er overleveret en gang som navn på en købmand i Ribe (gen. *Richewini*) og er samme navn som tysk *Richowin*. Det gælder også navnet *Iþuin*, som man har villet læse på den middelalderlige Tårnberg-sten I (29); hvis navnet virkelig skal læses sådan, må det, som antaget i Da Runeindskr, være lånt fra oldeng. *Eadwine* og altså i virkeligheden samme navn som Øthin.

Efterleddet -gīslR forekommer i Kragehul-spydskaftet (30) *Asugisalas* (gen.), hvis forled er ordet *as* (se p. 37). Navnet har ingen paralleller i senere nordisk, men på tysk grund findes flere gange et tilsvarende *Ansigisil*. Efterleddet indgår derimod i navne som gammelda. *Thrūgils* og *Athisl* (31). Det sidste kendes kun fra Vordingborg-stenen (32), men indgår antagelig også i det jyske stednavn, der 1311 skrives *Adhelstorp* i Århusbogen, muligvis det nuværende *Ajstrup* i Ning hrd. (33). Ordets betydning er måske »pil« eller »pileskaft«, den betydning *gisil* havde i det gamle langobardiske sprog; det nært beslægtede oldnord. *gīsl* betyder stav.

Et urnordisk eksempel på efterleddet -mund er mandnavnet *Kunimundiu*, dativ af **KunimunduR*, ældre **KuniamunduR*, på Tjurkö-braktaten fra Bleking (34). Det er et af de mest udbredte germanske personnavne, der findes hos en lang række folk: oldeng. *Cynemund*, oldhøjt. *Cunimund*. Da det ellers mangler i Norden, mente v. Friesen (35), at det som mange andre urnordiske navne var af fremmed oprindelse. Rimeligere er det dog at antage, at det er et navn, der er gået tabt mellem urnord. og fællesnord. tid. Apellativet **mund* er ikke bevaret i de nordiske sprog, men findes i vest-

germansk i betydningen »værn, beskyttelse«, den betydning, der også må forudsættes i personnavne. Det indgår i en lang række gammelds. navne: *Asmund*, *Guthmund*, *Gærmund*, *Ingimund*, *Salmund*, *Sighmund* m.fl. Navnet Sighmund er, som nævnt i kap. 2, overleveret hos Tacitus i formen Segimundus.

Efterleddet urnord. -rāðaR er der fremkommet et eks. på ved fundet af Stenmagle-æsken (36), hvis indskrift indeholder mandsnavnet *HagiradaR*. Det er efter al sandsynlighed, som antaget af Bæksted (37), identisk med adj. oldnord. *hagráðr* »villig som dygtig til at give gode Raad« (Fritzner), hvis første led er den ordstamme, der findes i oldnord. *hagr* »kunstfærdig, duelig til at gøre noget, hvortil der udkræves en særegen færdighed«. Som personnavn genfindes adj. ikke i senere nordisk og kendes vistnok heller ikke fra andre germanske sprog. Da *HagiradaR* er risterens navn, kunne man måske tænke sig, at det var et oprindeligt tilnavn, der sigter til hans færdighed i runekunsten.

Samme efterled findes i et andet urnordisk personnavn, *FrawaradaR* i den svenske Mjöebro-indskrift (38), der heller ikke kendes fra andre kilder. I øvrigt er -rāth et almindeligt efterled i nord. navne; det forekommer bl.a. i gammelds. *Astrāth*, *Gundrāth*, *Wandrāth* og muligvis det usikre (*T*)*i-rath* (se p. 41). Betydningen må være »som giver råd« eller måske »som råder, styrer«.

Et efterled, der må have hørt til de almindeligste allerede i folkevandringstiden, er -wulfaR »ulv«, der er repræsenteret ved tre navne i den urnord. Istaby-indskrift (39), som alle genfindes i senere nordisk. *HariwulfaR*, der også findes på Stentofte-stenen (40), er samme navn som oldhøjtysk *Heri-wolf*, *Hariulf*, oldeng. *Herewulf* og genfindes i vikingetiden som *Hairulfr* på Øster Løgum-stenen (41). Den oldnord. form er *Heriólfr*, medens gammelds. og gammelsv. antages at

have navnet i den sammentrukne form *Hælf. HaþuwulfaR* er ligeledes kendt fra oldhøjt. (Hathowulf) og oldeng. (Headuwulf). Det forekommer også i andre urnord. indskrifter og opfattes almindeligt som identisk med det oldnord. fingerede mandsnavn *Hálfr*, ældre *Hólfr*; forleddet er samme ord som oldnord. *hōð* »strid«. **HeruwulfaR*, der forudsættes af indskriftens patronymikon *hæruwulafiR*, er samme navn som oldnord. *Hiþrólf*, men er ikke bevaret i gammeldansk. Et etymologisk identisk oldeng. **Heoruwulf* indgår i eng. stednavne (42). I senere dansk hører andre navne på *-ulf* til de almindeligste personnavne; ordbogen i *Da Runeindskr* anfører ikke mindre end 13 eksempler: *As-, Fast-, Fin-, Fraþ-, Gun-, Hild-, Hær-, Iarp-, Is-, Ka-, Run-, ÞorulfR*.

Foruden de nu behandlede efterled findes der en række andre, der ikke kan behandles her, men som optræder i navnestoffet i vikingetidens runeindskrifter. De fleste har paralleller i andre germanske sprog og må gå meget langt tilbage i tiden. Enkelte af dem omtales i det følgende kapitel, der behandler navne med en bestemt gruppe forled, gudebetegnelser og gudenavne.

1. T Filol VII 217 f.
2. Die älteren nordischen Runeninschriften p. 19.
3. »Lidt om fællesjafetiske toleddede mandsnavne« i *Festskr. Esaias Tegnér* p. 31 ff.
4. Akademiske Afhandlinger til Sophus Bugge (1889) p. 17.
5. Religiösa runtexter I 83 f.
6. Deutsche Stammeskunde 2. udg. p. 51.
7. Rö-stenen p. 92 f.
8. Nordiska namnstudier p. 44 f.
9. v. Feilitzen: The Pre-Conquest Personal Names of Domesday Book p. 235.
10. »Hlewagastiz och Harigasti Teiua« i *Festschr. Neckel* p. 86 ff.

11. I Da Stedn XIII 103 anses forleddet for usikkert. Der nævnes muligheden af et urnord. *GastifriðuR, der ellers er ukendt.
12. G1Da Gramm §§ 264, 270, 271.
13. Jfr. Sahlgren i Hälsingborgstraktens ortnamn p. 112.
14. v. Friesen: Rö-stenen p. 12 ff.
15. Studier til Sveriges hedna mytologi och fornhistoria p. 12.
16. En almindelig oversigt over folkenavne i personnavne findes i en afh. af Kluge i Zeitschr. f. deutsche Wortforschung VIII 141 f.
17. Da Stedn IX 197 regner dog med et *Windir som forled.
18. Nordiska namnstudier p. 33 ff.
19. Jfr. Feist: Gotisches etymologisches Wörterbuch 2. udg. under Ermanaricus.
20. Efter den gamle, nu forladte, opfattelse, som man bl.a. finder hos Johs. Steenstrup: Mænds og Kvinders Navne. 2. udg. p. 36, betyder navnet »den altid mægtige« (jfr. tilnavne som Emune, E(je)god). Den bygger på den forkerte forudsætning, at efterleddet er et adj.
21. G1Da Gramm § 268.
22. Da Runeindskr nr. 7.
23. Se Krause: Die Runeninschriften im älteren Fupark nr. 20 med litt.-henv.
24. Sveriges runinskrifter III 266.
25. Navnene er behandlet af Jöran Sahlgren i Hälsingborgstraktens ortnamn p. 111 og af samme forfatter i Eddica et Scaldica p. 231.
26. Da Runeindskr brakteat nr. 8; om en anden opfattelse af Alawin se Christopher Maaløe i Acta Phil Scan 24: 13 f.
27. G1Da Gramm § 220 anm. 2.
28. Da Stedn VI 282.
29. Da Runeindskr nr. 235.
30. Stds. nr. 196.
31. Om svind af g i dette navn se G1Da Gramm § 271.
32. Da Runeindskr nr. 83.
33. Da Stedn XII 84.
34. Da Runeindskr brakteat nr. 75.
35. Rö-stenen p. 94 f.
36. Krause a. a. nr. 30.

-
37. Da Stud 1946–47 p. 50 ff.
 38. Krause a. a. nr. 90.
 39. Da Runeindskr nr. 359.
 40. Stds. nr. 357.
 41. Stds. nr. 15.
 42. E. Ekwall: Oxford Dictionary of English Place-Names under Harlston, Harston.

4. SAMMENSÆTNINGER MED GUDEBETEGNELSER OG GUDENAVNE

I det foregående kapitel er efterleddene i de sammensatte personnavne valgt som udgangspunkt, og det er derfor noget tilfældigt, hvad der er omtalt af navnelementer, der udelukkende eller mest forekommer som forled.

Blandt forleddene har de, der udgøres af gudenavne eller gudebetegnelser, en særlig interesse, fordi de er en ikke uvigtig kilde til religionshistorien, hvad man naturligvis forlængst er blevet opmærksom på (1). I det navneforråd, der med sikkerhed kan betragtes som fællesgermansk, findes der ingen eksempler på, at et bestemt gudenavn er anvendt som forled. Derimod er der talrige eksempler på, at navne sammensættes med de almindelige gudebetegnelser *gud* og *as*.

På navneleddet *gud*, gammeld. *guth*, er der ingen sikre eksempler i de urnordiske indskrifter, men et vidnesbyrd om, at navne på *Guth-* må have eksisteret i Danmark i folkevandringstiden er efter al sandsynlighed to lev-navne, det jyske *Gullef* og det skånske *Gualöv*. Det første skrives *Guthelef* 1355 og *Gudhelef* 1406 (2), det andet *Guthælef* 1347 (3). Forleddet i disse navne er mandsnavnet gammeld. *Guthi*, og det er det naturligste at opfatte dette navn som en hypokoristisk dannelse til sammensatte personnavne med *Guth-* som første led. Rent formelt kunne det også opfattes som fællesnavnet *guthi* = oldnord. *goði* »hedensk præst«.

Ordstammen **guða-* indgår i mange germanske personnavne, f.eks. i gotisk *Guderit*, *Gudilub*, men kan i nogle tilfælde være vanskelig at holde ude fra stammen i adj. *god*, der også forekommer i personnavne. I senere nordisk er *Guth-* et al-

mindeligt forled, f.eks. i de gammeld. mandsnavne *Guthbiorn*, *Guthbrand*, *Guthfast*, *Guthfrith* og kvindenavn *Guthfrith* med sideformen *Gyrith* (4). Flere af disse navne har oldty. paralleller: *Gotbrant*, *Gotfrida* (kvindenavn), *Godafrid* osv. Ved de oldnord. personnavne på *Guð-* er der mulighed for sammenfald med et andet ord, subst. *gunnr* »kamp« med sideformen *guðr*. Da overgangen nnr til ðr også kendes fra gammelsvensk, har K. G. Ljunggren (5) antaget, at det også er dette ord, der indgår i de fornsv. navne på *Gudh-*. Den nævnte overgang er imidlertid ukendt i dansk, og da det ville være mærkeligt, om de gammeld. navne på *Guth-* skulle skilles fra de tilsvarende svenske, er der overvejende sandsynlighed for, at det er stammen i ordet *gud*, der indgår i alle de nordiske eksempler.

Et andet almindeligt navneled er *as*, oldnord. *áss*, *óss*, urnord. **ansuR*, efter nogles mening beslægtet med det *ás*, der betyder bjælke, urnord. **ansa-*, idet de gamle gudebilleder var lavet af træ. Det urnordiske **Ansu-* med svind af *n* er overleveret i navnet *AsugisalaR* på *Kragehul-spydskafet* (se p. 31), og et andet eksempel med tilsvarende udvikling er *Asugasdi* på den norske *Myklebostad-sten*, et navn der er uden paralleller i senere nordisk eller i andre germanske sprog (6). I disse er navne på *Ansu-* eller sideformen *Ansi-* ellers almindelige. I klassiske kilder er der således flere eksempler på et *Ansemundus*, sandsynligvis navn på en burgunder. I gotisk sprogform ville navnet lyde **Ansimunds*; det er samme navn som det oldhøjt. *Ansemund*, det oldeng. *Osmund* og det gammeld. *Asmund*.

I folkevandringstiden må forleddet – trods eksemplet fra *Kragehul* – antages at have været sjældent i alt fald i den sydlige del af det skandinaviske område; se nærmere ndfr. p. 49 f. Derimod er der en række eksempler i de yngre danske runeindskrifter, bl.a. mandsnavnene *Asgotr*, *Asmundr*,

Asraþr, *Asulfr*, *Aswaldi*, *Aswiþr* og kvindenavnene *Asboþ* og *Askatla*. I flere tilfælde er As- i dansk blevet til Æs- ved sekundær i-omlyd (7). Til oldnord. Áskell svarer således gammeld. *Æskil*, til oldnord. Ásgeirr gammeld. *Æsgēr*, Esgir, til oldnord. Ásbjörn gammeld. *Æsbiorn*; de omlydte former må antages at ligge til grund for runeindskrifternes former, hvor omlydsvokalen ikke er særskilt betegnet, men skrives a i den normale fuþark.

Om selve gudenavnene gælder, at de gennemgående er sjældne som forled i de fleste germanske sprogs navneforråd. En undtagelse er nordisk, for så vidt som gudenavnet Thor her er et overordentlig almindeligt navneled.

Odin indgår i to nordiske personnavne, medens det tilsvarende gudenavn er ukendt i personnavne uden for Norden. Det ene er det svenske kvindenavn Oþindisa, der forekommer én gang på en runesten fra Västmanland. Det andet er mandsnavnet *Othinkār*, der oprindeligt er specielt dansk. Det forekommer i et svensk middelalderdiplom, og én gang i en norsk runeindskrift, hvor det muligvis er navn på en dansker. I Danmark er navnet derimod ret almindeligt – det findes bl.a. på fire danske runesten – og det er åbenbart et navn, der hører hjemme i de fornemme høvdingeslægter, hvad der stemmer godt med Odinkultens aristokratiske karakter (8). I slutningen af 10. og begyndelsen af 11. årh. bæres navnet af to biskopper, og Adam af Bremen siger om dem, at de tilhører en ædel og meget rig slægt. I formen *Unker*, som Da Gl Pers opfører under en særskilt opslagsform, holder navnet sig langt ned i tiden; eksempler findes endnu i skattemandtallene fra 17. århundrede.

Etymologien til navnets sidste led har været meget diskuteret. Som regel sammenstilles det med det usammensatte oldnord. mandsnavn *Kárr*, en stærktbøjet sideform til oldnord. *Kári*, gl. *Kāri*, der antages at være identisk med et

adj. kárr »krushåret«, der atter er samme ord som oldnord. kárr »krølle«. Betydningen af Kárr, Kári skulle således være »den krølhårede«, et oprindeligt tilnavn, men i hvilket forhold en sådan betydning af -kār i Othinkār skulle stå til gudenavnet som forled er ganske uklart. Som Harry Andersen har gjort opmærksom på (9), er der i øvrigt den vanskelighed ved sammenstillingen med Kárr, at navnet altid skrives uþinkaur i runeindskrifterne, en form, der må opfattes som et oldda. -kaur. Ifl. Harry Andersen forudsætter formen et urnord. *kawuraR, mens Kárr går tilbage til en sideform, snarest et *kawaraR. Ved forklaringen er der dog den vanskelighed, at navnet aldrig skrives med au i kilder fra Danelagen, hvor der er flere eksempler, bl.a. i Domesday Book (10). Af navnet optræder der en gammel sideform *Othinkar*, hvor sidste led er omtydet til ordet karl. I Danmark er formen første gang bevidnet med sikkerhed i et diplom fra 1254, men at den går tilbage til vikingetiden fremgår af, at den også kendes fra England (11). Måske er navnet i den omtydede form ligefrem blevet opfattet som et fællesnavn *odinkarl = odindyrker. Et odinkarl med denne betydning er med tvivlsom ret antaget i det svenske stedsnavn Onskarby (12).

Mens gudenavnet Odin kun kendes som forled i et par nordiske personnavne, er der mange eksempler på sammensætninger med Frøy som forled, fremfor alt i Sverige. Særlig almindeligt er Frøystæin, der forekommer i mange svenske runeindskrifter, der desuden har navne som FrøygæiR, FrøymundR samt kvindenavnene Frøydís, Frøygærþr, Frøygunnr og Frøylaug. Hertil kommer fra gammelsv. kilder navne som Frøborg, Frøhvat, Frørik, Frøvidh. Gudenavnet er et oprindeligt fællesnavn med betydningen »herre« (gotisk frauja, germansk *frauia, har denne betydning).

I Danmark er der af sikre eksempler kun navnene *Frøbiorn*

og *Frōstēn*. Det første forekommer i tre runeindskrifter (13), men ikke i senere kilder; dog kan det muligvis indgå i to jyske stednavne Frøstrup (14). Det andet forekommer én gang på den jyske Sjellesten (15), og dukker så først op i et skånsk dokument fra 1509 som navn på en herredsfoged Frøsthen Mikels: i Göinge herred. Det sidste belæg er et interessant eksempel på, hvordan et ældgammelt personnavn kan holde sig levende i en afsides egn gennem mange århundreder. Det viser også, hvor forsigtig man skal være med at slutte af kildernes tavshed. Hvis det skånske diplom fra 1509 ikke tilfældigvis var blevet bevaret, ville man antage, at Frōstēn var et navn, der var gået af brug i en meget tidlig periode.

I de forskellige kontinentalgermanske sprog findes der talrige sammensætninger på Frawi-, Frao-, Fro-, hvoraf i alt fald en del er sammensat med det fællesgermanske frauia, men i nogle tilfælde er det vanskeligt at skelne dette forled fra det adj., der på højtysk bliver til froh »glad«. Allerede i 4. årh. optræder et vestgermansk Fraomarius, der ifl. Schönfeld (16) snarest er sammensat med frauia. Det er dog kun på grund af ordets betydning, at Schönfeld foretrækker at regne med subst. som forled, men sikre eksempler forekommer fra en noget senere periode i de angelsaksiske kongegenealogier; i historisk tid synes forleddet at være forsvundet i England.

Det er klart, at de kontinentalgermanske og oldeng. navne for så vidt de er sammensat med frauia må udgå fra appellativet i betydningen herre og ikke fra det dermed etymologisk identiske gudenavn, idet det udelukkende er i nordisk, at ordet er gået over til at anvendes som gudenavn. Det samme er sandsynligvis tilfældet med de ældste nordiske sammensætninger på Frøy-, men da appellativet gik over til gudenavn (og mistede sin oprindelige betydning), måtte man naturligvis sætte personnavne på Frøy- i forbindelse med gudenavnet,

således som forholdet er opfattet af Wessén (17). Der kan næppe være tvivl om, at den store hyppighed af Frøy- som forled netop i svenske navne, står i forbindelse med den store rolle, som Frøysdyrkelsen spillede i Sverige.

Gudenavnet Ti, vn. Týr, er yderst sjældent i nordiske personnavne, og i øvrigt kan det ikke afgøres med sikkerhed, om de få mulige eksempler virkelig er sammensat med gudenavnet eller med det til grund liggende appellativ, der endnu er bevaret i oldnord. *tívar* plur. »guder«. På vestnordisk område indgår *Tí-*, *Ty-* i nogle få sjældent og sent overleverede navne *Tívarr*, *Týlaugr*, *Týhvatr* og *Týbrandr*, der alle hører hjemme i det nuværende svenske landskab Jämtland; *Týbrandr* er kun kendt fra et enkelt stednavn.

I Sverige optræder én gang det til oldnord. *Týlaugr* svarende mandsnavn *Tiløgh*, endvidere nogle få gange kvindenavnet *Tífrídh* (jfr. oldnord. *Ásfríðr*), og endelig forekommer der i et diplom fra Småland fra 15. årh. et navn, der skrives *Tyrother*, som Lundgren-Brate (18) med ? opfører under en opslagsform *Tirødh*, men om der her virkelig foreligger en sammensætning med gudenavnet er tvivlsomt. Da Gl Pers jævnfører det svenske navn med navnet (*t*)*iraþ*, der findes i en middelalderlig runeindskrift fra Hol-tug kirke på Stevns og med et efternavn *Tirets*., der forekommer i et jysk diplom fra 1418, der imidlertid kun kendes fra et dårligt tryk fra 18. årh. Det betyder, at eksistensen af et gammelds. personnavn *Tirath* er endog meget problematisk, og det er det eneste overleverede danske personnavn, der kunne tænkes at indeholde gudenavnet. Når man alligevel ikke tør benægte muligheden af, at personnavne på *Ti-* engang har eksisteret i dansk, skyldes det de jyske sognenavne *Tirstrup* og *Tistrup*. *Tirstrup* skrives *Tistorp* c. 1300 og *Tistrup* skrives *Tiistorp* c. 1325. Det er meget usandsynligt, at gudenavnet direkte skulle indgå i disse navne, og det rime-

ligste er vel derfor, at forleddene indeholder et i øvrigt ukendt personnavn på *Ti- eller en kortform til et sådant navn. M.h.t. muligheden for en stærk sammentrækning i forleddet i tidlig tid kan anføres, at navnet Tåstrup, der skrives Thorstenstorp i 12. årh. og er sammensat med mandsnavnet Thōrstēn, allerede i originale diplomer fra 1335 er blevet til Thorstorp. Wessén har en passant nævnt (19), at de jemtlandske og svenske navne på Ti- muligvis kunne være opstået af ældre *Tith-, idet der findes et runesv. *Tiþfriþr* ved siden af gammelsv. *Tifridh*. Hvis der indgår et personnavn på Ti- i Tirstrup, Tistrup vil det danske navn ikke kunne forklares på denne måde, og i øvrigt er der også i vestgermansk svage spor af personnavne sammensat med gudenavnet (eller appellativet), bl.a. forudsættes der et oldeng. mandsnavn *Tiowulf i et stednavn *Tiouulfingacæster* hos Beda, og et tilsvarende oldhty. *Ziolf* kendes fra tyske stednavne.

Vi kommer derefter til sammensætningerne på Thōr-, der overalt i Norden er de mest almindelige af alle personnavne. Wessén har i *Nordiska namnstudier* p. 72f undersøgt frekvensen af disse navne i *Landnāma* og har fundet ikke mindre end 29 mandsnavne og 20 kvindenavne, der begynder med Þór-, hvortil kommer 5 mandsnavne, der ender på -þórr og 4 kvindenavne på -þóra. Disse navne bæres tilsammen af henved 1000 personer eller omkring en fjerdedel af alle, der nævnes i *Landnāma*. Om Þór-navnene i den islandske litteratur gør Wessén den vigtige bemærkning, at det overalt drejer sig om navne på virkelige personer, ikke fingerede. I heltesagnene og myterne forekommer de ikke.

I østnordisk synes navne på Thōr- i vikingetiden at have været lige så hyppige som i *Landnāma*. En optælling af navnene i danske runeindskrifter i *Da Runeindskr* (20) fra den egentlige runestensperiode viser, at der er c. 20 eksempler på sammensætninger med Thor som første led eller på dertil

svarende kortformer blandt ialt c. 230 personnavne. Tilsammen bæres de af c. 115 personer ud af ialt c. 430, altså af godt en fjerdedel af det samlede antal. Hermed stemmer det godt, at navne på Thor- og deres kortformer synes at indgå i mellem 150 og 200 danske stednavne på -torp (uden for Skåne); om disse torpnavnes geografiske udbredelse se kap. 7. Sammensætninger på Thor- i runeindskrifterne er efter ordregistret i Da Runeindskr: *Þorbiorn*, *Þorfastr*, *Þorg*, *ÞorgiR*, *Þorgisl*, *ÞorgnyR*, *Þorgotr*, *Þorgunnr*, *Þorir*, *Þorkil*, *Þorlaker*, *Þormoþr*, *Þormundr*, *ÞorulfR* og *Þorwi*, hvor til kommer en halv snes kortformer (om disse se kap. 6).

Ved siden af formerne på Thōr- forekommer i mange middelalderlige kilder skrivemåder med Thūr-; u-formen findes også, om end i mindre udstrækning i svensk, men i historisk vestnordisk kun i kvindenavnet Þýríðr. Vekslingen mellem o- og u-former optræder allerede i Knud den Helliges gavebrev 1085, der har Thurgisl overfor Thorbiorn. I runeindskrifter, hvor u og o ikke kan holdes ude fra hinanden, transskriberes der traditionelt þor-, men u-formen må sikkert i adskillige tilfælde forudsættes som en mulighed. Vekslingen mellem de to former må gå tilbage til vikingetiden, idet den optræder i det nordiske navnestof fra de danske egne af Danelagen. En fortegnelse over personer, der stod i broderskabsforhold til Thorney abbey i Cambridgeshire i den sydlige del af Danelagen (21) har Turkyl, Turgier, Turstan, Turgund, Turgod overfor Þolf, Þorð, Þorever, Þorir. Hvordan vekslingen sproghistorisk skal forklares må endnu betragtes som usikkert (22). Former med y, opstået ved omlyd af u, optræder i navne som Thyrger, Thyrwi (23), også her er runeindskrifternes former tvetydige.

Et andet fænomen, metatesen i forleddet, hvorved o (u) og r ombyttes, så der opstår sideformer på Thro-, Thru-, kan først konstateres i den ældre middelalder.

Uden for Norden er personnavne indeholdende samme ordstamme, germansk *Punra-, yderst sjældne. De mangler helt i de østgermanske sprog og oldengelsk, og fra de vestgermanske sprog på kontinentet har Förstemanns Namenbuch kun tre-fire eksempler fra baiersk, frankisk og saksisk område. Man har villet opfatte de isolerede tyske former som rester af en gammel fællesgermansk navngivning, som på vestgermansk område er fortrængt af kristendommen, men har holdt sig i Norden. Wessén har dog utvivlsomt ret i, at der ikke er nogen som helst indre sammenhæng mellem de nordiske navne på Thōr- og de få tyske. De sidste er sandsynligvis ganske tilfældige dannelser og indeholder vel snarere appellativet donar »torden« end gudenavnet, selv om dette også kendes hos de sydgermanske folk.

Personnavne på Thōr- er ikke kendt fra urnord. runeindskrifter. På den norske Opedal-sten ville v. Friesen læse et Poro, gen. af kvindenavnet Pora (24), medens Krause (25) transskriberer de pågældende runer som boro, altså med kun et runetegn sikkert læseligt, hvad der naturligvis i realiteten gør enhver tolkning umulig. At Thōr-navne ikke har været ganske ukendt i Danmark i folkevandringstiden fremgår imidlertid trods den manglende runeoverlevering af, at sådanne indgår i visse stednavne på -lev, og da disse navne muligvis vil vise sig at være af afgørende betydning for forståelsen af personnavnene, skal alle eksempler anføres her:

1. Anderslöv, sogneby i Skytts hrd., Skåne.
2. Tørslev i Gerlev sogn, Horns hrd., Sjælland (1158–77 (afskr. af Arne Magnusson) Thurisløue, orig. pavebrev 1257 Turis[le]f, 1327 Thorslæf, 1334 Thørslef).
3. Torslev, sogn i Dronninglund hrd. (1408 Thørsløfs-sochn; 1485 (afskr. af Langebek) Tørslev).
4. Trudslev, landsby i Ingstrup sogn, Hvetbo hrd. (1465 Trwdsløff).

5. Torslev, sogneby i Øster Han hrd. (1307 (afskr. 1422) Torslef; 1447 Thorleeff, Thorsleff, Torsleff).
6. Øster Tørslev, sogneby i Gerlev hrd. (1463 Thørsløff).
7. Vester Tørslev, sogneby i Onsild hrd. (1447 (afskr.) Thørsløff).
8. Tørslev, landsby i Estruplund s., Rougsø hrd. (1426 Thorsløff).
9. Tolslev, gård i Esgrus sogn, Ny hrd., Angel (1397 Tolfuesleue).

Det sidste navn, Tolslev, der er sammensat med mandsnavnet gl'da. *Thōlf*, en sammentrukket form af Thōrulf, var også i middelalderen navn på en enkeltgård, og er det eneste lev-navn i Angel. Det hører utvivlsomt til den lille gruppe af lev-navne i det sydøstlige Sønderjylland, der er sammensat med personnavne af yngre typer end lev-navnene i resten af landet og som må betragtes som de yngste udløbere af den gamle navneskik (jfr. kap. 1). De er efter alt at dømme dannet i vikingetiden eller endnu senere, medens lev-navnenes hovedmasse tilhører folkevandringstiden (26). Også Trudslev, sammensat med mandsnavnet gammeld. *Thrūgot*, oldnord. Þórgautr, kan muligvis pege mod en yngre periode, idet personnavnet har metatase i første led, et fænomen, der, som nævnt p. 43, hører den ældste middelalder til; udelukket er det dog ikke, at metatesen kan have fundet sted i det færdigdannede lev-navn. Trudslev var i øvrigt en forholdsvis ubetydelig landsby. Den var ganske vist på 10 gårde i matriklen 1688, men deres samlede hartkorn var kun på 23 tønder, hvorimod sognebyen Ingstrup på 9 gårde havde ikke mindre end 84 tønder hartkorn.

Det skånske Anderslöv er sammensat med mandsnavnet gammeld. *Arndör*, vn. Arnþórr (27). Sidste led i Arndör er ikke direkte gudenavnet Thor, der lige så lidt som andre gudenavne optræder som efterled i personnavne, men en af-

ledning eller sammensætning, der i alt fald formelt er identisk med navnet *Thōrir*, hvorom ndfr. Det fremgår, som vist af Jöran Sahlgren (28) af, at nogle af de oldnord. navne på -þórr har sideformer på -þórir, f.eks. Arnþórir ved siden af Arnþórr, og kan bøjes som ia-stammer, f.eks. Arnþóris i gen.; et udtryk for ia-stamme-bøjning er det også, når navnet Steinþórr i en norsk runeindskrift har formen stin þuri i akk. (Sahlgren).

Navnene Tørslev, Torslev må alle være sammensat med *Thōrir*, der således er det hyppigste af samtlige personnavne i forbindelse med -lev. Etymologien til *Pórir* er omstridt, bortset fra at der er enighed om, at det indeholder gudenavnet. De fleste antager, at navnet er en gammel sammensætning, og da snarest, som formodet af Marstrander (29), sammensat med samme ord som de oldnord. navne på -vér, -vir, der muligvis indeholder et urnordisk *wīhaR »kæmpe«, en Vernersk vekselform til oldnord. víg »kamp«. Ifl. Assar Janzén er et urnord. *Punra-wīhaR dog ikke den eneste kilde til *Pórir*. Janzén regner med, at der tillige foreligger en afledning af gudenavnet, idet han anser det for lidet sandsynligt, at et oprindeligt sammensat navn kan optræde som efterled i navnene på -þórr, der som nævnt ovfr. går tilbage til ældre -þórir (30).

At *Pórir* i historisk tid opfattes som en afledning fremgår af, at det bøjes som en masculin ia-stamme, gen. *Thōris*, senere som en masculin an-stamme, gen. *Thōra*. I disse gen-former indgår det i talrige danske torpnavne, der i middelalderen skrives henholdsvis *Thoristhorp* og *Thoræthorp*, nu (bl.a.) *Tostrup*, *Torup*. De nævnte lev-navne forudsætter derimod ældre gen-former **Thōrirs*-, sammentrukket til *Thōrs*-, eller med i-omlyd, bevirket af det sekundære i, *Thōrs*-; jfr., at der af sideformen *Thūrir* også optræder en i-omlydt form *Thýrir*; den indgår bl.a. i flere jyske stednavne *Tyrrestrup*

(31). Som det fremgår af materialet ovfr., synes der i et par af lev-navnene at være vaklen mellem former med og uden i-omlyd (32). Gen.formen Thors-, Thørs- turde være et vidnesbyrd om, at Thōrir – i alt fald i hovedsagen – virkelig er et sammensat personnavn og ikke en afledning.

Thor-navnenes udbredelse i forbindelse med -lev er overordentlig påfaldende. Seks af dem, Torslev og Tørslev, indeholder Thōrir og et, Anderslöv, er sammensat med Arndör, hvis sidste led er identisk med dette navn. Herudover findes kun to lev-navne med Thor-navne som forled, og af dem er det ene, Tolslev, utvivlsomt en yngre dannelse, og det andet, Trudslev, sammensat med Thrugot, *kan* være yngre end hovedgruppen. Navnet Thōrir's ælde og store hyppighed som den fremgår af lev-navnene stemmer godt med, at det endnu synes at have været særlig almindeligt i ældre vikingetid. Blandt nordiske navne på -by, den type, der repræsenterer den ældste skandinaviske bosættelse i Lincolnshire, er der 7, der indeholder sammensatte personnavne med Thōr- som første led, og deraf indgår Thōrir i 3 Thoresby'er. Lige så hyppigt er dog her *Thōrulf*, der er forled i 3 Thurlby'er; det sidste navn, Thorganby, er sammensat med *Thōrgrim*.

Hvad er grunden til den store udbredelse, navne på Thor har fået i Norden i modsætning til sammensætninger med andre gudenavne og i modsætning til, hvad der er tilfældet andre steder på germansk område? Henry Petersen, som har behandlet disse navne i sin disputats om Nordboernes Gude dyrkelse og Gudetro i hedensk Tid (33), hævder, at de er et ægte udtryk for nordboernes religion. Den som fik navn efter en gud blev derigennem stillet under hans særlige beskyttelse, og de mangfoldige sammensætninger med Thor- er et afgørende bevis for, at Thor var hovedguden i Norden. Spørgsmålet om, hvilke forestillinger bærerne af navne på Thor- eller andre teofore personnavne selv gjorde sig om navnenes

indhold i hedensk tid er vanskeligt at besvare. De vidnesbyrd, vi har om den betydning, man tillagde sådanne navne, er ganske få, og de stammer først fra kristen tid; de er sammenstillet af Wessén i Nordiska namnstudier p. 77 ff, som der her skal henvises til. Om Þórólfr Mostrarskegg fortællendes i Eyrbyggja-saga, at hans oprindelige navn var Hrólfur, men han var en stor Thorsdyrker (mikill vinr Þórs), og derfor blev han kaldt Þórólfr. Sin søn Steinn gav han til Thor og kaldte ham Þorsteinn. Þorsteinn fik en søn Grímr; denne dreng gav Þorsteinn til Thor og kaldte ham Þórgrímr. Sagaens forfatter forestiller sig altså, at navnene Hrólfur, Steinn og Grímr er de oprindelige og at Þór- er en senere tilføjelse. Dette kan i alt fald ikke være rigtigt for Hrólfurs vedkommende, idet Hrólfur i sig selv er et sammensat personnavn (af Hróðulfr). Men opfattelsen af navnenes indhold kan stemme med folkelig tradition, og i alt fald er det givet, at sagaen beretter om en slægt af ivrige Thorsdyrkere, der gennem valget af navne giver udtryk for deres religiøse overbevisning. I enkelte tilfælde kan sammensætninger på Thör- vel også virkelig være opstået på den måde, som sagaen forudsætter; der er påfaldende mange sammensætninger, hvor sidste led også forekommer som selvstændigt personnavn ligesom i Þorsteinn og Þórgrímr. Men at der ikke kan være tale om en generel forklaring, fremgår allerede af de mange eksempler, hvor efterledet ikke kan stå alene, f.eks. Þórðr, gammeld. *Thörth*, og Þórmundur, gammeld. *Thörmund*. I øvrigt er navnetolkninger af samme art som Eyrbyggjas ikke usædvanlige i den islandske litteratur, men der må herom henvises til Wesséns fremstilling.

På den enorme udbredelse af Thor i nordiske personnavne i modsætning til de andre gudenavne har Wessén givet en meget skarpsindig forklaring. Han tænker sig, at navne sammensat med Thör-, urnord. *þunra-, i alt væsentligt er op-

stået ved variation af de gamle navne på *Ás-*, urnord. **Ansu-*, der i modsætning til navnene på **Punra-* kendes hos alle germanske folk. Når *As-* let kan erstattes med *Thor-* beror det ifl. Wessén på, at *áss* i oldtiden efter den almindelige opfattelse først og fremmest var betegnelse for *Thor*, *asen* fremfor alle, der også kaldes *Ása-Þórr*. Det kan iagttages, at navne på *Ás-* og *Þór-* endnu i sen tid påfaldende ofte veksler indenfor samme søskendekreds eller i samme slægt, og i mange tilfælde forekommer *Ás-* og *Þór-* med samme efterled. *Ásgautr* og *Þórgautr* er de mest udbredte oldnord. navne på *-gautr*, *Áskell* og *Þórkell* er de mest udbredte navne på *-ketill* og *Áslákr* og *Þórlákr* de eneste navne på *-leikr*, hvor efterledet viser overgang til *-lákr*. Dette forhold bevirker, at det for de gamle nordboer må have været en naturlig sag at ombytte navneleddet *Ás-* med det synonyme *Þór-*. Og hertil kommer, at man for sammensætning med et gudenavn som forled havde et forbillede i de gamle personnavne på *Frøy-*, der i det mindste må være opfattet som sammensat med gudenavnet (ovfr. p. 40).

Det forhold, at *áss* kan bruges synonymt med *Þórr*, kan være en af forklaringerne på, at leddene *As-* og *Thor-* kan ombyttes og hyppigt optræder med samme efterled, men det er ikke en tilstrækkelig forklaring på selve *Thōr*-navnernes opståen. Hvis Wessén havde ret i sin formodning, måtte man vente, at navneleddet *As-* var repræsenteret i de danske og sydsvenske navne på *-lev*, *-löv*. Skønt et enkelt navn på *Ansu-* kendes i en urnord. runeindskrift fra dansk område (se ovfr. p. 37), er dette imidlertid ikke tilfældet. Et forled *As-* er fuldstændig ukendt i det rige personnavnestof i *lev*-navnene. Det skånske *Eslöv*, hvormed det sent overleverede jyske *Edslev* muligvis er identisk, er ofte blevet forklaret som en sammensætning med mandsnavnet *gammelda*. *Æsi* (35). Hvis tolkningen er rigtig, må forleddet indeholde en kortform til

sammensatte navne på Æs-, men navne med denne form af forleddet, der beror på i-omlyd bevirket af et sekundært i efterleddene (36), kan ikke tænkes at gå tilbage til folkevandringstiden. Udfra lev-navnene må man kunne slutte, at navne på As- (Ansu-) har været så sjældne i folkevandringstiden, at Thor-navnene ikke kan være opstået ved variation af dette navneled, men må skyldes en selvstændig udvikling.

Da navnet Thōrir er næsten det eneste Thor-navn i forbindelse med -lev, men til gengæld overmåde almindeligt, kunne man rejse det spørgsmål, om dette navn kan være udgangspunktet for Thor-navnene overhovedet. Det er næppe muligt at give et definitivt svar på spørgsmålet, bl.a. fordi navnets etymologi ikke er fastslået med sikkerhed. Hvis man turde forbinde det formodede urnord. -wihar i Thōrir med gotisk *weiha* »præst« og adj. gotisk *weihs* »hellig« i stedet for med oldnord. *víg* »kamp« (jfr. ovfr. p. 46) således som Jan de Vries (37) tolker sidste led i oldnord. *Ölvir* (»Priester eines alu-Heiligtumes«), kunne man opfatte navnet som et oprindeligt appellativ med betydningen »Thorspræst« (eller »tordenpræst«!). En sådan appellativisk betydning ville give en tilfredsstillende forklaring på, at -þōrir også kan anvendes som efterled og ville åbne interessante religionshistoriske perspektiver, men forklaringen må (ligesom for *Ölvirs* vedkommende) betragtes som rent hypotetisk. Det sikre er, at fremkomsten af den store mængde personnavne på Thōr- i tiden mellem folkevandringstid og vikingetid er den vigtigste nordiske nydannelse i personnavneforrådet og det, der stærkest skiller de nordiske navne fra de andre germanske folks. Givet er det også, at der må være en nøje sammenhæng mellem denne nordiske nydannelse i navneskikken og religiøse strømninger i samme periode, der giver Thors-dyrkelsen en dominerende stilling, i det mindste i befolkningens brede lag.

1. En ældre specialundersøgelse af de sakrale elementer i navnestoffet er M. P. Lundgren: Spår af hednisk tro och kult i fornsvenska personnamn, Uppsala 1880.
2. Dipl Dan 3. rk. IV nr. 240 og Da Stedn IX 228.
3. Dipl Dan 3. rk. II nr. 380.
4. Om svind af ð i gammelds. Gyrið se GIDa Gramm § 270.
5. Ark Nord Fil 49: 89 ff.
6. Krause: Die Runeninschriften im älteren Fuþark. nr. 380.
7. GIDa Gramm § 80.
8. Jfr. Kristian Hald: The Cult of Odin in Danish Place-Names i Early English and Norse Studies presented to Hugh Smith, 1963.
9. Na Bygd 1944 p. 101 ff med udførlige litt.-henv.
10. E. Björkman: Nordische Personennamen in England p. 103 f, v. Feilitzen: The Pre-Conquest Personal Names of Domesday Book p. 342.
11. Björkman og v. Feilitzen l. c.
12. E. Hellquist: De svenska ortnamnen på -by p. 83; herimod L. Hellberg: Inbyggarnamn på -karlar i svenska ortnamn p. 79 ff.
13. Nordiska namnstudier p. 75 ff.
14. Det ældst overleverede, i Tømmerby s., Vester Han hrd., skrives Frøsdrop 1470.
15. Da Runeindskr nr. 62.
16. Wörterbuch d. altgermanischen Personen- und Völkernamen p. 92.
17. Nordiska namnstudier p. 74 ff.
18. Personnamn från medeltiden p. 80.
19. Nordiska namnstudier p. 99 fodnote.
20. Kult Hist Leks XIII 219.
21. Listen er bl.a. udgivet af Ellen Jørgensen i Nord. tidskr. f. bok- och biblioteksväsen XX 187.
22. GIDa Gramm § 76 anm. 2 med litt.-henv.
23. Stds. § 83.
24. Rö-stenen p. 124 f.
25. Die Runeninschriften im älteren Fuþark nr. 76.
26. Kristian Hald: Vore Stednavne, 2. udg. p. 80.
27. J. Sahlgren: Hälsingborgstraktens ortnamn p. 112. Om forholdet mellem -dör og -þórr se GIDa Gramm § 243 anm. 2.
28. Eddica et Scaldica p. 231 ff.
29. Bidrag til det norske sprogs historie i Irland p. 156.

30. Se Janzén i Nord Kult VII 95, 115 m. litt.-henv. samt Harry Andersen i Acta Phil Scan 25: 24ff.
31. Da Stedn XII 57; det er rimeligere at opfatte Thýrir som en i-omlydt form af Thürir end med Da Gl Pers at opfatte formen som opstået af Thýrgēr.
32. I Da Stedn II 134 forklares det sjællandske på den måde, at forledet enten er et Thörir med forkortelse af rodvokalen og overgang til u, der senere er gået over til ø, eller måske et Thýrir; i sidste tilfælde må u i de ældste skrivemåder repræsentere et y. Ingen af disse tolkninger giver en tilfredsstillende forklaring på de gamle skrivemåder og kan heller ikke tillempes på de andre Tørslev'er. Skrivemåden T(h)uris- i de ældste kilder beror måske på indflydelse fra navneformen Thurir, gen. Thuris.
33. p. 37 f (1876).
34. Nordiska namnstudier p. 81 f.
35. Således S. Nygård i Hist T (Da) 7. rk. I 103, Sahlgren i Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskr. 1925 p. 15, Hellquist i Svensk etym. ordb. 2. udg. p. 189, Palmér i En bok om Skåne p. 276, Da Gl Pers I 271. – Forklaringen betragtes som tvivlsom af Bjerum i Da Stedn XII 15.
36. GlDa Gramm § 80 m. litt.-henv.
37. Acta Phil Scan VII 176.

5. USAMMENSATTE NAVNE

Der er enkelte usammensatte personnavne i urnord. indskrifter fra Danmark, men et par af dem må betegnes som usikre.

På Kragehul-knivskaftet (1) optræder et *Bera*, som sandsynligvis må opfattes som et usammensat mandnavn (2). Det er da identisk med det gamle germanske ord for bjørn, oldeng. *bera*, oldhøjt. *bero*, og med det *Biari*, der forekommer hos Saxo som navn på en af Harald Hildetands kæmper. I Da Gl Pers sammenstilles hermed et mandnavn *Byær*, navn på en bonde, der optræder i et hallandsk diplom fra 1393, men sammenstillingen er lidt tvivlsom; brevet kendes kun fra Langebeks afskrift. Derimod foreligger der en ubrudt sideform til *Biari* i navnet *Beri* i Løgumkloster-necrologiet. I Da Gl Pers antages *Biari* med rette at indgå i det skånske stednavn *Bjårlöv* (3).

I virkeligheden er navnet *Biari* identisk med det yngre *Biorn*, idet den oprindelige an-stamme **beran* har fået synkope af vokalen i suffikset og optræder som en u-stamme **bernu*. På samme måde er det oprindelige **aran* dels bevaret som en an-stamme i oldnord. *ari*, dels er det blevet til u-stammen *ørn*; en tredje an-stamme germansk **hraban*, bevaret som sådan i tysk *Rabe*, er i nordisk gået over til en a-stamme, oldnord. *hrafn*, gammeld. *rafn* »ravn« (4). Ligesom *Biari* forekommer som personnavn ved siden af *Biorn*, findes mandnavnet *Ari* ved siden af det yngre *Ørn*, og *Ari* indgår ligesom *Biari* i et lev-navn, skånsk *Arlöv* (1145 (afskr.) *Arleue*).

Navnet *FakaR* på Femø-brakteaten (5) er muligvis det

samme, som i forvansket form forekommer på Åsum-brakteaten (6). Navnet er af Hellquist (7) sammenstillet med det oldnord. ord *fákr* »hest«; ifl. Magnus Olsen indgår samme ord som personnavn i et norsk gårdnavn, der i middelalderen skrives Faxstaðir (8). Formelt kunne samme mandnavn antagelig være forled i det sønderjyske stednavn Favstrup, men det er mere sandsynligt, at forleddet her er det kendte mandnavn Faxi (9). Adolf Noreen (10) sammenstiller fakaR med oldhøjty. navne som Faco, Fachilo, Facco, langobardisk Facho, men roden i disse navne er snarest et *fah-, i Vernersk vekselsforhold til *faq- (11).

Hariso på Himlingøje-spændet (12) er udførligt behandlet af v. Friesen i Rö-stenen p. 89 f; v. Friesen sammenstiller det urnord. navn, efter al sandsynlighed et kvindenavn, med det heruliske mandnavn Hariso, der nævnes i en latinsk indskrift fra Venetien. I indskriften siges udtrykkelig, at bæreren er herul, og da navnet ikke ellers er kendt, tager v. Friesen det som et vigtigt indicium for, at de ældste runeindskrifter i Norden skyldes herulerne. Hariso tolker v. Friesen enten af stammen i et *hairisan »ærværdighed«, beslægtet ved verb. oldhøjty. *hērisōn* »være ærværdig, styre, herske« og med det oldnord. *hersir* »en slags (norsk) høvding«, eller af en Vernersk vekselsform til den beslægtede komparativ oldhøjty. *hērriro* »fornemmere«, samme ord som låneordet herre. Derimod vil v. Friesen ikke regne med en gammel hypokoristisk form til navne på *Harja-, idet han ikke antager, at der i gammel tid findes germanske kortnavne dannet med et s-suffiks. Ganske vist optræder et s-suffiks i oldnord. mandnavne som Bersi og Mási, men her drejer det sig om oprindelige dyrenavne. R. E. Zachrisson (13) sammenstiller m.h.t. dannelsesmåden navnet med oldeng. Filisi og regner ligesom v. Friesen med, at vi ikke har et gammelt hypokoristisk s-suffiks, men at de to navne er dannet i analogi med germanske navne som

Agiso, Aliso og andre, hvor s hører til ordstammen. I så fald kunne navnet være en afledning af *harja og måtte vel snarest betragtes som en gammel kortform. Marstrander (14) minder om, at der findes et gallisk personnavn Coris(s)o v. s. a. Corio, af keltisk korio »skare, hær«, samme ord som germansk *harja-, og forholdet mellem Coris(s)o og Corio er – bortset fra genus – det samme som mellem Hariso og Haria. Marstrander mener heller ikke, at s kan være et diminutivsuffix, men opfatter Hariso som en kortform af sammensatte personnavn på Harja-, hvis efterled begynder med s.

HouaR på en fynsk brakteat (15) identificerer Sophus Bugge (16) med adj. oldnord. hór »høj«, urnord. *hauhaR, og antager, at adj. usammensat er anvendt som personnavn. v. Friesen (17) opretholder Bugges sammenstilling med adj., men betragter navnet som en kortform til de talrige personnavne, der har dette adj. som forled. Det er dog klart, at der er lydlige vanskeligheder forbundet med at opfatte navnet som et *HauhaR, og det bør nok betragtes som usikkert.

HeldaR på Tjurkö-brakteaten (18) sammenstilles af Adolf Noreen (19) med det islandske mandnavn Hjaldr, der forekommer i Landnáma og som navn på en sagnkonge i Hálfssaga. Samme navn er ifl. Noreen og Much (20) det galliske (keltiske) Celtus. Helt identiske kan heldaR og Hjaldr imidlertid ikke være, idet Hjaldr er samme ord som oldnord. hjaldr »strid«, hvis r hører med til stammen, så dets urnord. form må være *heldraR. Derfor er v. Friesen (21) nærmest tilbøjelig til at forkaste sammenstillingen. Han regner med, at heldaR kan være en let forståelig ristefejl for *helmaR, der da bliver identisk med oldnord. Hjalmr »hjeml«, der forekommer både som døbenavn og tilnavn. Det kendes også fra en runeindskrift fra Västergötland. Fra Danmark er et usammensat *Hialm* ikke overleveret, men det er nævnt, at det kunne indgå i det fynske sognenavn Hjadstrup (22).

Navnet *Leþro* på Strårup-halsringen (23) kan opfattes enten som et mandsnavn eller et kvindenavn, men er snarest det sidste. Det svarer antagelig til et oldnord. **Leðra*, og hvis dette femininumord var et mandsnavn, måtte det formentlig være et oprindeligt tilnavn, der var gået over til at bruges som døbenavn. Der findes faktisk eksempler på, at fem.ord optræder som mandsnavne, f.eks. *Gnūpa* og *Birsa*. Et kvindenavn synes imidlertid at give god mening som ejernavn på halsringen. v. Friesen (24) mener, at *Leþro* hører etymologisk sammen med ordet læder, oldnord. *leðr*, urnord. **leþra*. Det gør snarest indtryk af at være en kortform til sammensætninger med **leþra*- som første led, siger han og anfører til sammenligning oldnord. tilnavne som *leðrhals*, *hvítaleðr*. v. Friesens opfattelse har fået tilslutning af senere forfattere (25), og hvis den var rigtig, burde navnet behandles under kortformer i kap. 6. Forklaringen er imidlertid i høj grad usikker. Den omstændighed, at der i *Landnáma* og senere kilder optræder enkelte tilfældige sammensætninger med *leðr*, brugt som tilnavne, gør det ikke sandsynligt, at der i urnordisk tid har eksisteret sammensatte personnavne med dette ord som forled, hvortil *Leþro* kunne tænkes at være en hypokoristisk dannelse; sådanne sammensatte navne er helt ukendt i de germanske sprog. Man må nøjes med at fastslå, at *Leþro* er et usammensat personnavn, sandsynligvis et kvindenavn, som der endnu ikke er givet nogen tilfredsstillende etymologi til.

Det kan endnu nævnes, at ord som muha på Kragehulspydskafte og gakaR på en skånsk brakteat er blevet opfattet som usammensatte navne, men da de er yderst tvivlsomme, skal de ikke omtales nærmere her. Trods det sparsomme og tildels etymologisk usikre materiale fra urnordiske runeindskrifter fra dansk område, er det dog tilstrækkeligt til at vise, at der faktisk har eksisteret usammensatte navne i urnordisk tid ved siden af de sammensatte og de hypokoristiske.

Også fra de øvrige nordiske lande er de urnordiske navne af denne type imidlertid så få, at det selv med inddragelse af det samlede nordiske materiale vil være svært at sige noget om de ældste usammensatte navnes betydning, og der skal derfor ikke forsøges en systematisk ordning af navnene efter deres formentlige betydningsindhold. Dog er det måske ikke tilfældigt, at der blandt de få danske eksempler er to, fakaR og bera, der med rimelighed synes at kunne identificeres med dyrenavne. Mar. Kristensen (26) gør opmærksomhed på, at det i græsk ligesom i nordisk er almindeligt at anvende dyrenavne som personnavne. Ligesom vi i nordisk har et mandnavn *Rafn* »rav«, har vi i græsk navnet *Kórax* med samme betydning, overfor nordisk *Ulf*. står græsk *Lykos* osv. (de to sidste er også etymologisk nært beslægtede). Dette kan være et indicium for, at brugen af dyrenavne som personnavne går tilbage til indoeuropæisk tid. At dyrenavne anvendtes som personnavne i Danmark i folkevandringstiden fremgår foruden af de urnordiske indskrifter af lev-navnene. Det er allerede nævnt, at forleddene i de skånske navne *Bjārlōv* og *Ar-lōv* er henholdsvis *Biari* og *Ari*, begge oprindelige dyrenavne. Det er bemærkelsesværdigt, at det er de oprindelige anstammer, der indgår i lev-navnene, mens de sekundære former *Biorn* og *Ørn* er ukendt i forbindelse med *-lev* (27), skønt *Biorn* forekommer i flere indskrifter med yngre runer og er et af de almindeligste gammeldanske personnavne. Dets popularitet fremgår af, at det indgår i en snes torpnavne (udenfor Skåne), dels i den oprindelige gen.form *Biarna(r)*- (i de nuværende *Bjerup*, *Bjærndrup*, *Bjertrup*), dels i de yngre gen-former *Biorna*- (i *Bjærndrup*, *Bjørup*) og *Biorns*- (i *Bjærnstrup*, *Bjørstrup*, *Bjø(d)strup*); i alt fald formerne på *Biarna(r)*- må antages at gå tilbage til vikingetiden. Også *Ørn* indgår i torpnavne som *Ørndrup*, *Ørnstrup* og måske også i det flere steder forekommende *Arndrup*, hvor man i så fald

må forudsætte den oprindelige gen. Arna(r)-, svarende til Biarna(r)-; i Arndrup er der dog også mulighed for mandsnavnet gammelda. Arni.

Mandsnavnet gammelda. *Diūr*, der kendes fra et sønderjy. diplom 1352 (Petro Dyurs: fra Sønder Gøs hrd.) og fra et par yngre mandtal (28), indgår i skånsk Djurslöv (1355 (afskr.) Diursløf). Mandsnavnet gammelda. *Fughl*, kendt fra alle de nordiske sprog, er forled i Fuglslev på Djursland, og i Hundslev på Als synes forleddet at være gammelda. *Hūn*, oldnord. *húnn*, der er identisk med subst. oldnord. *húnn*, oldeng. *hūn* »dyreunge«. Et oprindeligt fuglenavn indgår antagelig i Måslev i Svans (1462 Maasleue). Forleddet synes at være gen. af mandsnavnet *Mā(r)*, gen. *Mās* (29), samme ord som oldnord. *már* »måge«. I dansk er der kun to tidligt-middelalderlige eksempler på navnet (Ma), men i Island var mandsnavnet *Már* almindeligt i gammel tid. Det til grund liggende fuglenavn er ikke bevaret i dansk, men ordet måge, gammelda. *māki*, er en suffiksafledning af samme stamme. Hundslev og Måslev hører til en gruppe sydøstlesvigske levnavne, der som nævnt ovfr. p. 9, er forholdsvis unge, således at de ikke er noget indicium for, at de pågældende personnavne går tilbage til folkevandringstiden.

Om forleddet i det sjællandske Ormslev er det usammensatte mandsnavn *Orm* er tvivlsomt. Det skrives ganske vist Ormslef i ValdJBog, men senere kilder har tostavelser-forled, f.eks. 1399 (afskr. Langebek) Ormæsløof, hvad der tyder på, at forleddet snarere er en afledning af orm eller et dermed sammensat navn. Det sammensatte *Ormar* antages at indgå i jysk Ormslev (ældste originalform Wormitzløff 1464) (30).

Et dyrenavn, der må have været et almindeligt personnavn i vikingetiden, er *Rafn*, oldnord. *Hrafn*, samme navn som oldhøjty. *Hraban*. Det findes kun direkte overleveret i en enkelt

runeindskrift (31) og nogle få gange i middelalderen, men indgår i adskillige torpnavne Ravnstrup og Rangstrup.

En anden gruppe af usammensatte personnavne består af substantiverede adjektiver. I danske indskrifter fra urnordisk tid findes der kun et enkelt, usikkert eksempel på et navn af denne type, det ovfr. p. 55 omtalte HouaR, men i lidt yngre urnord. indskrifter fra Norge er typen repræsenteret ved to navne: taitR i Tveito-indskriften (32), samme navn som det almindelige islandske Teitr, gammeld. *Tēt i stednavnet Teestrup, og samme ord som adj. oldnord. teitr »munter«, samt WakraR på Reistad-stenen (33), samme navn som oldnord. Vagr og identisk med adj. vagr »årvågen, rask, uforfærdet«; det findes også i andre germanske sprog, oldeng. Wacer, oldhøjt. Waccar.

Adjektiver brugt som personnavne indgår i lev-navne. I det sjællandske Forlev, i Vald JBog skrevet Fornælef, indgår et mandsnavn *Forni, den svagtbojede form af adj. forn »gammel«. Personnavnet er ikke direkte overleveret i østnordisk, men indgår også i dansk Fornerup og svensk Forentorp (34). På Island optræder navnet tidligt, og det forekommer også blandt nordboerne i Danelagen (35). Det jyske Forlev, der ikke er overleveret i originale kilder fra middelalderen, er antagelig af samme oprindelse som det sjællandske navn (36).

Et oprindeligt adj. indgår formodentlig også i Glumslöv i Skåne (15. årh. Glomsløff, Glwmsløff, Glømsleff), der må være sammensat med det mandsnavn, der på oldnord. hedder *Glúmr*. På dansk grund kendes det ikke med fuldstændig sikkerhed som navn på virkelige personer, men Saxo har navnet Glumerus, Glomerus fra sagnhistorien, og et efternavn Glomss forekommer én gang i 1457 i et dokument, der dog kun kendes gennem et udtog i en arkivregistratur. Fra stednavne er det derimod sikkert bevidnet. Foruden i Glumslöv indgår det i Glumstorp i Skåne og Glomstrup på Mors. E. H.

Lind (37) formoder, at Glúmr er beslægtet med nynorsk *glum* »Person med et skummelt (mørkt, truende) Aasyn«, og denne sammenstilling er utvivlsomt rigtig. Sandsynligheden taler for, at glúmr er et adj., der betyder »skrækkindjagende« el. lign. *Glum* findes som adj. i jysk, i betydningen »grufuld, forfærdelig«; Feilberg kender kun ordet fra Sønderhald hrd., men det er også optegnet fra Voldby på Djursland i betydningen »mørk, truende« (f.eks. om vejret). En svagt bøjet sideform til *Glum* er vel det **Glume*, der antages at indgå i svenske stednavne (38).

Mandsnavnet gammelds. *Hælgbi*, et almindeligt navn i alle de nord. sprog, indgår i Herlufmagle og Herluf lille på Sjælland, det sidste skrevet Helgheleff Litle i 1260 (afskr.), samt antagelig i Hellev på Tåsinge (Da Stedn XIII 59). *Hælgbi* er den svagt bøjede form af adj. hellig. I runeindskrifter forekommer foruden *Hælgbi* i den middelalderlige Bregninge-indskrift (39) navnene *Brūni*, *Gamal* og *Loþin* (40). Det sidste navn (»den lådne«) indgår i torpnavnene Lønstrup (1468 Løthenstorp) og Løjstrup (1344 Lothenstorp).

Til samme gruppe kan man også regne mandsnavnet *Fundin*, skrevet futin på Bække-stenen I (41). Det er egentlig participiet af verb. finde, altså »den fundne« dvs. hittebarnet. Formelt er også *Lothin* et participium, af et verb. der er tabt i nordisk, men bevaret i gotisk *liudan* »vokse op«. Participiet er dog formodentlig blevet opfattet som et rent adj. med den nuværende betydning, da det gik over til personnavn. Et participium er også *Uthwāghin* »den uvaskede«, oldnord. *Óþvegin*, hvis sidste led er partcp. af verb. *thwā* »to, vaske«. På dansk grund er den nordiske form kun bevaret på Gudum-stenen (42) (gen. *uþuakins*), men den ligger sikkert til grund for den latinske navneform *Illotus* i *Liber Daticus Lundensis*, der har samme betydning.

En gruppe usammensatte navne, der også går meget langt

tilbage i tiden, er de oprindelige nationalitetsbetegnelser. Af de danske eksempler kan et enkelt formentlig føres tilbage til folkevandringstiden ved hjælp af et skånsk lev-navn. Det er *Gōti*, der indgår i *Göd(d)elöv* i Torna hrd. (14. årh. Götælewe). Navnet betyder »göter« og er almindeligt i dansk; det indgår i torpnavne som sjællandsk Gøderup og jysk Gøttrup. En stærktbøjede sideform *Gōt* indgår bl.a. i stedsnavnet Gødstrup. Begge former (oldnord. *Gauti*, *Gautr*) er udbredt over hele Norden, og findes også i oldeng. *Geat*, *Geata*. Den stærktbøjede form er vistnok allerede overleveret hos Jordanes som navn på en goterkonge i 6. årh. Hos Jordanes skrives navnet *Gapt*, men efter de flestes mening er formen fejl for **Gaut*, i ægte gotisk sprogform **Gauts* (43).

I danske runeindskrifter forekommer af oprindelige folkenavne *Iūti* »jyde« på Skovlænge-stenen (44) og *Saxi* på Sjørup-stenen (45). Helt sikkert er det dog ikke, at *Saxi* betyder »sakseren«; det kunne være en afledning af ordet *sax* »sværd«. Både *Iūti* og *Saxi* indgår i flere torpnavne. Folkenavnet *finne* foreligger i gammelds. *Finn*, medens det svagt-bøjede *Finni* i alt fald delvis kan være en kortform af sammensatte personnavne med *Finn*- som første led (46). *Finn* indgår i torpnavnet *Finstrup*, og forekommer muligvis på den tidligt-middelalderlige *Åstrup-sten II* (47). Ret almindeligt har også mandsnavnet *Dan* været, selv om det ikke forekommer i runeindskrifter. Det indgår i jysk og sjællandsk *Danstrup* og skånsk *Danstorp*.

Som usammensatte personnavne optræder endvidere en række personbetegnelser af forskellig art. Forholdsvist unge er formodentlig de oprindelige slægtskabsnavne, *Fathir*, *Mōthir*, *Brōthir* og *Systir*, men de må dog gå tilbage til vikingetiden. *Fathir* og *Brōthir* forekommer i runeindskrifter og indgår i adskillige torpnavne, tildels i de oprindelige genformer *Fathur*- og *Brōthur*-, men aldrig i navne på -lev og

-sted. Da kvindenavne i det hele er betydelig sjældnere overleveret end mandsnavne, er den omstændighed, at *Mōthir* og *Systir* ikke forekommer i indskrifter eller torpnavne, næppe udtryk for, at de skulle være yngre end de tilsvarende mandsnavne. Både *Modera*, *Fader* og *Broðor* forekommer som nordiske navne i England (40). På tysk område forekommer *Brothor*, *Fadar*, *Suester*, om end sjældent, som personnavne (49), medens oldeng. har et enkelt eksempel i kvindenavnet *Swuste*, forudsat at navneformen, som antaget af *Redin* (50), er fejl for **Swuster*.

Andre personbetegnelser er navnene *Bōndi*, *Karl* og *Swēn* (*Swæn*). *Bōndi* er et specielt østnord. navn; fra vestnord. område er der kun et enkelt norsk eks. fra 14. årh. på døbenavnet, hvorimod det ikke er sjældent som tilnavn. *Karl* er meget almindeligt i gammeld. og findes også i de andre nordiske sprog; det indgår i stednavnene *Karlstrup*, *Kastrup*. *Karl* er et typisk bondenavn. Ordet bruges vel netop om den frie bonde; jfr. at bonden i eddadigtet *Rigsþula* hedder *Bóndi* Karls sonr. Ligesom *Bōndi* og *Karl* hører *Swēn* til de mest almindelige gammeldanske personnavne, der indgår i henved 30 *Svenstrup*'er, fordelt over alle egne af landet. Hovedbetydningen af *swēn*, oldnord. *sveinn*, er »fri mand, som er i en andens tjeneste« (jfr. at *svend* i dialekterne kan betyde »tjenestekarl«), og det er sikkert fra denne betydning, personnavnet udgår.

Alle tre navne forekommer i runeindskrifter, men aldrig som forled i stednavne på -lev og -sted; det er tydeligt nok oprindelige tilnavne. Det er karakteristisk, at *Svend* optræder som Kongenavn, da en ny æt kommer på tronen i Danmark i det 10. årh. Hvis vi kan tro *Adam af Bremen*, hed også *Gorm den Gamles* bedstefader *Suein*. Brugen af det typiske bondenavn i kongehuset kunne tyde på, at knyttingerne ikke hørte til de gamle kongeslægter, men er en slægt af lavere byrd, der

har »slået sig op« under vikingetogene. Det er måske ikke tilfældigt, at Adam kan oplyse, at Gorm den Gamles bedstefader kom fra Nortmannia, dvs. Normandiet (51).

Andre usammensatte personnavne består af oprindelige ord for våben, udrustning og lignende. Det er allerede nævnt (p. 55), at v. Friesen ville rette heldaR på Tjurkö-braktetaten til *helmaR »hjeml«. Mandsnavnet *Gīsl*, der findes i alle de nord. sprog, men i Danmark først med sikkerhed i middelalderlig overlevering (52), er muligvis identisk med langobardisk *gisil* »pileskaft« (se ovfr. p. 31). Ordet sværd forekommer i svensk og norsk som tilnavn og **Swærth* indgår måske i det nordsjællandske stednavn Svestrup (c. 1370 Swersthorp), men om det i så fald er som fornavn eller tilnavn kan ikke afgøres (53). Da *Gl Pers* har et enkelt eksempel på fornavnet *Swærth*, en Swert Fisker, der nævnes i en gildeskra fra Flensborg. Eksemplet kan sikkert udgå; det er en yderst nærliggende tanke, at Swert er fejl for **Siuert*, et meget almindeligt navn i Sønderjylland.

Et ord for spyd er mandsnavnet *gammelda*. *Gēr*, oldnord. *Geirr*, der synes at foreligge i formen *kir* på Skyum-døbefonten fra c. 1200 (54); i svenske runeindskrifter skrives navnet *kaiR*, *kiR*. Ordet *geirr*, oldeng. *gār*, er det almindelige germanske ord for kastespyd (55). Det er det eneste navn af denne betydningskategori, der kan konstateres som forled i et lev-navn. Det indgår i *Gierslev* på Sjælland (orig.diplom 1354 *Gerslef*, Roskildebispens jordeb. c. 1370 *Geeslef*).

I denne sammenhæng kan passende omtales navnet *gammelda*. *Kætil*, oldnord. *Ketill*, måske det almindeligste af alle nordiske personnavne. I *Landnáma* er det i alt fald det hyppigst forekommende navn, endnu almindeligere end de mest udbredte sammensætninger på *Pór*-; det gælder både om navne på landnamsmændene selv og om navnene på deres norske forfædre (56). I Danmark er det ikke påfaldende hyppigt i

runeindskrifterne; det forekommer kun fem gange, medens navne som Swæin, Tōvi og Tōki er betydelig mere almindelige. Derimod indgår det i et stort antal torpnavne; der findes (uden for Skåne) henved 20 Kelstrup'er og Kjelstrup'er. Navnet er så godt som udelukkende nordisk; blandt angelsakserne mangler det fuldstændigt, og der er kun svage spor af et oldhøjty. Chezil, Chezul. Det tyske navn er sikkert, som Wessén mener, en tilfældig dannelse og uden sammenhæng med den store udbredelse, navnet har fået i Norden. Hvor gammelt navnet er her kan ikke siges med sikkerhed, men selve ordet kedel, som det er identisk med, er et lån fra latin *catillus*, diminutiv af *catinus* »fad, skål«. Det må være gammelt i germansk, da det findes som germansk låneord i finsk, men kan på den anden side ikke være ældre end romersk jernalder. Når man skal bedømme alderen af personnavnet, må man også tage i betragtning, at det indgår i det flere steder forekommende svenske stednavn Kättilstad. Den ældre svenske forskning, bl.a. Högbom, ville føre de svenske sta(d)-navne helt tilbage til bronzealderen, men nu er man mest tilbøjelig til at mene, at de tilhører århundrederne omkring og nærmest efter Kristi fødsel. Gösta Franzén (57) mener, at de, i det mindste i Östergötland, har haft deres blomstrings-tid i slutningen af romersk jernalder og i folkevandringstiden, men at navne på -stad har kunnet dannes endnu i vikingetiden. Franzén kommer i denne sammenhæng også ind på Kättilstad og nævner, at Kætil ikke er det eneste låneord i denne navnetype. I Liljestad indgår ordet lilje, anvendt som personnavn, og det er ligesom kedel et romersk låneord. Også Hanskestad indeholder et låneord, som næppe kan være indlånt (fra tysk) så forfærdelig længe før vikingetidens begyndelse. I Danmark og Sydsverige træffes Kætil aldrig sammensat med -lev, og dette kan vistnok ikke, navnets senere hyppighed taget i betragtning, bero på en tilfældighed, men må

skyldes, at Kætil, da lev-navnene blev dannet, endnu ikke eksisterede som personnavn. Hvis dette ræsonnement holder stik, kan navnets opståen dateres til en forholdsvis snæver periode, tiden mellem folkevandringstidens slutning og århundrederne nærmest før vikingetidens begyndelse.

Om grunden til, at netop dette navn i løbet af få århundreder er blevet så populært, kan man vanskeligt have nogen bestemt mening. At det fra først af er et tilnavn, kan der vel ikke være tvivl om, men vi ved faktisk ikke, hvilken betydning af kedel, der ligger til grund for ordets anvendelse som personnavn. Efter nogles mening er det den hellige offerkedel, der sigtes til, således at navnet har en religiøs betydning; det mente bl.a. Lundgren (58). Andre tænker sig, at det sigter til hjelmen, kedelhatten, hvad der måske lyder mere sandsynligt; det bliver derved en parallel til Hjálmr (ovfr. p. 55). Det må dog bemærkes, at ordet kedelhat er et nedertysk låneord, der bruges om den middelalderlige hjelm; Jyske Lov har det i formen kætælhod, det middelnty. ketelhod. Wessén tænker sig muligheden af, at Kætil er et sammenligningsnavn, et øgenavn, der sigter til kedlens runde form eller sodede udseende; han anfører til sammenligning det runesv. mandnavn Kætilhøfþi »den der har hoved som en kedel«. For fuldstændighedens skyld kan det nævnes, at Sophus Bugge (59) har villet skille Ketill fra appellativet kedel. Han mener, at navnet først er kommet i brug blandt nordboerne i England, og at det måske er diminutiv af mandnavnet *Kati*, ifl. Bugge et navn af keltisk oprindelse. Det er dog utænkeligt, at navnet Ketill først skulle være dannet i England, når man ser på dets store udbredelse ikke blot i Norge, men i hele Norden. Navnet Kati er i øvrigt velkendt i Danmark, hvor det keltiske element i navnestoffet er yderst ringe.

En lang række andre appellativer kan bruges som usammensatte personnavne, bl.a. navne på legemsdele; i danske

runeindskrifter forekommer således et par gange mandnavnet *Mūli* (60). Kun en enkelt gruppe af disse appellativer skal endnu omtales lidt nærmere, fordi et af de allermest kendte danske personnavne hører dertil. Det er velkendt, at en lang række ord, der betyder »klump«, »klods«, »stok« o.lign. tillige optræder som personbetegnelser. Et eks. er ordet *dreng*, der på oldnord. også betyder »tyk kæp« og antagelig er nært beslægtet med oldnord. *drangr* »opretstående, spids sten«. Et andet er ordet *pog*, der også i dansk dialekt betyder »tyk kæp«; denne betydning er den oprindelige eller i hvert fald oprindeligere end betydningen *dreng*. Ord med sådanne betydninger er, som man kunne vente det, almindelige som personnavne, især naturligvis som tilnavne, men de er også i nogen udstrækning brugt som døbenavne.

Til denne gruppe hører navnet *Knud*, gammeld. *Knūt*, der er identisk med oldnord. *knútr* »knode«. Denne stærktbøjede sideform har også eksisteret i dansk; den indgår f.eks. i det flere steder forekommende *Knudshoved* og i jyske landsbynavne som *Egknud* og *Lindknud*. *Knūt* optræder tidligt i dansk; den ældst kendte bærer er en dansk konge i York, der nævnes i møntindskrifter fra slutningen af 9. årh., og navnet bæres som bekendt af flere danske konger, hvad der i høj grad har bidraget til dets udbredelse. Ifl. *Fláateyiarbók* hed Gorm den Gamles fader *Knud*, og der fortælles om, hvordan denne *Knútr inn fundni* eller *þræla-Knútr* fra hittebarn og træl blev konge. At Gorms fader virkelig hed *Knud* er sandsynligt, fordi hans ældste søn, *Knud Danaast*, bar dette navn. Om navnet fra først af udelukkende tilhører kongeslægten, som *Da Gl Pers* synes at mene, er dog tvivlsomt. Det indgår i en lang række *Knudstrup*'er og er almindeligt i *Danelagen* (61), ligesom det forekommer i *Normandiet*, hvor det er bevaret som slægtsnavn til nutiden (62). Det tyder på, at det allerede i vikingetiden havde en betydelig udbredelse.

Navnet synes også at forekomme i vestgermanske sprog. En Knut forekommer på nederlandsk område i året 834, og Förstemanns Namenbuch anfører et oldhøjty. Chnuz fra årene 774 og 786. Det ligger nærmest at sammenstille det tyske navn med middelhøjty. knûz »kæk, dristig«, men dette adj. indeholder antagelig samme ordstamme som det nord. knútr »knude« (63). Personnavnene kan dog, selv om de eventuelt er etymologisk identiske, være opstået uafhængigt af hinanden på vestgermansk og nordisk område. I Norden er navnet utvivlsomt særlig dansk. I Norge er den ældste bærer Knútr af Jaðri omkring 1150, men han er dattersøn af Svend Estridsen, og har fået navnet ved opkaldelse efter slægtninge i det danske kongehus. Derimod er der nogle få tidlige eksempler på Island. Til Sverige er navnet ifl. Da G1 Pers bragt af svenske krigere i Knud den Stores hær og ved giftermål mellem danske og svenske fyrsteslægter. At det i Sverige skyldes opkaldelse efter Knud den Store antages også af v. Friesen og Wessén (64). Den almindelige latinske form Canutus kommer ifl. Johs. Steenstrup (65) af, at Knud den Hellige blev optaget på helgenlisten med navnet kanutus »den gråhårede, ærværdige«. Dette er dog ikke en udtømmende forklaring; i England, hvor Canut(us) forekommer ved siden af Cnut i Domesday Book 1086 (jfr. Canute the Great), beror formen med a på angлонormannisk indskud af støttevokal mellem k og n (66), og det er formentlig fra England formen Canutus har bredt sig.

Et navn af samme type som Knut er det *Klak(k)*, der sandsynligvis må forudsættes på den skånske Dagstorp-sten (67). I alt fald er navnet sikkert afhjemlet på dansk grund gennem flere stednavne, bl.a. det nordjyske Klaxtrup (1419 Klaxtorp); fra vestnord. område kendes kun ét – usikkert – eks. fra Bohuslän. En svagtbojet sideform er *Klakeki* i de lundske kilder fra 12. årh. Navnet er identisk med subst.

oldnord. klakkr »klump«, i nordiske stednavne ofte brugt om en bjergknold el. lgn. Ifl. Torp (68) er klakkr samme ord som jysk klak »lavt, sidt sted i marskenge, hvor der ikke gror græs«.

Et tredje eksempel på personnavne af typen er gammeld. *Wragbi*, overleveret en enkelt gang i denne form i Ribe Oldemoder. Samme navn er sikkert uraka (acc.) på Källstorpstenen (69), og det indgår i navnet Wrawby i Lincolnshire (Domesday Book Waragebi). Ifl. Ekwall (70) er det også forled i Wragby stds., der skrives på samme måde i Domesday Book, men Wraggebi 1154–89; her foreligger der dog snarest et med Wraghi beslægtet gammeld. **Wraggi*. Navnet må sammenstilles med det svenske dialektord vrage »fortøjningspæl«, der kendes fra Bohuslän; ifl. Lindroth er den oprindelige betydning »spids stang« el. lgn. (71).

Fælles for de nu omtalte eksempler på usammensatte navne er, at de er oprindelige appellativer, hentet fra forskellige betydningssfærer, der uden afledning er brugt som personbetegnelser. Blandt disse navne er nogle, der stadig hører til vore almindeligste som Svend, Knud, Karl m.fl. En anden art usammensatte navne er de navne, der – som personnavne – er dannet ved hjælp af suffikser. De spiller knap så stor en rolle i navneforrådet som de oprindelige appellativer, og de kan ofte være vanskelige at holde ude fra den tredje hovedgruppe, de hypokoristiske navne.

Eksempler på sådanne navne findes ikke i urnordiske indskrifter fra Danmark, idet navne som Frohila og Niujila snarest må opfattes som hypokoristiske dannelser, se kap. 6. Enkelte navne af typen findes derimod som forled i lev-navne.

En form for afledte navne er afledninger med det germaniske an-suffiks, der bl.a. har den funktion at danne masculine personbetegnelser af substantivstammer; som eksempel kan nævnes oldnord. goði »hedensk præst«, afledt af stammen i

ordet goð »gud«. Med sådanne dannelser vil Emil Olson (72) nærmest sammenstille gammelsv. tilnavne som Galte (af galter »galt«), Diure (af diur »dyr«), Bokke (af bokker »buk«), Skægge (af skægg »skæg«), hvor Hellquist, der behandler disse navne (73), taler om et »specialiserende e-suffix« (fra et gammelsvensk synspunkt er suffikset jo -e). Når Emil Olson ikke uden videre vil parallelisere suffiksets funktion i disse navne med an-afledninger, hvor det betegner et tilhørsforhold, er det fordi suffikset kun i visse af navnene kan tænkes at have bevaret sin oprindelige betydning »forsynet med, udmærkende sig ved« o.lign. Den gamle funktion er utvivlsomt bevaret i et navn som Skægge; det må betyde en mand, der er forsynet med skæg, udmærker sig ved sit skæg. Men, siger Emil Olson, »i de fleste tilfælde synes suffikset kun at tjene til ved overføring af appellativet til personbetegnelse, at give det en mere udpræget masculin form«.

Ved fornavn, der er overleveret fra gammel tid, kan man dog i alt fald i mange tilfælde se, at suffikset ligesom i det gammelsv. Skægge har sin oprindelige funktion. Det gælder f.eks. **Skafti*, der indgår i det sjællandske Skafteløv (1356 Scafteløff) og altså kan formodes at være dannet i urnord. tid. Navnet er ikke direkte overleveret i dansk, men indgår også i et andet sjællandsk stednavn, Skafterup. I Sverige er det kendt fra det smålandske Skaftorp (1321 Skaftathorp) (74). Direkte overleveret som fornavn er navnet kun på Island, hvor den ældst kendte bærer er lovsigemanden Skapti Þóróddsson fra begyndelsen af 11. årh. I dette tilfælde kan man iagttage, hvordan et oprindeligt tilnavn går over til døbenavn. Skapti Þóróddsson er åbenbart opkaldt efter sin farmors far Þórmóðr Skapti. Men at navnet allerede i urnordisk tid er blevet brugt som fornavn turde fremgå af det danske lev-navn, hvor det er usandsynligt, at et tilnavn skulle være forled. Navnet er en an-afledning af subst. skaft i betydningen

»spydskaft, lanse«. Det er næppe ordets grundbetydning, som ifl. Falk-Torp (75) er »afbarket stav«, idet ordet kan høre til verb. skave »tage barken af«. At betydningen »spyd(skaft)« er gammel i germansk er der imidlertid ikke tvivl om. Den findes også ved oldeng. sceaft, så der er ingen betænkelse ved at antage, at den har eksisteret i urnord. Skafti betyder altså »den med spyd bevæbnede«, og suffikset har tydeligt nok sin oprindelige betydning.

Et andet navn, dannet med samme suffiks, er *Skarþi*. Da Gl Pers har to eksempler på navnet. Det ene er Skarþi, der nævnes på Haddeby-stenen III (76), det andet er navnet på en bonde Petrus Scarthæ s. fra Ribe Oldemoder 1291. I personnavneordbogen antages det desuden, at navnet indgår i det vestslesvigske stednavn Skardebøl, men dette er muligvis et ældre Skartebøl (77). Navnet er en an-afledning af gammel-da. skarth »skår« og betyder »mand med hareskår«, et typisk tilnavn. Som tilnavn findes det i oldnord., og om en af bærerne af navnet, en Þórgils skarði, siges det udtrykkeligt, at han havde hareskår. En nøje parallel til mandnavnet er det oldnord. sværnavn Skarði, der må betyde »det skårede« (78).

En tredje an-afledning er *Sōti*, skrevet suti på Rønningestenen (79). I øvrigt har Da Gl Pers kun nogle få eksempler på navnet, men engang må det have været almindeligt. Det indgår i flere torpnavne Soderup, Såderup på Sjælland og i Sottrup, der forekommer flere gange i Sønderjylland. Navnet, der er afledt af subst. sod, gammel-da. sōt, forekommer også i de andre nordiske sprog, i vestnord. også som tilnavn, og blandt nordboerne i England. Betydningen er »den sodede«, hvilket vel vil sige »den sortsmudskede«.

Mens betydningen af de nu omtalte navne er klar, er der andre, dannet med samme suffiks, hvis betydningsindhold er mere tvivlsom. Det gælder f.eks. *Nafni*, der forekommer før-

ste gang på den skånske Uppåkra-sten (80) og er almindeligt i Danmark, men sjældent i de andre nordiske lande. Da Gl. Pers forklarer det som appellativet *nafni* »navnefælle«, og i så fald hører det ikke til den her omtalte navnegruppe (selv om suffikset er det samme), men en sådan betydning forekommer meget ejendommelig, så det er nok rimeligere at opfatte det som et oprindeligt tilnavn, afledt af subst. navn, uden at det nu er muligt at se hvilken betydning, der ligger til grund.

Et andet er *Swēni*, der forekommer i tre danske runeindskrifter og også er kendt fra en svensk indskrift. Det er formelt en an-afledning af subst. *swēn*, men nogen klar betydning synes der ikke at ligge i navnet. Her er da muligvis et af de tilfælde, hvor suffikset blot har, hvad Hellquist kalder »specialiserende betydning«. Ganske på samme måde forholder mandsnavnet Karli sig til subst. *karl*. Man kunne også tænke sig, at navnene ikke er afledninger af appellativerne, men forudsætter navnene *Swēn* og *Karl*, og denne forklaring er måske endda den sandsynligste. I så fald er der tale om hypokoristiske dannelser.

Tilfælde af lignende art er *Oddi* ved siden af *Od(d)* og *Broddi* v.s.a. *Brod(d)*. I det sidste tilfælde findes tostavelserformen v.s.a. enstavelserformen over hele Norden og i øvrigt også i oldeng. (*Brorda* v.s.a. *Brord*). Det er her umuligt at afgøre, om vi i tostavelserformerne har afledninger af appellativerne *od* og *brod*, der i dette tilfælde ville være fuldt forståelige, eller om vi skal regne med hypokoristiske sideformer til de enstavede personnavne. For den sidste forklaring kunne tale, at man i norrøne kilder i flere tilfælde finder *Oddi* og *Oddr* brugt om samme person.

Andre eksempler, hvor der er tvivl om, hvordan navnedannelsen skal opfattes, er navnene *Gēri* og *Gīslī*. *Gēri* er sparsomt overleveret i gammelds. Den eneste fuldt sikre dan-

ske bærer af navnet er en Gery, der nævnes i Løgumkloster-necrologiet. En Gero hos Saxo er muligvis vender, og to personer, Geery Tamsz og Geery Heyen, der nævnes i et diplom fra 1360, er fra Før og antagelig af frisisk afstamning, men deres fornavn er sandsynligvis dansk; friserne har i middelalderen optaget mange nordiske personnavne. Da Gl Pers opfører endnu under Geri en Gerri fra Liber Daticus Lundensis, men skrivemåden med rr gør henførelsen tvivlsom. Navnet må dog trods dets sjældenhed i middelalderen have været almindeligt i folkevandringstid og vikingetid. Det indgår i to sjællandske lev-navne, Gerlev og Gørlev, begge skrevet Geerlef, Geerløf i middelalderen, og i adskillige torpnavne, bl.a. sønderjy. Gærup (1305 Gerthorp) og tre sjællandske Gerdrup'er, hvoraf et skrives Geræthorp c. 1370.

Navnet findes også i gammelsv. og oldnord. (Geiri) og uden for Norden i oldhøjty. Gairo. Det kan opfattes på tre forskellige måder. Det kan være en an-afledning direkte til stammen i ordet gēr, oldnord. geirr »spyd«; »den spydvæbnede« giver en udmærket mening. Det kan desuden være en hypokoristisk dannelse til det usammensatte mandnavn Gēr, oldnord. Geirr (se ovfr. p. 63), og det kan være en hypokoristisk dannelse til et sammensat personnavn med gēr som for- eller efterled. Og endelig må man regne med den mulighed, at to eller tre sådanne dannelser kan være faldet sammen i gammeld. Gēri. Ganske tilsvarende forklaringsmuligheder er der ved navnet *Gīslī*, der også kendes fra de andre nordiske sprog og fra oldhøjty. Gisilo. Det kan være dannet til det usammensatte Gīsl (ovfr. p. 63) eller til sammensætninger på Gīsl-, -gīsl.

Et andet suffiks, der forekommer i en del personnavne, er det germanske ia-suffiks, der ligesom an-suffikset fra gammel tid anvendes ved dannelsen af personbetegnelser af substantivstammer. På nordisk grund har suffikset fået særlig rig

anvendelse i vestnord.; eks. er ord for fyrste som fylkir (af folk) og hilmir (af hjalmr). Ved siden af sin oprindelige funktion blev suffikset lidt efter lidt også brugt ved dannelsen af verbaafledninger. I visse tilfælde havde man ved siden af grundordet et beslægtet verbum, og afledningen kunne da opfattes som dannet til dette. Et eks. herpå er subst. oldnord. *hirðir* »hyrde«; det er afledt af subst. *hjørð* »hjord«, men da der også findes et verb. *hirða* »vogte«, lå det nær at opfatte *hirðir* som afledt af verbet. Dette forhold medfører, at man kan danne nye ia-afledninger til verber, f.eks. til verb. oldnord. *beita* i betydningen »styre« et subst. *beitir* »styrer« (81). Forholdet er af vigtighed, når det gælder at bedømme suffiksets anvendelse i personnavne. I østnord. er suffikset langt sjældnere end i vestnord. – eksempler er ord som *hyrde*, *gammelda*. *hirthi*(r), og *læge*, *gammelda*. *læki*(r)-, og heller ikke i personnavne synes ia-afledninger at være meget almindelige. Det kan i øvrigt være vanskeligt at afgøre, om der foreligger en gammel ia-afledning eller ikke, især fordi ia-stammer kan gå over til at bøjes som an-stammer og få genendelsen -a i stedet for det oprindelige -is (jfr. under omtalen af *Pörir* p. 46) (82).

Et eksempel på en ia-afledning i danske indskrifter med yngre runer er *SkalmiR*, der forekommer i acc.formen *skalmi* på Vejerslev-stenen (83). I ordbogen i *Da Runeindskr sammenstilles* navnet med det oldnord. tilnavn *Skalmi*, der forekommer flere steder i Norge og sandsynligvis indgår i gårdnavne som *Skalmerud*, *Skalmstad*. Hos Lind (84) jævnføres navnet med subst. *skalm* »sværd« eller med verb. *skalma* »skræve«, og samme etymologiske muligheder foreligger for det danske navns vedkommende. *Skalmir* kan enten være en ia-afledning til subst. og betyde »den der er bevæbnet med sværd« eller være afledt af verbet. Et øgenavn »den skrævende« ville være et meget velegnet personnavn. Om ordet

skalm se i øvrigt Falk, Altnordische Waffenkunde p. 14. Det synes oprindeligt at have betegnet et træsværd, således som det kendes fra mosefundene. Grundbetydningen synes at være »afspaltet træstykke«; nederty. schalm betyder »fladt og tyndt brændestykke«, og i dansk bruges låneordet skalm ifl. Ordb Da Spr om et lille træstykke med hul i midten, der lægges under et søm, før det slås i for at hindre det i at gå for langt ind. I den islandske litteratur bruges sammensætninger med -skalm som foragtelige betegnelser for dårlige sværd, f.eks. ryðskalm (af ryð »rust«). Hvad enten man går ud fra betydningen »sværd« eller betydningen »skræve« synes navnet oprindeligt at måtte høre hjemme i en temmelig lav betydningsfære.

En anden ia-afledning er mandsnavnet *klibiR* på Tullstorps-
stenen (85), som Wimmer (86) med tvivl opfatter som et *KleppiR, beslægtet med oldnord. kleppr »klump«, medens Magnus Olsen (87) tænker sig, at der måske skal læses *GlippiR, så der kan foreligge en afledning til verb. glippe (med øjnene). I svensk dialekt findes et glippa, der betyder »åbne en dør tit, være snaksom«, og svarende hertil et subst. glipper »en som ofte åbner døren og løber ud og ind, snaksom person«; med dette subst. kunne et *GlippiR formelt være identisk. Om mandsnavnet Glip, som forekommer i Liber Daticus Lundensis hører til samme ordstamme, lader Magnus Olsen være uafgjort. Dette navn, som også kendes fra Øm klostres krønike, kan dog ikke høre herhen. Det er tydeligt nok identisk med forleddet i de jyske stednavne Glibstrup (og Glistrup), og disse forudsætter et gammelds. *Glip med lang vokal og enkelt p. Mod Magnus Olsens forklaring indvender Aage Hansen, (88) at glippe i betydningen »glippe med øjnene« må være ungt i dansk, men indvendingen er næppe afgørende. Forekomsten af det nævnte svenske dialektord synes at vise, at et verb. glippe må være gammelt i nor-

disk. Hvad der gør tolkningen mindre sandsynlig er, at en ordstamme *glipp- ellers er ukendt i nordiske personnavne. I den nævnte afhandling genoptager Aage Hansen Wimmers etymologi, sammenstillingen med kleppr, men regner med rette med, at der må læses *KlippiR, da ordet kleppr har gammelt i (urnord. *klimpa-; jfr. dansk dial. klimp »klump«). Subst. er almindeligt i de nord. dialekter i forskellige betydninger; i norske og svenske dialekter betyder det »bjergknold«, og i jyske stednavne er det meget almindeligt brugt om et lille jordstykke. Her forekommer imidlertid også betydningen »stor, næsvis dreng« (Feilberg under 1. klæp) med den sædvanlige betydningsovergang fra »klump« el. lgn. til personbetegnelse, der også må forudsættes i personnavnet. Gunnar Knudsen (89) antager, at et *Kleppir indgår i navnet Cleppæstorp, en forsvunden lokalitet i Horns hrd., Sjæll., der nævnes i et diplom fra 1456, og at et gammeld. *Klæp forudsættes i det jyske Klæstrup (1385 Clæpstorplund). Johs. Brøndum-Nielsen (90) opretholder sammenstillingen med kleppr og regner med henvisning til Cleppæstorp og det gammelsv. Kleppesrudh med et KleppiR. Hvad det forsvundne Cleppæstorp angår, må det være samme lokalitet som et Klepstrop, der nævnes 1472 (91), og da de to former er omtrent lige gamle, frembyder stednavnet kun et svagt holdepunkt for et *KleppiR. Det samme gælder det svenske navn, hvis moderne form er Kläppersrud; formen Kleppesrudh citeres af Lundgren-Brate efter en ældre topografi. Skulle man alligevel på grundlag af stednavne være nødt til at antage eksistensen af et *KleppiR, må denne form betragtes som en omdannelse af det lydrette *KlippiR under indflydelse af enstavelsesnavnet *Klæp, oldnord. Kleppr, eller det til grund liggende appellativ. Det må også nævnes, at Da Runeinskr I 675 fremdrager en anden etymologisk mulighed, at navnet skal læses *KlæpiR, og at det er beslægtet med det én gang

forekommende oldnord. tilnavn klápr, i øvrigt også et gammelt appellativ, der betyder klump. I engelske kilder optræder et tilsvarende svagtbøjet *klāpi i den anglicerede form Clapa som tilnavn til en mand Osgod (dvs. Åsgautr) Clapa, der antagelig var født i Norden (92). Personnavne af denne stamme er dog ikke med sikkerhed kendt fra dansk område, og den gamle Wimmerske etymologi synes stadig at måtte foretrækkes.

I et lev-navn, det sønderjyske Kliplev, forudsættes der et mandsnavn **Klippi*, der minder stærkt om navnet på Tullstorp-stenen, specielt under den forudsætning, at det skal læses **KlippiR*. Hvis man tør antage, at levnavnet hører til de yngste af typen (jfr. ovfr. p. 9), kunne de to navne ligefrem være identiske, idet **Klippi* da ville være et eksempel på, at en oprindelig ia-stamme har mistet sit nominativs-r og er gået over til at bøjes som en an-stamme (ovfr. p. 73).

At ia-afledninger kan indgå i lev-navne, der går tilbage til urnord. tid, viser bl.a. herredsnavnet Hillerslev (Vald JBoG Hildeslefferet), der indeholder mandsnavnet **Hildir*, et urnord. **HeldiaR*, afledt af stammen i oldnord. *hildir* »strid«. Samme navn indgår i Hyllerslev og det fynske sognenavn Hillerslev (93), i Hillested (c. 1200 (afskr.) *Hildistada*), og formodentlig også i det sjællandske og jyske Hyllested samt i skånsk Hilleshög (1085 *Hildeshoge*) (94), også et navn, der tilhører en tidlig periode. Navnet kan således antages at have været almindeligt i århundrederne før vikingetiden. I middelalderen forekommer det flere gange, især i efternavnet Hyl-læs o.lgn., og der er eksempler på det endnu i mandtal fra 17. årh. Samme navn med overgang til a-stammebøjning er muligvis det **Hildi*, der indgår i Hillerød, ældst overleveret i sammensætningen Hilderuthholm 1275. *Hildir* er også omtalt af Ivar Lindquist (99), der gør opmærksom på, at navnet også indgår i tysk Hildesheim og opfatter det som en afled-

ning af adj. middelnederty. hilde »ivrig, rask«. Det er dog lidet sandsynligt, at navnet skal skilles fra de talrige germaniske navne på Hild(i)-, der uden tvivl indeholder stammen i hildr »kamp«.

Som eksempel på yngre ia-afledninger, hvor der foreligger afledning af en verbalstamme, kan nævnes det oldnord. mandsnavn Glœðir, der forekommer på Island allerede i Landnáma, men i Norge først fra c. 1300. Lind (96) opfatter navnet som en afledning af subst. glóð »glød« og jævnfører det med nynorsk gløe »en rask og energisk ung karl«, men forklaringen er næppe rigtig. Navnet må i stedet for være en afledning (nomen agentis) til verb. glœða »gløde«. Der må have eksisteret en ganske parallel dannelse i dansk, selv om den ikke er direkte overleveret, nemlig det *Glōir, gen. Glōis-, der må forudsættes i navnet Glostrup, og som forholder sig til verb. glōa »gløde« som Glœðir til glœða. Til *Glōir har der eksisteret en sideform *Glōi, gen. *Gloa, i det fynske Glorup (97). Det egentlige betydningsindhold i navnene er uklart.

Som allerede nævnt er ia-afledningerne vanskelige at afgrænse med sikkerhed, idet endelsen -ir i nogle tilfælde kan være et oprindeligt sammensætningsled. Eks. herpå er – foruden Thōrir – navnet Rōir, der optræder som en ia-stamme (acc. rui) på Hunnestad-stenen I (98) og antages at svare til oldnord. Hróðvér (99). Det indgår i navnet Roslev og formodentlig også i Roskilde, i den islandske tradition skrevet Róískelda. En sideform med an-stamme bøjning er gammelda. Rō, oldnord. Hrói, der indgår i navnet Rorup.

1. Da Runeindskr nr. 195.
2. Således f.eks. Krause: Die Runeninschriften im älteren Fupark nr. 28. Sophus Bugge (Årb Oldk Hist 1905 p. 165 f) kombinerer, trods skilletegnet mellem de to ord, bera med det foregående uma og tænker sig muligheden af et sammensat mandsnavn

- *[G]uma-bera »mandbjørn«, af oldnord. gumi, gotisk guma »mand«.
3. Af Biari tolkes navnet allerede af Lindroth i Fornv 1911 p. 179. Samme navn indgår ifl. Axel Kock (Ark Nord Fil XVII 174) i svensk Bjärestad.
 4. Se GiDa Gramm § 480 anm. 2.
 5. Da Runeindskr brakteat nr. 45.
 6. Stds. nr. 64.
 7. Mål Mi 1916 p. 198 f.
 8. Norske Gaardnavne X 353.
 9. Således Da Stedn IV 272.
 10. Altisländische Grammatik 4. udg. p. 379.
 11. v. Friesen: Rö-stenen p. 86.
 12. Da Runeindskr nr. 232.
 13. Festskr. Finnur Jónsson p. 316 ff.
 14. Viking 1951 p. 72 ff.
 15. Da Runeindskr brakteat nr. 54.
 16. Årb Oldk Hist 1905 p. 205 f.
 17. Rö-stenen p. 93.
 18. Da Runeindskr brakteat nr. 75.
 19. Altisländische Grammatik 4. udg. p. 389.
 20. Deutsche Stammeskunde p. 51.
 21. Rö-stenen p. 91 f.
 22. Da Stedn XIV 156 f.
 23. Da Runeindskr nr. 18.
 24. Rö-stenen p. 97.
 25. Marstrander (bl.a. i Norsk tidsskr. f. sprogvidenskab III 91), Da Runeindskr og Krause: Die Runeninschriften im älteren Fuþark nr. 42 regner med et tilnavn urnord. leþrō (oldnord. *leðra), hvis nærmere betydning er ukendt, men som er afledt af urnord. *leþra »læder«.
 26. Gamle Navne p. 12.
 27. Det kan bemærkes, at Bjørslev i Ringkøbing amt ikke er et ægte lev-navn; det skrives ifl. Trap⁵ Biørsleie i 1585.
 28. Da GI Pers under Dyr.
 29. Allerede nævnt som en mulighed af Johs. Kok: Det danske Folkesprog i Sønderjylland (1867) p. 284.
 30. Da Stedn XII 53 f.
 31. Da Runeindskr nr. 344.

32. Krause: Die Runeninschriften im älteren Fuþark nr. 94.
33. Stds. nr. 74.
35. Se f.eks. v. Feilitzen: The Pre-Conquest Personal-Names of Doomesday Book p. 252.
36. Da Stedn XII 97.
37. Norsk-isländska dopnamn sp. 343.
38. Lundgren-Brate: Personnamn från medeltiden p. 68 f.
39. Da Runeindskr nr. 184.
40. Da Runeindskr nr. 400, 317, 92.
41. Stds. nr. 29.
42. Stds. nr. 147.
43. Navnet er udførligt behandlet af Wessén i Studier till Sveriges hedna mytologi och fornhistoria p. 18 ff.
44. Da Runeindskr nr. 213.
45. Stda. nr. 279.
46. Om folkenavnet finne i person- og stednavne se KultHist Leks IV 278 f.
47. Da Runeindskr nr. 3.
48. Björkman: Nordische Personennamen in England p. 95, 88, 30.
49. Förstemann: Altdeutsches Namenbuch I under de nævnte opslagsformer.
50. Redin: Uncompounded Personal Names in Old English p. 41.
51. Jfr. Wessén: Nordiska namnstudier p. 90 m. litt.henv.
52. Om det, som tidligere antaget, findes på Skivum-stenen, er ganske usikkert; jfr. Da Runeindskr nr. 133.
53. Da Stedn II 124. Det er dog ikke udelukket, at Svestrup i stedet for er sammensat med det mandsnavn, der i Necrologium Lundense skrives Suertin (i Da GI Pers under Swerting). Det indgår – som nævnt i Da GI Pers – i skånsk Svärtinstorp (14 årh. Swerthinsthorp).
54. Da Runeindskr nr. 153.
55. Falk: Altnordische Waffenkunde p. 66.
56. Wessén: Nordiska namnstudier p. 70 ff.
57. Vikbolandets by- og gårdnamn p. 30 ff.
58. Spår af hednisk tro och kult i fornsvenska personnamn p. 49.
59. Bidrag til den ældste Skjaldedigtningis Historie p. 98 f.
60. Da Runeindskr nr. 121, 347.
61. Björkman: Nordische Personennamen in England p. 82 f.
62. Jakob Jakobsen i Da Stud 1911 p. 82.

63. Se Axel Lindkvist i Festkr. Hugo Pipping p. 359 og Walde-Pokorny: Vergleichendes Wörterbuch I 582.
64. v. Friesen: Upplands runstenar p. 34, Wessén: Nordiska namnstudier p. 97.
65. Danmarks Riges Historie I 500.
66. v. Feilitzen: The Pre-Conquest Personal Names of Domesday Book p. 72, 305.
67. Da Runeindskr nr. 325. Navnet optræder i forbindelsen iftiR klakR, hvor man venter en akkusativ-form klak, men eksempler på nom. for akk. findes også i flere svenske runeindskrifter.
68. Nynorsk etymologisk ordbok p. 279 f; om etymologien se også Walde-Pokorny: Vergleichendes Wörterbuch I 613.
69. Da Runeindskr nr. 267.
70. Ekwall: Oxford Dictionary of English Place-Names under Wragby.
71. Meijerbergs arkiv II 55 ff.
72. Appellativa substantivens bildning p. 18.
73. Xenia Lideniana p. 97 ff.
74. Lundgren-Brate: Personnamn från medeltiden p. 229.
75. Dänisch-norwegisches etymologisches Wörterbuch under Skaft.
76. Da Runeindskr nr. 3.
77. Jfr. norsk tilnavn Skarti og gårdnavnet Skartastaðir.
78. Falk: Altnordische Waffenkunde p. 59. Da sværdet kaldes det bedste af alle sværd, må man formode, at skaderne igen er blevet udbedret, siger Falk.
79. Da Runeindskr nr. 202.
80. Stds. nr. 266.
81. Se Emil Olson: Appellativa substantivens bildning p. 6 ff.
82. GiDa Gramm § 435.
83. Da Runeindskr nr. 74.
84. Norsk-isländska personbinamn sp. 314.
85. Da Runeindskr nr. 271.
86. Wimmer Runemindesm III nr. 26.
87. Da Stud 1906 p. 34.
88. Stds. 1926 p. 85 ff.
89. I en fodnote til Aage Hansens afhandling p. 88.
90. GiDa Gramm § 250, 435.
91. Da Stedn II 143.
92. Björkman: Nordische Personennamen in England p. 81.
93. Da Stedn XIII 121.

-
94. Kousgård Sørensen: Danske bebyggelsesnavne på -sted p. 79, 251 f.
 95. Na Bygd 1939 p. 16.
 96. Norsk-isländska dopnamn sp. 345.
 97. Jfr. Kristian Hald: Vore Stednavne 2. udg. p. 134.
 98. Da Runeindskr nr. 282.
 99. GIDa Gramm § 264.3.

6. KORTFORMER

Denne type personnavne er repræsenteret med nogle få eksempler i urnordiske indskrifter fra dansk område. De nogenlunde sikre navne er Harja på Vimose-kammen (1), Frohila på Darum-brakteaten I (2) og Niuujila, Niuwila på Darum-brakteaten V og Skonager-brakteaten (3).

Harja, der også optræder på den svenske Skåång-sten som Harija, er dannet til sammensatte mandsnavne med Harja som forled eller -harjaR som efterled (se ovfr. p. 25f). Det er samme navn som det Herio, der optræder flere gange på frankisk og bayersk område, men det er ukendt i senere nordisk. Måske indgår navnet i danske stednavne som Herlev, Hersted (-vester, -øster) og Ö. Härrestad i Skåne (5).

Frohila og Niuujila er dannet med diminutivsuffixet *-ila*, der bruges med samme funktion i det almindelige ordforråd; jfr. f.eks. ordet stængel, urnord. *stangilaR, egl. »lille stang«. *Frohila* blev af Sophus Bugge (»uden al tvivl«) (6) identificeret med det gotiske mandsnavn Froila, der forekommer hos Jordanes, og til samme resultat kommer Marstrander (7). v. Friesen (8) sammenstiller derimod navnet med oldhøjty. Frawilo, dannet som kortform til sammensatte mandsnavne på Frauua-, Frawa-. I frankisk er navnet blevet til Froilo ved en særlig frankisk overgang af au til o, og v. Friesen regner med, at Froila på den danske brakteat ligefrem optræder i frankisk lydform og således er en støtte for hans teori om en stærk frankisk indflydelse på det urnordiske navneforråd. Skønt navnets etymologi ikke kan siges at være helt klar, er det tydeligt, at det er en diminutivdannelse til første led af et

sammensat mandsnavn. *Niuujila* er samme navn som oldhøjty. *Niwilo* og vel også som vestgotisk *Neufila* (9). Det er afledt af stammen i adj. ny, anvendt som første led i personnavne. Hverken *Frohila* eller *Niuujila*, der i senere nordisk ville hedde **Nȳli*, er ellers overleveret på nordisk grund, hverken direkte eller som forled i stednavne.

Den første, der helt er klar over den store rolle, de hypokoristiske personnavne spiller i germansk navngivning og fremstiller principperne for deres dannelse, er Franz Stark i bogen *Die Kosenamen der Germanen* (2. udg. 1868), der stadig efter et århundredes forløb er hovedværket om emnet. I sin indledning gør Stark rede for, hvad han forstår ved *Kosenamen*, *hypokoristica*. Det er dels de usammensatte enstavelsesnavne, der ligefrem opfattes som forkortelse af sammensatte navne, dels tostavellesnavne, der opfattes som kontraherede former af sammensætningerne. Stark regner ikke med usammensatte navne som en særlig gruppe. Navne som *gammelda*, *Rafn*, *Ulf*, *Gēr* osv. er ikke gamle appellativer, der er brugt som personnavne; de er opstået ved forkortelse af sammensatte personnavne, hvori disse appellativer indgår som forled eller efterled. At usammensatte navne kan opstå på den måde, Stark antager, er der ikke tvivl om; det fremgår tydeligt af kilderne, også de nordiske, men det kan ikke være hovedårsagen til den store mængde navne af denne type. Snarere må man vel regne med, at en stor del af dem er oprindelige tilnavne. Blandt tostavellesformerne er der derimod en lang række navne, der virkelig er dannet af sammensatte personnavne, men det er ikke altid muligt med sikkerhed at udskille de hypokoristiske dannelser, og selv hvor der er overvejende sandsynlighed for, at sådanne foreligger, kan det ikke altid fastslås, til hvilke sammensatte navne de er dannet. Her var Stark mere optimistisk. Han siger herom: »mange af disse dannelser, særlig tostavelles-kælenavne, kan ved første blik

synes gådefulde, ja kan måske blive anset for vilkårlige afkortninger og abnorme enkelttilfælde. Men en sådan opfattelse er ganske utilstedelig. Den ville stå i modstrid med den menneskelige ånds organisation, der i alt sit virke stedse og overalt, selv om den ikke altid er sig det bevidst, følger de den iboende logiske loves ledende tøjle og ikke unddrager sig den, så længe den er uforstyrret i sine normale funktioner«. Stark udvikler derefter med en mængde eksempler efter hvilke love de hypokoristiske navne er dannet. Mange af reglerne, f.eks. anvendelse af gemineret (forlænget) konsonant i disse dannelser, er fuldstændig rigtige; vi tør blot ikke nu regne med slet så stor regelmæssighed som junggrammatikeren Stark.

Ved studiet af principperne for disse navnedannelser i ældre tid er det af stor interesse at se, hvordan man i nutiden danner kælenavne, fordi vi her med sikkerhed i de allerfleste tilfælde kender udgangspunktet for nydannelserne. Særlig interessant er dannelsen af kælenavne i nyislandsk, der som man kunne vente står på et gammelt trin. De er behandlet i en afhandling af Finnur Jónsson i *Na Bygd* 1920 p. 40 ff, hvorfra de følgende eksempler er hentet.

Mange islandske kæleformer af usammensatte mandsnavne er dannet med suffikset *-i*, der føjes til det usammensatte navns stamme, f.eks. *Steini* af *Steinn*, *Sveini* af *Sveinn*.

I nogle tilfælde sker der samtidig ændringer i navnets konsonantisme. f.eks. i *Kalli*, kæleform af *Karl*. *Kalli* er udtryk for den almindelige regel, som også gælder for de andre nordiske sprog, at man i de hypokoristiske former undgår konsonantforbindelser, der indeholder et *r*, åbenbart fordi *r*-lyden er vanskelig at udtale for børn, og det er sikkert i barnesproget disse navnedannelser fra først af har hørt hjemme.

Også til sammensatte personnavne danner man kæleformer på *-i*, der i så fald normalt indeholder elementer fra både for-

og efterled i det oprindelige navn. Af eksempler skal anføres følgende – kæleformerne står i rækken til venstre:

Simbi	Sigmundur
Haddi	Halfdan
Gubbi	Guðbrandur
Kobbi	Kolbeinn
Siggi	Sigurður
Tobbi	Þórbjörn
Toggi	Þógrímr

Eksemplerne viser, hvilken rolle geminationen – fordoblingen af konsonanten – spiller i kælenavne. En anden regel, som også er gennemført i danske hypokoristiske navne fra oldtid og middelalder, er, at þ i det sammensatte navns forlyd erstattes med t. Også dette forhold må antages at hænge sammen med barnesprogets udtalevanskeligheder.

Også til de sammensatte navnes efterled alene kan man, omend sjældnere, danne kæleformer ved tilføjelse af -i; f.eks.:

Steini	Þórsteinn
Mundi	Guðmundur

På samme måde som man danner kæleformer af mandnavne ved hjælp af suffikset -i, danner man kvindenavne på -a, f.eks.:

Gudda	Guðríðr
Gerða	Hallgerður

Det fremgår af eksemplerne, at den gamle germanske måde at danne hypokoristiske former af personnavne på, for mandnavnenes vedkommende med suffikset -i (urnordisk -an) og for kvindenavnenes vedkommende med -a (urnord. -ōn), er fuldstændig bevaret i moderne islandsk. Foruden kæleformer på -i og -a forekommer også afledninger med diminutivsuffikserne -ki og -si (i kvindenavne -ka og -sa), f.eks. i Sveinki, kæleform af Sveinn, og Hjörsi, kæleform af Hjörleifur. Desuden forekommer der en række helt uregelmæssige dannelser.

Som et enkelt eksempel kan nævnes Gvendur (allerede i 15. årh. Gvöndur), kæleform af Guðmundur.

Til sammenligning skal anføres nogle eksempler på kæleformer fra en moderne dansk dialekt, Tyrstrupmålet fra egnen syd for Kolding. Eksemplerne er hentet fra en afhandling af N. P. Bogh (10):

ajs	Aksel
hajs	Hans
jøn	Jørgen
did	Kirstine
ked	Kristian
laws	Laurits
majs	Marius
pibøn	Peter

Som man ser, vil det være svært at uddrage bestemte regler for dannelsen af kælenavne i denne dialekt, udover at diftonger spiller en stor rolle og at man undgår konsonantforbindelser.

Ved studiet af de olddanske hypokoristiske navnes dannelsesmåde er det naturligt at tage sit udgangspunkt i kortformerne til sammensætningerne på Þör-, -þör. Når disse former kommer til at spille så stor en rolle i navngivningen, beror det naturligvis på den store hyppighed af de sammensatte navne, men også på, at navneleddet þör indeholder to konsonanter, der er vanskelige at udtale i barnesproget. At kortformernes udbredelse også skulle skyldes en frygt for at udtale gudens navn er der næppe grund til at antage.

Af herhen hørende dannelser findes i danske runeindskrifter seks mandsnavne, *Tobbi*, *Tōki*, *Tōli*, *Tōmi*, *Tosti*, *Tōvi* og fire kvindenavne *Tōka*, *Tōla*, *Tonna* og *Tōva*. Navnenes nøjagtige form kan dog på grund af runealfabetets mangelfulde lyd gengivelse ikke fastslås med sikkerhed. Med undtagelse af *Tosti* og *Tonna* har alle de nævnte navne sidefor-

mer med u, svarende til sideformen Þūr- i de sammensatte navne, hvorom se kap. 4, og disse former kan foreligge i indskrifterne, hvor samme rune betegner både o og u. Da samme rune endvidere er tegn for b og p kan et runeskrevet tubi både transskriberes Tobbi, Tubbi, Tōpi og Tūpi, former, der alle forekommer i middelalderlige kilder, hvorimod der ikke kendes noget *Toppi, *Tuppi. Der kan på samme måde transskriberes Tōki, Tūki og Tokki (*Tukki forekommer ikke), Tōli, Tūli, Tolli og Tulli. Tilsammen bæres disse navne af ca. 58 personer i danske runeindskrifter. Mest almindeligt er Tōki (Tūki, Tokki), der overhovedet er det almindeligste personnavn i danske runeindskrifter med ca. 24 eksempler, derefter følger Tōvi (Tūvi) med 11. Af kvindenavne er det almindeligste Tōva (Tūva), der bæres af 5 personer. Samme dominerende stilling som i runeindskrifterne indtager kortformerne til Thōr-navnene i den ældste middelalder. I *Memoriale fratrum i Necrologium Lundense* fra 12. årh. er der 6 eksempler på navnet Tōki, Tūki, og lige så hyppigt er kvindenavnet Tōla. I alt bærer 25 af »brødrene« fra Lunds stift sådanne kortformer (11).

Af materialet fra runeindskrifterne fremgår det ikke direkte, at disse navne er kortformer til de med Thor sammensatte personnavne, men i middelalderlige kilder er dette undertiden tilfældet. I *Necrologium Lundense* p. 94 og i *Liber Daticus Lundensis* p. 236 omtales en Thorsten dictus Tote og i *Liber Daticus Roskildensis* nævnes i midten af 15. årh. en mand, der dels kaldes Torkillus (p. 137), dels Tocke (p. 147). Man må forstå forholdet på den måde, at de samme personer kan omtales både med deres sammensatte navne og med deres kortnavne, og dette forhold har sikkert været noget ganske almindeligt. Normalt må man vel regne med, at kortformerne har været praktisk talt eneherkende i det daglige omgangssprog. At to forskellige former af et kortnavn

kan bruges om samme person fremgår af *Necrologium Lundense* p. 65, der omtaler en *Tocke qui et Toky* dvs. en *Tokki*, der også kaldes *Tōki*.

I enkelte tilfælde kan navne, der normalt må opfattes som kortformer til navne på *Thōr*-, være faldet sammen med navne af anden oprindelse. Som det fremgår af de ovfr. nævnte lundensiske kilder er navnet *Tōti* kortform til *Thōrstēn*, men der er i alt fald en teoretisk mulighed for, at det tillige kan være identisk med det oldeng. mandnavn *Tota*. *Tota* er blevet sammenstillet med verb. oldeng. *tōtian* »kikke frem, springe frem«, men er også blevet opfattet som kortform til sammensatte navne af typen *Torhthelm*; hvis den sidste opfattelse er rigtig, er identitet med det danske *Tōti* naturligvis udelukket. Et andet eksempel er mandnavnet *Tūmi*, *Tōmi*, der har været meget almindeligt; det forekommer som nævnt i runeindskrifter og indgår i talrige stednavne som *Tommerup*, *Tømmerup* (og skånsk *Tommarp*), *Tumbøl*, *Tumby* m.fl. I Sverige indgår det i det gammelsv. stednavn *Tumathorp* i *Östergötland*, men er vist ellers ukendt. Det antages almindeligt at være kortform af sammensætninger som *Thōrmōth*, *Thōrmund* (12), og dette er også det sandsynligste, selv om der ikke er direkte vidnesbyrd om sammenhængen. I England forekommer der imidlertid et navn *Tuma* eller *Tumma*, og da det kan føres helt tilbage til det 7. årh., er der ingen mulighed for, at det kan være en anglisering af det danske *Tūmi*, som også optræder i England. Rent formelt kan vi ikke afvise muligheden af, at *Tūmi* (delvis) er identisk med det oldengelske navn. *Tumi* forekommer i øvrigt også på Island, men først i tiden omkring år 1200, og *Lind* (13) tænker sig, at det der kan være indkommet fra *Danelagen*. Mod at opfatte islandsk *Tumi* som en hjemlig hypokoristisk dannelse taler u-vokalen, idet personnavnene på *Pór*- ikke har sideformer med u i islandsk.

Et af de ovfr. nævnte navne, *Tōki* (og dermed beslægtede former), er der grund til at omtale nærmere, idet dets etymologi har været meget omstridt. Som før nævnt er det almindeligste personnavn i danske runeindskrifter, og det indgår i en lang række stednavne fra vikingetid og ældre middelalder, specielt navne på -thorp. Det er forled i otte sjællandske og et lollandsk Tågerup og i Torplille og Torpmagle på Halsnæs (Roskildebispens jordeb. c. 1370 Togørp lylæ, Togørp maglæ). Desuden i skånsk Tågarp og i alt fald i fem midtjyske Torup'er, der alle skrives Tokæthorp o.lgn. i middelalderen. I runeindskrifterne forekommer navnet spredt over det danske område, men efter stednavnenes vidnesbyrd hører det først og fremmest hjemme på Sjælland. Det forekommer aldrig i forbindelse med -lev eller -sted.

Ludvig Wimmer giver i registret til *De danske Runemindesmærker* ikke nogen direkte etymologi til navnet, men sammenstiller det med det islandske tilnavn *tóki*, der forekommer en enkelt gang i *Ljósvetninga saga*, og dette er utvivlsomt samme ord som nynor. *toke* »tåbe«. Ad. Noreen (14) nævner også denne mulighed, men er dog snarere tilbøjelig til at sammenstille de beslægtede former *Tūki* og *Týki* med adj. oldnord. *tœkr* »som kan tages«, der indgår i sammensætningen gammeld. *fātøkær* »fattig«. *Tūki* og *Týki* skulle så være opstået af et ældre *Tōki* på samme måde som fornsvensk *fatukær* og *fatykær* er opstået af *fatøkær*, og hovedformen *Tōki* kunne også høre herhen. Noreen sammenstiller den med gammeld. *fatokær*, hvor Johs. Brøndum-Nielsen (15) regner med et andet suffiks, så at efterleddet er et urnord. **tōka-*, ikke et **tōkia-* som i *fātøkær*. Mod denne forklaring må for det første indvendes, at vi i så fald måtte vente at finde en form **Tōki* ved siden af *Týki*, men en sådan form er ganske ukendt, og for det andet er det svært at se, hvad navnet skulle betyde, hvis det indeholdt ordstammen i *tœkr*.

Muligheden af at Tōki er et oprindeligt tilnavn med betydningen tåbe nævnes bl.a. af Wessén (16).

Overfor disse forklaringer står så den, at Tōki er en hypokoristisk dannelse til Navne på Thör-, enten en kortform af Thörkil, afledt med suffikset -i, eller en kortform til andre navne med samme forled, men afledt med suffikset -ki. Som hypokoristisk betragtes navnet bl.a. af Johs. Brøndum-Nielsen (12), Mar. Kristensen (med tvivl) (17) og Da Gl Pers.

Før der tages endelig stilling til etymologien, skal de forskellige, åbenbart beslægtede navneformer kort omtales: 1. Den almindeligste middelalderlige form er Tōki, der antagelig også må forudsættes i de fleste tilfælde, hvor tuki optræder i runeindskrifter. 2. Almindelig i middelalderen er også formen Tūki, der i Da Gl Pers er skilt fra Tōki, men slået sammen med Tÿki, hvorom ndfr. I modsætning til Tōki kendes Tūki næppe som forled i stednavne. 3. *Tokki*, som Da Gl Pers med rette sammenstiller med Tōki. Som ovfr. nævnt er Tokki og Tōki i Necrologium Lundense brugt om samme person, og den sagnhistoriske Palnetoke, der i de islandske kilder kaldes Tóki eller Palna-Tóki, hedder hos Sven Aggesøn Palno Tokki. Som selvstændigt navn forekommer Tokki bl.a. i de lundensiske kilder fra 12. årh. og i broderlisten i Vald JBog, og det indgår i navnet Tokkerup, der forekommer fire gange på Sjælland, én gang på Lolland. 4. *Toggi*. Navnet forekommer én gang i Løgumkloster-necrologiet som Toggy, der i Da Gl Pers er opført under Tōki, men må betragtes som en selvstændig navneform, da necrologiet i det hele er en meget pålidelig kilde. Måske hører også Thoge i Reichenaulisten herhen. 5. Et stærktbøjet mandsnavn **Tōk* eller **Tok(k)* forudsættes muligvis i seks midtjyske Tovstrup'er (18). Det må anses for utænkeligt, at Tovstrup overalt kan være sammensat med Tōki i en yngre genitivform Tokæs i stedet for det oprindelige Tōka; sekundære genitivformer af mands-

navne på -i er overordentlig sjældne i danske torpnavne. 6. Tȳki. Opføres i Da Gl Pers under Tūki og opfattes der som opstået af dette navn ved palatalomlyd. Den samme mulighed nævner Johs. Brøndum-Nielsen (19), der dog som alternativ forklaring tænker sig Tȳki opstået som kortform til navne på Thȳr-, den i-omlydte sideform til Thōr-, Thūr- (jfr. kap. 4). Navnets dannelse skal omtales nærmere i det følgende.

Hvordan forholder forekomsten af de ovennævnte former sig til de forskellige opfattelser af navnenes etymologi? Hvis vi antager, at navnekomplekset hører til ordstammen i svensk tok, norsk toke »tåbe«, kan formen Tōki være identisk med det norske toke og muligvis med det gammeld. subst. tokæ i Dyrerimene, hvis betydning ikke er ganske klar (20). Tokki kunne det synes nærliggende at sammenstille med det jyske dialektord tokki »tåbe«, men dette kan næppe skilles fra det jyske verb. tokke »gå som en tosse, gå med små skridt« (Feilberg), der må opfattes som en intensivdannelse til oldnord. þoka »flytte«; i så fald har ordet altså gammelt þ i forlyd og kan intet have at gøre med det danske personnavn eller med norsk toke. Et eventuelt *Tōk i Tovstrup kunne være identisk med svensk tok, men hvordan skulle man forklare ū i Tūki og ȳ (omlyd af ū) i Tȳki? Her måtte man antage, at der ved siden af ordstammen tōk- eksisterede en ordstamme *tūk- og, hvis alle formerne skulle holdes sammen, tillige en beslægtet ordstamme *tokk- (og *togg-). Skal navneformerne sammenstilles med tok- »tåbe«, vil det åbenbart volde store sproglige vanskeligheder og i alt fald kræve antagelsen af ellers ukendt appellativisk ordstof.

Hvis man derimod antager, at navnene er hypokoristiske dannelser til sammensætninger med gudenavnet, vil formerne Tōki og Tūki ikke volde nogen vanskelighed. De er dannet til henholdsvis navne med Pōr- og Pūr- som første led. Hvad

Tokki angår, foreligger der her en normal hypokoristisk dannelse med kort vokal og lang konsonant, og fra 15. årh. er navnet, som tidligere nævnt, faktisk overleveret som kortform af Thörkil. Toggi vil på samme måde kunne opfattes som en kortform af sammensætninger på Thör-, hvis efterled begynder med g. Den afgørende vanskelighed er navnet Tyki, idet dets bøjning synes at vise, at det ikke uden videre, som foreslået (se ovfr. p. 89), kan opfattes som en sideform til Tüki med palatalomlyd eller som en dannelse til sammensatte navne, hvor forleddet har formen Thÿr-, parallelt med Töki til Thör- og Tüki til Thür-. Da Gl Pers nævner, at Tyki vistnok indgår i en række torpnavne Tygestrup, Tygstrup, Tystrup og Tøjstrup, der i middelalderen skrives Tykes-, Tykis- o.lgn., og antager, at der her kan være tale om en yngre bøjningsform med sekundært -s i genitiv i stedet for det oprindelige -a. Da sådanne sekundære genitivsformer af mandsnavne på -i, der er oprindelige an-stammer, er overordentlig sjældne – jfr. at der er talrige eksempler på navnene Tågerup, Tokkerup, der forudsætter den gamle genitiv på -a, men ingen eksempler på *Tågestrup, *Tokkestrup – kan det betragtes som udelukket, at de nævnte navne indeholder en oprindelig an-stamme. De må forudsætte et oprindeligt *Týkir, gen. Týkis-, med tidligt svind af nominativs-r ligesom navnet Thörir (se p. 73). Den oprindelige ia-stamme urnord. *TükiaR kan derved ligesom Thörir gå over til at bøjes som en an-stamme med genitiv på -a, og denne overgang har fundet sted i et svensk navn, der i 1380 skrives Tykatorpa qvarn; muligvis kan et ældre *Týkathorp også forudsættes i det nordjyske stednavn Tøttrup. De førnævnte navne har imidlertid bevaret den oprindelige genitiv *Týkis, ligesom Thöri(r) har genitivsformen Thöris- i stednavne ved siden af det yngre Thöra.

Skønt kortformerne til de sammensatte personnavne nor-

malt er dannet med et an-suffiks, er det forhold, at vi i Týki må regne med en ia-afledning, næppe tilstrækkelig grund til at skille dette navn fra de hypokoristiske dannelser. Forholdet er antagelig det, at vi i kortformerne ved siden af de almindelige an-afledninger også har haft afledninger med et ia-suffiks, ligesom vi har ia-afledninger ved siden af an-afledninger i ikke-hypokoristiske usammensatte mandsnavne (ovfr. p. 68 ff). Ifl. Johs. Brøndum-Nielsen (21) er Thūr- den oprindelige form i sammensætninger med gudenavnet og Thōr- en sekundær form, og dette stemmer med, at ia-afledningen er et *Tūkiar – Týkir, ikke et *Tøkír. En ia-afledning *Týki(r) står i øvrigt ikke isoleret, idet et *Tūlir dannet med samme suffiks må antages at indgå i et stednavn, der 1203 skrives Tulistorp i Århusbogen (23) og i et skånsk Tullstorp (orig. 1347 Tulæstorp) (24). Navnet synes at være identisk med runesvensk toliR, hvorimod det er yderst tvivlsomt, om det er samme navn som Tolarr i Knýtlinga og det latiniserede Tullius i Liber Daticus Lundensis, hvad der nævnes som en mulighed i Da Gl Pers. Den manglende i-omlyd i *Tūlir må skyldes analogi fra de sammensatte navne på Thūr- eller fra an-stammen Tūli.

Som det fremgår af omtalen af de islandske kortformer (ovfr. p. 85), er der nøje overensstemmelse mellem de moderne islandske dannelser af denne art og de danske, der kendes fra vikingetid og ældre middelalder. Overensstemmelsen er så stor, at man må regne med, at i alt fald nogle af de islandske kortformer har eksisteret i talesproget allerede i oldtiden, selv om de først er overleveret fra nyere eller nyeste tid. Et meget vigtigt princip ved dannelsen af de danske kortformer til navnene på Thōr- er (foruden de allerede nævnte: erstatningen af þ med t, udskydelsen af konsonanten r og den hyppige anvendelse af gemineret konsonant), at der til samme sammensatte personnavn kan dannes kortformer

med lang vokal + kort konsonant og med kort vokal + lang konsonant. Eksempler på dette forhold er foruden Tōki: Tokki bl.a. Tōli : *Tolli*. *Tolli* er ikke direkte overleveret, men forudsættes i det nordsjællandske stednavn Tollerup, der nævnes allerede i Knud den Helliges gavebrev 1085 (Necrologium Lundenses afskrift Tollathorp). Et andet eksempel er Tūmi : *Tummi*. I yngre kilder kan de to former ikke holdes ude fra hinanden, men når Liber Daticus Lundensis allerede i 2. tredjedel af 12. årh. har skrivemåden *Tummi*, må det være en form med oprindelig lang konsonant. Den kan ikke bruges, som Wigforss gør det (23), til at datere den danske forlængelse af m mellem to vokaler (koma til komme) til en så tidlig periode som det 12. årh.

Ved uændret overførelse af konsonanten fra de sammensatte navnes efterled til kortformerne ville der i visse tilfælde opstå former, der strider mod sprogets almindelige struktur, og konsonanten erstattes da af en anden med beslægtet artikulation. Som kortform til navnene Thörgēr og Thōrgrīm, hvis efterled begynder med g, kan dannes et *Toggi* (og det faktisk forekommende *Toggi* må antages at være opstået på denne måde). Derimod kan der ikke til disse navne dannes en kortform **Tōgi* med lang vokal og enkelt g, idet kort g ikke kan forekomme i dansk mellem to vokaler før den gammeldanske klusilsvækkelse. I en kortform med lang vokal må g derfor erstattes med den tilsvarende ustemte konsonant k, og resultatet vil altså blive Tōki. Tōki kan således være kortform såvel til navne, hvor efterledet begynder med k (Thor-kil) som til navne, hvor det begynder med g. Også om andre navne gælder det, at de vil kunne forklares som kortformer af flere sammensatte personnavne. Et andet, helt parallelt eksempel er kortformerne til navnet Thōrbiorn, Thūrbiorn. Hypokoristiske former hertil er navnene *Tobbi* og *Tubbi* og de tilsvarende former med lang vokal er *Tōpi*, *Tūpi*,

idet b ligesom g ikke kan forekomme mellem vokaler og derfor er erstattet af p. En anden mulighed er det formentlig at erstatte b med den tilsvarende spirant v, således at også navnene Tōvi og Tūvi kan være opstået som kortformer til Thōrbiorn, Thūrbiorn. Disse navne kan imidlertid også opfattes som kortformer til navnet Thōrfin. En kortform hertil med lang vokal vil netop være Tōvi, idet den ustemte spirant f mellem to vokaler må erstattes af den tilsvarende stemte v. Kortformer af Thōrfin med kort vokal og lang spirant – stemt eller ustemt – strider ligeledes mod sprogstrukturen; en kortform med kort vokal måtte være Tobbi eller et – ikke eksisterende – *Toppi.

Det fremgår af det foregående, at der er mulighed for en stor rigdom af kortformer til navnene på Thōr-, og at man kan beregne, hvilke muligheder der er for kortformer af en bestemt sammensætning uden at samtlige muligheder behøver at være realiserede. Som et eksempel på, at det kan være af betydning at være opmærksom på navnedannelsens muligheder, kan nævnes tolkningen af det sjællandske stednavn Totterup. I Da Gl Pers tolkes navnet af mandsnavnet Tōti, men et gammelds. *Tōtathorp bliver på Sjælland til Tåderup, ikke til et moderne Totterup, der forudsætter et gammeldansk *Tottathorp, af et mandsnavn *Totti. Selv om et sådant navn ikke er direkte overleveret i nogen kilde, vil det efter de ovenstående regler være en ganske normal sideform til det velkendte Tōti.

Ingen af de nævnte kortformer af navne på Thōr- indgår i stednavne på -lev og -sted, hvad der viser, at de må tilhøre perioden efter folkevandringstiden.

Hvad navnenes geografiske udbredelse angår er det tydeligt, at de er særlig danske. De fleste danske navne af den art genfindes ganske vist i Sverige, men de bæres der af langt færre personer, og endnu sjældnere er de på vestnordisk om-

råde i middelalderen. Det er vel sandsynligt, at de her, som Lind antager (24), er indlånt fra dansk.

At navnene i gammel tid er blevet opfattet som typisk danske, har vi vistnok et vidnesbyrd om i den ældste grænselægning mellem Danmark og Sverige, der ifl. teksten selv blev til, mens Emund slemæ var konge i Uppsala og Svend Tveskæg i Danmark. Blandt de mænd, der skulle fastsætte grænsen, var tre fra Jylland, Tolle, Toti og Toki (således Västgötagalen; Codex Runicus Tole, Tote og Tokke). Grænsebeskrivelsen er forfattet i Västergötland, og de tre jyske navne er næppe historisk korrekte, men udtryk for en svenkers syn på hvilke navne, der var karakteristisk danske.

Foruden den meget talstærke gruppe af kortformer til navnene på Thör- findes der en række navne, deriblandt flere meget almindelige, der må opfattes som hypokoristiske dannelser. Ikke alle lader sig dog med sikkerhed skille ud fra usammensatte navne, i visse tilfælde heller ikke fra stærkt sammentrukne, oprindelige toleddede navne, og man må regne med, at navne af samme form, der opfattes som ét navn, i virkeligheden kan være af helt forskellig oprindelse.

En fra et orddannelsessynspunkt meget simpel type er navne, der er opstået ved, at man som kortform har anvendt enten forled eller efterled i et sammensat personnavn. Direkte kan denne navngivningsproces først iagttages i det middelalderlige materiale, hvorfra et par eksempler skal anføres. I et diplom fra 1410 nævnes en borger i Kalundborg ved navn Bardh, men i det vedhængende segl nævnes han med sit fulde navn Havbord Bertholdi. I diplomer fra 1395 og 1409 kaldes den samme mand henholdsvis Hauborgh og Hawæ Bardh. Det er tydeligt, at hans navn er *Haghbarth*, og i seglet har han naturligvis brugt dette navn. I daglig tale er det forkortet til Barth, og i diplomet fra 1410 har denne kortform fået lov at slippe ind. Nu er Barth et meget udbredt navn

over hele Norden, særlig i vestnord., hvor det er ældgammelt. En af landnamsmændene, Eilífr ǫrn's norske oldefar, hedder Bárðr ifølge Landnáma. I et skjaldekvad, Bárðardrápa, fra ca. 975, der findes i et håndskrift af Landnáma, findes navnet i en ældre tostavellesform Barðr, medens den omgivende prosatekst har den sammentrukne form Bárðr. At navnet er en sammensætning bekræftes af, at det i irske kilder skrives Barith o.lgn., og også som nordisk navn i Danelagen optræder det i tostavellesform, f.eks. Baret, Bared i Domesday Book (25). Det er blevet forklaret som et urnord. *Baðufri-duR og er i så fald identisk med oldhøjtysk Badefrid, Patufrid. Vi ser altså, at to forskellige navne er eller kan være faldet sammen i det gammeld. Barth, og det er umuligt at afgøre, hvornår vi har det gamle, toleddede mandsnavn, der går tilbage til fællesgermansk tid, og hvornår der er tale om en yngre hypokoristisk dannelse. Eksemplet fra Kalundborg er muligvis det eneste på, at Barth er opstået ved forkortelse af et sammensat navn, men vi kan ikke vide noget sikkert derom. Strengt taget kan vi ikke engang vide, om der ikke blandt de i Da Gl Pers opførte eksempler på navnet Barth er nogle, der har en tredje oprindelse. Personnavneordbogens eksempler er næsten alle fra forholdsvis sene, jyske kilder, og enstavellesformen kan derfor i nogle tilfælde repræsentere navnet Barthi med jysk bortfald af den udlydende vokal.

Et andet eksempel er navnet *Griþ*, opstået ved forkortelse af *Wilgrīþ*. Et diplom fra 1377 nævner en væbner fra Smørum hrd. ved navn Wilgreb Gunderss:, og samme form har hans fornavn i et diplom fra 1391. I et diplom fra 1382 kaldes han derimod Grybh og i 1392 Griiph. Af hans sønner, som nævnes i flere diplomer, hedder den ene altid Johannis Griþss:, den anden Gødikæ Griiþss:. En søn af Johannis Griþss: hedder Griþp Jenss: og hans søn igen Aghe Griþss:. Det ses, hvorledes kortformen bliver den sejrende. Da den

ældst kendte bærer af navnet Grip tillige hedder Wilgrip, kunne det se ud, som om dette var den eneste kilde til kortformen, men også her må vi regne med, at navne af forskellig oprindelse er faldet sammen. Navnet Grip må være adskilligt ældre i Danmark end materialet i Da Gl Pers viser. Det indgår sikkert i det jyske stednavn Gribstrup, der først er overleveret fra 1. halvdel af 15. årh., men som sandsynligvis går tilbage i alt fald til den ældre middelalder. Navnet synes også at forekomme på vestnord. område, hvor der ganske vist kun er to eksempler på det, og i begge tilfælde veksler formen med det mere almindelige Greipr. Forudsat at Grípr er den rigtige form, er det lidet sandsynligt, at navnet her skulle være opstået ved forkortelse af Wilgrip, der i Norden kun kendes fra Danmark. I England, hvor navnet kendes fra Domesday Book, hører det hjemme i de sydlige egne af Danelagen med dansk bosættelse (26).

Et eksempel på, at første led af et sammensat navn anvendes som kortform, har vi ved navnet *Finwith*. I et nederty. diplom fra 1395 nævnes en dansk væbner Fynnewit Giurdhas; men i tre andre nederty. diplomer, det ene udstedt samme dag, de andre et par måneder senere, kaldes han Fyn, Phin. Der kan ikke være tvivl om, at væbnerens døbenavn var *Finwith*, et navn der er kendt over hele Norden, men i daglig tale, og altså tildels også i skrift, har han været kaldt med den forkortede form *Fin(n)*. Imidlertid er også navnet *Fin(n)* (vestnord. Finn(r)) almindeligt i alle de nordiske sprog, og man kan ikke antage, at det overalt er opstået ved forkortelse af sammensatte navne med *Fin-* som forled eller efterled. En væsentlig kilde til navnet er sikkert folkenavnet *finne*, direkte anvendt som personnavn (ovfr. p. 61).

I det hele taget er de faktisk påviselige eksempler på, at man i middelalderen har dannet navne ved ligefrem substraktion så få, at det ikke er rimeligt at tænke sig, at denne form

for navnedannelse har spillet nogen meget fremtrædende rolle. Ellers ville man vel, da Thör- er et så uhyre almindeligt navneled, i efterhedensk tid vente at finde et usammensat Thör som personnavn, men et sådant er kun kendt fra Danelagen. Om der overhovedet findes personnavne, der udelukkende er opstået på denne måde, kan måske endda være tvivlsomt. At sådanne dannelser kan gå meget langt tilbage i tiden er der ingen tvivl om. Bach (27) anfører fra det 5. årh. et eksempel på, at en germansk fyrste kaldes Wulfus ved siden af det sammensatte Hunulfus, og fra 10. årh. kendes Wolf ved siden af Wolfbracht.

Det er karakteristisk, at moderne islandske kælenavne ikke viser eksempler på den slags forkortelser. Derimod er det, som nævnt, almindeligt i moderne islandsk, at kælenavne dannes ved suffiksafledning til forled eller efterled i sammensætninger. Den samme dannelsesmåde er almindelig i olddansk og i andre germanske sprog, og mest almindelig er, ligesom i islandsk, afledning med suffikserne -i eller -a, hvad der allerede er givet en række eksempler på under omtalen af kortformerne til navnene på Thör; suffiksernes funktion er omtalt i kap. 5. Hypokoristiske afledninger med disse suffikser, hvor der ikke sker forandringer med selve ordstammen, er vanskelige eller umulige at skelne fra de usammensatte navne; et eksempel herpå, Gëri, er nævnt p. 71.

Det er imidlertid de færreste kortformer med disse suffikser, der er dannet på den måde. Det for de hypokoristiske navne karakteristiske er, at i- eller a-afledningerne indeholder elementer fra begge led i de sammensatte navne, således som det tydeligt fremgår af kortformerne til Thör-navnene.

Af andre kortformer på -i, -a til sammensatte navne skal omtales nogle få. *Atti* optræder som kortform til Azur, hvad der fremgår af *Necrologium Lundense*, der p. 68 omtaler en *Atti qui et Ascerus*; samme mand hedder i *Liber Daticus*

Atti Aszor. Navnet sammenstilles i Da Gl Pers med oldhøjty. Atto, der er kortform til Adalbert. Da dette navn i dansk kun forekommer som tysk lån, kan Atti og Atto imidlertid ikke være identiske, og Atti er formodentlig som helhed at betragte som hypokoristisk form af Azur. At det går tilbage til vikingetiden turde fremgå af, at det indgår i mange torpnavne Atterup, Attrup og skånsk Attarp. Det almindelige *Gunni* er kortform til sammensatte navne på Gunn-, hvoraf Gunnar er langt det almindeligste. Gunni indgår i mange stednavne, bl.a. i Gunderup, der forekommer én gang på Sjælland og otte gange i Jylland. Det svarer til udbredelsen af navnet Gundestrup, der – i alt fald i de fleste tilfælde – er sammensat med Gunnar; af tretten Gundestrup'er ligger ét på Sjælland, ét på Fyn og resten i Jylland.

Meget almindeligt er også *Æbbi*, der er direkte bevidnet fra 12. årh. som kortform af *Æsbiorn*, idet *Liber Daticus Lundensis* p. 71 nævner en *Esbiorn laicus Ebbe dictus*; på det tilsvarende sted i *Necrologium Lundense* p. 93 kaldes han blot Ebbe. En anden *Esbiorn* i *Necrologiet* p. 86 kaldes *Ebbo* i *Liber Daticus* p. 199. Brøndum-Nielsen, der har fremdraget eksemplerne (28), antager dog, at navnet delvis er lånt fra tysk, og Ludv. Wimmer hævdede uden forbehold, at navnet var et tysk lån (29). Når Wimmer anså navnet for tysk, var grunden formodentlig – foruden forekomsten af et oldhøjty. *Ebbo*, kortform af *Eberhard* – den, at det ikke forekommer i vestnord., men dette forklares ved, at den omlydte form *Æs-* i personnavne, svarende til vn. *Ás-*, er speciel østnord. En tilsvarende kortform til et gammelda. *Asbiorn* uden omlyd ville være *Abbi*. Om dette navn er direkte overleveret i dansk er tvivlsomt, men det indgår i stednavne, bl.a. det sjællandske *Abbetved*, og er også kendt fra Norge, hvor det er første led i gårdnavnet *Abberud* (14. årh. *Abbaruð*). *Abbi* kan dog også være kortform af *Abiorn* og – i senere tid –

vel også af Abraham. Da Æbbi indgår i talrige stednavne, bl.a. en lang række torpnavne, nu Ebberup, Ebdrup, Edderup (1479 Ebdrop), Etterup (1440 Æbbedorp) og Ettrup (1365 Ebthorp), fordelt over hele landet, er der ingen tvivl om, at det går tilbage til vikingetiden og er af rent dansk oprindelse. Det forekommer i formen Ebbsi som nord. navn i Domesday Book fra Gloucestershire (30).

Udbredt i hypokoristiske personnavne er også, som man kunne vente, diminutivsuffikserne *-ila* (*-ilōn*) og *gammeld.* *-ki*, det sidste dog betydelig sjældnere. Det er allerede nævnt, at *-ila* suffikset forekommer i de urnord. navne Frohila og Niujila, og også i de andre gamle germanske sprog er suffikset blevet anvendt ved dannelsen af kortnavne, først og fremmest i gotisk, hvor personnavne på *-ila* hører til de alleralmindeligste. Et af eksemplerne er Totila, navn på en østgoterkonge i 6. årh., og sikkert samme navn som oldhty. Zozzolo; den samme mand bærer ejendommeligt nok også et helt andet navn, Badvila, dannet med samme suffiks, af ordet **baðwō-* »Kamp«, der bl.a. indgår i oldnord. *Bøðvarr* (31).

Et eks. fra yngre runeindskrifter er *knubli* på Bække-stenen (32). Allerede i 1867 læste Sophus Bugge (33) navnet som **Gnǫpli* og forklarede det som en diminutivdannelse til oldnord. *Gnúpr*, der er nært beslægtet med *Gnūpa*, navn på en svensk vikingekonge i Hedeby. Et **Gnǫpli* kunne dog også være dannet direkte til det fællesnavn, der ligger til grund for personnavnet *Gnúpr*. Oldnord. *gnúpr* betyder et stejlt fjeld, og **gnūpila-*, **gnǫpli* kunne altså betyde noget i retning af »lille knold« el. *lgn.*, en betydning der ville passe godt til et oprindeligt tilnavn.

Et ældgammelt navn på *-ila* er *Ali*, der er kendt fra oldnord. og gammelsv., men som i dansk er lidt usikkert overleveret; Da Gl Pers har det kun i efternavnet Aals(s): i et par jyske diplomer fra 14.–15. årh. Bugge sammenstiller det

i den førnævnte afhandling med oldhøty. Anilo (Analo, Anulo), som han sikkert med rette tolker som en afledning, af oldhøty. ano, oldnord. ái »oldefader«; formelt identisk med personnavnet er middelhøty. enel »bedstefar, barnebarn«. Samme navn er Onela i Beowulf, søn af den nord. sagnkonge Ongenþeow.

Et andet runestenseksempel er muligvis ufla (akk.) på Glenstrup-stenen II (34), der af Wimmer opfattes som et *Yfli, diminutiv af oldnord. úfr »ugle«, kendt som mandsnavn på svenske runestene; Wimmer antager, men næppe med rette, at *Yfli er identisk med det moderne jyske Øvli. Ifl. Mar. Kristensen (35) kan ufla være akk. af et *UflāR, hvis sidste led er samme ord som adj. oldnord. flār »svigefuld, falsk« (»den ikke svigefulde«).

Suffikset -ki, som måske oprindeligt ikke har diminutivisk betydning, går også meget langt tilbage i tiden i personnavne. Det forekommer i det meget almindelige og typiske østnord. mandsnavn Aki. På Bjäresjö-stenen findes det i formen aaki, en form, der viser, at der oprindeligt har været en nasal efter a, og det er derfor nærliggende, som Wimmer gør, at sammenstille det med oldhøty. Anihho, der formodentlig indeholder samme rod som Anilo.

Andre eksempler fra runeindskrifter er Guthki og Sulki. Det første forekommer på Bodilsker-stenen IV (37) samt i middelalderlige kilder og lever videre i det moderne jyske Gudik, som Da Gl Pers uden tilstrækkelige holdepunkter anser for lånt fra tysk; det er en kortform til de almindelige personnavne med forleddet Guth-. Sulki findes i gen.-formen sulka på Tillitse-stenen (38) og indgår i det fynske stednavn Sulkendrup (39). Ifl. Da Gl Pers er det diminutiv af mandsnavnet Sūla. Til grund for dette ligger vel snarest subst. sūla »stolpe«, og Sulki kunne også være dannet direkte til dette appellativ.

Skønt suffikset -ki er gammelt og stadig er produktivt i islandske personnavne (se ovfr. p. 85), har det ikke fået nogen større udbredelse på dansk. De meget talrige middelalderlige mandsnavne på -ke, Henneke, Tideke osv., er for størstedelens vedkommende lånt fra nederty. og er dannet med det tilsvarende nederty. suffiks.

1. Da Runeindskr nr. 207.
2. Stds. brakteat nr. 9.
3. Stds. brakteat nr. 13, 16.
4. Krause: Die Runeninschriften im älteren Fupark nr. 85.
5. Kousgård Sørensen: Danske bebyggelsesnavne på -sted p. 78 f.
6. Norges Indskrifter med de ældre Runer II 535.
7. Norsk tidsskr. f. sprogvidenskab III 116.
8. v. Friesen: Rö-stenen p. 87.
9. Noreen: Altisländische Grammatik⁴ p. 384.
10. Da Folkemål III 140 f.
11. KultHist Leks XIII 219 f.
12. GiDa Gramm § 244.
13. Norsk-isländska dopnamn sp. 1045.
14. Vårt språk III 90 fodn.
15. GiDa Gramm § 151 anm. 2.
16. Nordiska namnstudier p. 90 note.
17. Gamle navne p. 19.
18. Jfr. Da Stedn XII 125.
19. GiDa Gramm § 85
20. Se kommentaren i Johs. Brøndum-Nielsens udgave p. 119.
21. Da Stedn XII 9.
22. Dipl Dan 3. rk. II nr. 380.
23. Södra Hallands folkmål p. 658.
24. Norsk-isländska dopnamn sp. 1033 ff.
25. v. Feilitzen: The Pre-Conquest Personal Names of Domesday Book p. 192.
26. Stds. p. 405.
27. Deutsche Namenkunde I 97.
28. GiDa Gramm § 400.
29. Wimmer Runemindesm IV. 2. LXXVI.

30. v. Feilitzen: The Pre-Conquest Personal Names of Domesday Book p. 244.
31. Schönfeld: Altgermanische Personen- und Völkernamen p. 240 f.
32. Da Runeindskr nr. 29.
33. T Filol VII 247.
34. Da Runeindskr nr. 123.
35. Da Stud 1935 p. 172.
36. Da Runeindskr nr. 288.
37. Stds. nr. 377.
38. Stds. nr. 212.
39. Da Stedn XIII 194.

7. NAVNENES GEOGRAFISKE UDBREDELSE

Det urnordiske navneforråd må, fremgår det af lev-navnene, have rummet mange navne, der var udbredt over hele det senere danske sprogområde. Dette er også, hvad man måtte vente, når man tager den store lighed i betragtning, der er mellem forleddene i lev-navnene og det samlede germanske navneforråd i folkevandringstiden. Som eksempler på navne, der må antages at have været almindelige over hele området, kan nævnes:

Et mandsnavn, der er ukendt i senere nordisk, men som i gammeld. ville have formen **A(a)r*, forudsætter snarest et urnord. **AnuharjaR*. Navnet må have været almindeligt, da det indgår i 5 Årslev'er, et sjællandsk, et fynsk og tre jyske (1).

I købstadsnavnet Haderslev (c. 1250 Hatherslef) og sognenavnene Haverslev i Himmerland (1442 (afskr.) Hadhersløff) og Hasslöv i Halland (1406 Hathersløf), indgår et mandsnavn gammeld. **Hatbar* (2). Forleddet i **Hathar* er urnord. **haþu-* »strid« (se ovfr. p. 14), og efterleddet måske også i dette tilfælde et *-harjaR*, selv om et til urnord. **HaþuharjaR* svarende mandsnavn ikke synes overleveret i andre germanske sprog.

Et sikkert eksempel på et udbredt navn på *-harjaR* er det **SaiwaharjaR*, der forudsættes i jysk Sjørslev, sjællandsk, fynsk og lollandsk Særslev; se ovfr. p. 27.

Mandsnavnet gammeld. *Sighar* indgår i tre sjællandske navne Sigerslev, nørre- og sønderjysk Sejerslev, desuden i sjællandsk Sigersted og hallandsk Särestad (3). Da lev-nav-

nene blev dannet, var dets urnord. form *SegiharjaR, samme navn som oldeng. Sigehere.

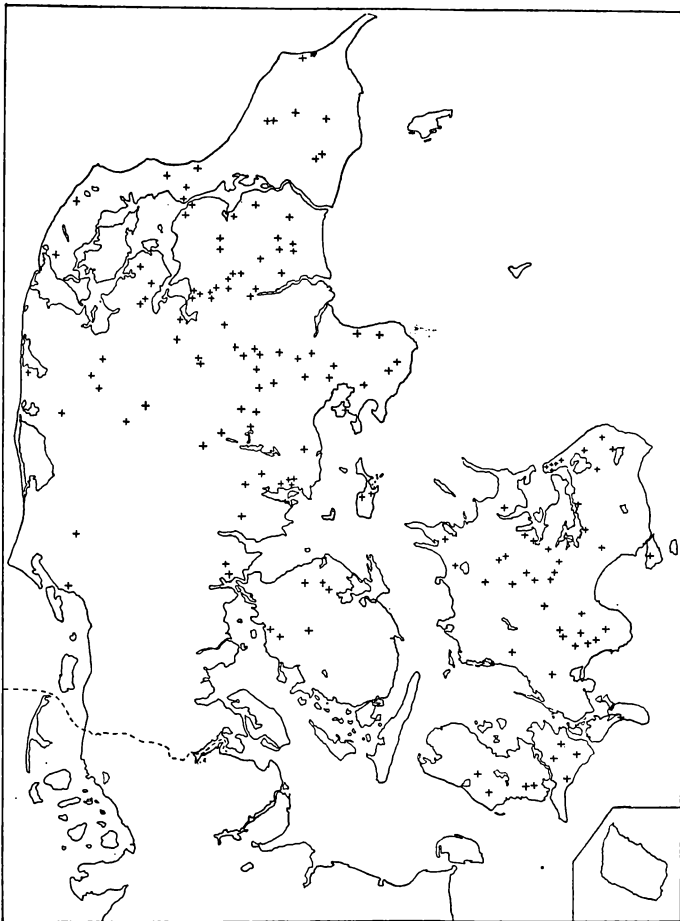
Om Thōrir, urnord. *PunrawihaR, i det sjællandske Tørslev og flere jyske navne Tørslev, Torslev se ovfr. p. .

Lev-navnene er ikke så talrige, at man i almindelighed omvendt kan slutte, at et personnavn, der ikke forekommer i forbindelse med -lev eller kun indgår i et enkelt lev-navn, har manglet eller har haft en snæver lokal udbredelse i folkevandringstiden. Kun i tilfælde, hvor et navn, der i historisk tid er overordentlig almindeligt og indgår i talrige stednavne, mangler i -lev, sådan som det f.eks. er tilfældet med Kætil (ovfr. p. 64), er det rimeligt at slutte, at det sandsynligvis først er kommet i brug efter lev-navnenes dannelse.

Om det direkte overleverede urnordiske navnestof må man sige, at det er så ringe – godt en snes navne i indskrifter fra dansk område – at det ikke giver holdepunkter for de enkelte navnes hyppighed og geografiske udbredelse. Dette er derimod tilfældet med det langt større navneforråd i vikingetidens runeindskrifter og specielt med det meget store navnestof i torpnavnene.

Et af de mærkeligste ordgeografiske forhold er Thōr-navnenes udbredelse. Skønt disse navne i diplomer og andre middelalderlige kilder overalt er meget hyppige, må der have været en tid, hvor de manglede i en betydelig del af landet, samtidig med at de var almindelige i andre egne. Som nævnt ovfr. p. 43 indgår navne på Thōr- og deres kortformer i mellem 150 og 200 danske torpnavne; det drejer sig om de samme navne, som er almindelige i runeindskrifter og kilder fra middelalderen. De er jævnt fordelt over det meste af området, men med en enkelt undtagelse mangler de i Sønderjylland, og de er meget sjældne i en stor del af Vestjylland, således som det fremgår af kortet p. 107.

Dette kan ikke bero på en tilfældighed. Hvis Thōr-navne

Personnavne på Thor- i -torp (efter K. Hald: *Vore Stednavne*, fig. 8).

havde været lige så almindelige her som i størstedelen af det danske område, da torpnavnene blev dannet, ville man blandt de 2-300 sønderjyske eksempler på denne navnetype vente 15-20 navne med Thör- som forled (4). Forklaringen må

være den, at personnavne på Thōr- ikke forekom i Sønderjylland, da de sønderjyske torpnavne blev til. Kommer vi længere ned i tiden ændres forholdet. Der er talrige navne på Thōr- i sønderjyske diplomer fra middelalderen, og de indgår også i sønderjyske stednavne af andre typer, f.eks. -bøl (Thōrkil i Terkelsbøl, Tūmi i Tumbøl), der i Sønderjylland er yngre end torperne. En del af forklaringen på Thōr-navnenes fravær er muligvis den, at torperne i Sønderjylland er ældre end andre steder i landet, således at Thōr-navne i det hele ikke var i brug i større udstrækning, da disse stednavne blev dannet. Men denne forklaring er næppe tilstrækkelig. Forholdet er også udtryk for, at det sønderjyske navneforråd i torpperioden i det hele havde større lighed med det vestgermanske, hvor navne svarende til de nordiske på Þór-mangler (p. 44). Der er også grund til at gøre opmærksom på, at gudenavnet – på oldeng. Þunor – mangler i de engelske dele af England og at guden altså næppe har været dyrket der. Hvis anglerne i England, som det oftest antages, stammer fra Angel, kunne manglen på personnavne på Thōr- i Sønderjylland i tidlig tid stå i forbindelse med dette forhold, men det kan kun blive en hypotese.

Det fremgår også ret tydeligt af torpnavnene, at en række personnavne i vikingetiden må antages at have haft en temmelig snæver udbredelse. Især synes det at have været tilfældet med navne, der indgår i jyske torpnavne, medens navneforrådet i de sjællandske torper har været mindre lokalt præget. Som eksempler på navne med lokal udbredelse kan nævnes:

Kvindenavnet *Askatla* indgår i to torpnavne Askildrup i Blenstrup s., Hellum hrd. og Ølst s., Galten hrd. Det forekommer – foruden i Reichenau-listen – kun på Spentrupstenen II(5), der geografisk er placeret mellem de to Askildrup'er. Det tyder stærkt på, at navnet ikke alene er specielt

dansk, men hører hjemme i snævert afgrænset østjysk område. Det samme er tilfældet med mandsnavnet **Draghmāl*, et oprindeligt tilnavn, der er identisk med adj. oldnord. *dragmáll* »slæbende i sin tale« (»den drævende«). Navnet er ikke direkte overleveret i dansk, men kendes fra svenske runeindskrifter (trakmal) (6) og som nordisk navn i Danelagen (7). **Draghmāl* indgår i tre Drammelstrup'er, i Favsing s., Sønderhald hrd., i Tirstrup s., Djurs Sønder hrd. og i Astrup s., Ning hrd., alle beliggende i det gamle Åbo syssel.

Et mandsnavn **Komi* indgår i sognenavnet Komdrup i Hellingum hrd. og i landsbynavnene Kondrup i Kastbjerg s., Gerlev hrd. (1395 Kontorp, 1475 Komdrop) og i Borup s., Støvring hrd. (1319 (afskr. Århusbogen) Kommæthorp). Navnet er ellers ukendt i dansk (8), og de tre torper ligger alle i et temmelig lille, østjysk område mellem Limfjorden og Randers fjord.

Syv navne Kovstrup hører hjemme i Nord- og Midtjylland. De må antages at indeholde samme personnavn, snarest et ellers ukendt gammelds. **Kok(k)*. Et tilsvarende oldeng. **Cocc* indgår muligvis i engelske stednavne (9). Tre navne Skanderup ligger i et lille øst- og sydjysk område. Det ældst overleverede er sognenavnet Skanderup i Hjelmlev hrd. (1176 (Esrombogen) Sklandethorp). De må indeholde et ellers fuldstændig ukendt mandsnavn **Skandi*. Endelig kan det nævnes, at der findes tre midt- og vestjyske eksempler på navnet Plovstrup, sammensat med mandsnavnet gammelds. *Plōgb*. Deres placering stemmer med forekomsten af personnavnet, idet alle middelalderlige belæg, for så vidt de er lokaliserede, med en enkelt undtagelse hører hjemme i Jylland.

Som man vil se af eksemplerne, er navne med snæver lokal udbredelse gennemgående sjældne eller helt ukendte udenfor stednavne. Det kan dels hænge sammen med, at de pågældende personnavne tidligt er gået af brug, dels med, at den

ringe geografiske udbredelse mindsker chancen for, at de kommer til at figurere i kilderne.

1. Da Stedn XIII 210 f m. litt.henv.
2. Stds. IV 1.
3. Kousgård Sørensen: Danske bebyggelsesnavne på -sted p. 109, 243.
4. Kristian Hald: Vore Stednavne, 2. udg. p. 135 f.
5. Da Runeindskr nr. 120.
6. Salberger i Na Bygd 1960 p. 9 ff.
7. G. Fellows Jensen: Scandinavian Personal Names in Lincolnshire and Yorkshire p. 72 m. litt.henv.
8. Der synes at være spor af navnet i svensk; se Lundgren-Brate: Personnamn från medeltiden p. 153.
9. Da Stedn IX 87 m. litt.henv.

8. ÆNDRINGER I NAVNEFORRÅDET

Af de foregående kapitler vil det fremgå, at der er sket store forandringer i navneforrådet fra urnordisk til fællesnordisk tid eller udtrykt i historiske perioder fra folkevandringstid til vikingetid.

Nogen tvingende grund til at henføre de urnordiske indskrifter og altså også deres personnavneforråd til andre folk end dem, hvis efterkommere lever i Norden i vikingetiden, synes der ikke at være (1). Og der er heller ikke tvingende grunde til, hvad navnlig v. Friesen har gjort sig til talsmand for (2), at regne med, at de urnordiske personnavne i stort omfang er lånt fra vestgermansk. Når de urnordiske personnavne har så stor lighed med dem, vi træffer hos andre germanske folk i folkevandringstiden, behøver det blot at være udtryk for, at der fra gammel tid har været en betydelig overensstemmelse i denne del af ordforrådet over hele det germanske område (3). Og når de afviger så stærkt fra de navne, der bruges i vikingetiden og den ældste middelalder, er det udtryk for den store forandring, der sker med det nordiske navneforråd i den mellemliggende periode.

Også inden for stednavnene sker der en differentiering af ordforrådet. Medens nogle af de ældste stednavnetyper som -inge og -heim er udbredt over praktisk talt hele det germanske område i folkevandringstiden, kommer i de følgende århundreder nye navnetyper i brug med delvis langt snævrere udbredelse, f.eks. de nordiske navne på -by.

At de urnordiske personnavne i indskrifterne virkelig er opstået på hjemlig grund, turde fremgå af, at der alt i alt er

god overensstemmelse mellem indskrifternes navne og dem, der indgår i danske og sydsvenske stednavne på -lev fra samme periode. Naturligvis kan man ikke vente at finde alle indskrifternes navne som forled i lev-navne – tilfældigheder i indskrift-overleveringen spiller en stor rolle – men det er i alt væsentligt navne af samme typer, vi møder som forled; eksempler herpå er givet i det foregående. Overensstemmelsen mellem lev-navnenes forled og de personnavne, der er overleveret fra andre germanske folk i folkevandringstiden, er også slående. – Det er, som nævnt i kap. 1, denne lighed, der er et af de vigtigste argumenter for at henføre de nordiske lev-navne til folkevandringstiden. At de er ældre end vikingetiden fremgår af, at de helt mangler i vikingebygderne i Danelagen og Normandiet.

Forandringerne i navneforrådet må naturligvis ses i sammenhæng med de dybtgående ændringer, de nordiske sprog undergår i samme periode med hensyn til det øvrige ordforråd og med hensyn til lydforhold og bøjning, ændringer der utvivlsomt hænger sammen med stærke kulturelle og politiske forandringer i tiden. Ændringerne i navneforrådet har formentlig været større end i resten af ordforrådet. Erfaringer fra andre tider og steder viser, at personnavne er overordentlig udsat for ændringer på grund af skiftende kultur- og modestrømninger. Man kan f.eks. tænke på den store rolle, nordiske personnavne hurtigt kommer til at spille i England også uden for Danelagen, eller på den dominerende stilling, normanniske personnavne som Robert, Roger, Walter, Wilhelm osv. temmelig hurtigt kommer til at indtage, også i den engelske bondebefolkning, efter normannernes erobring af England i 1066.

I urnordisk tid må sammensatte personnavne efter indskrifternes vidnesbyrd have været hyppigere end usammensatte og hypokoristiske, og endnu i vikingetiden er de sammensatte

navne dominerende, idet de udgør c. 140 af c. 230 forskellige navne i indskrifterne med yngre runer og bæres af c. 240 personer af c. 430 (5). De store ændringer i navneforrådet beror, så vidt man kan skønne, ikke så meget på, at talforholdet mellem sammensatte og usammensatte navne ændres som på de store forandringer, der sker indenfor de enkelte grupper.

At de urnordiske personnavne for størstedelens vedkommende var sammensætninger fremgår også klart af lev-navnene. Især spiller navne på gammelds. -ar en meget stor rolle, og det vil oftest dreje sig om sammensætninger på urnord. -harjaR, selv om også andre navneled, bl.a. urnord. -gairar, er faldet sammen i det senere -ar. I kap. 3 er nævnt en række navne på -harjaR, der indgår i lev-navne, og enkelte andre eksempler på dette udbredte efterled skal tilføjes:

**Frithar* (oldhøjty. Fridheri) indgår i Freerslev (12. årh. (afskr.) Frithersløf, Frithisleue) (5), *Hialmar*, oldnord. Hjalmarr, antagelig i herredsnavnet Hjlemslev (Vald JBog Hialmæsleferet) og i Hjermitslev (1299 (afskr.) Hialmesløff) (6), *Ottar*, oldnord. Óttarr, i Utterslev ved København (1198 Otherslef) og på Lolland (1379 (afskr.) Oothersløff) (7). *Rēthar*, oldnord. Hreiðarr, i to sjællandske Reerslev'er (R. i Københavns amt 1349 Reethærsløf) og et skånsk Reslöv (1299 (afskr.) Rethersløff), **Rōthar*, samme navn som oldhøjty. Hrōdhari, i Rorslev (1428 Rosløff, 1443 Rodhersleff) (8), **Ulvar*, oldnord. Ulfarr, i Ulslev på Falster (Vald JBog Vluærsléf) og Ullerslev på Fyn (9), gammelds. *Waldar* i Ullerslev, Vollerslev (c. 1370 Valderslef) og Volderslev (10). *Wīkar*, oldnord. Víkarr, som der kun er et usikkert eksempel på i gammeldansk overlevering, indgår i Veggerslev (11) og *Withar*, oldhøjty. Withari, i Vejerslev (1203 (Århusbogen) Witherslef) (12).

De ovennævnte eksempler sammen med de tidligere an-

førte er udtryk for den overordentlig dominerende rolle, sammensætninger på -harjaR spiller som forled i lev-navne. De indgår skønmæssigt i henvendelse af den tredje del af de danske stednavne af denne type og har i adskillige tilfælde påvirket andre lev-navne, så de får et uetymologisk r i forleddet foran genitivendelsen -s; et eks. herpå er Hillerslev (ovfr. p. 76). Da der tillige er mulighed for tidligt svind af r foran s (som eks. kan nævnes Hjelmlev ovfr.), kan det i flere tilfælde være vanskeligt eller umuligt at afgøre, om forleddet er en sammensætning på -ar (gen. -ars) eller en afledning på -ir (gen. -is).

Både suffiksafledninger og andre usammensatte personnavne i forbindelse med -lev er der tidligere givet eksempler på. Foruden de vanskeligt afgrænselige ia-afledninger på -ir optræder der i ikke få tilfælde afledninger på -i, dvs. oprindelige an-stammer. Foruden de tidligere (p. 69, 71) nævnte eksempler, Skafti og Gēri i henholdsvis Skaftelev og Gerlev, Gørlev, kan bl.a. nævnes **Brandi*, runesv. branti, i Brandele (1326 Brandælef), **Hagbni*, samme navn som det almindelige oldnord. Hǫgni, oldhøjty. Hagano, i Havnelev (1261 Hagnælef) og **Hēmi*, en sideform til **Hēmir*, oldnord. Heimir, i Himmelev (1311 Hæmmælef); **Hēmir* forudsættes i hallandsk Hemmeslöv. Ved afledninger på -i (og -ir) kan der, som nævnt, i flere tilfælde være mulighed for at opfatte dem som hypokoristiske dannelser til gamle sammensætninger eller eventuelt til usammensatte navne.

Som eksempler på personnavn i -lev, der er oprindelige appellativer, er tidligere nævnt nogle dyrenavne, nationalitetsbetegnelser og adjektiver. Alt i alt spiller sådanne navne en langt ringere rolle end i senere tid, og det er karakteristisk, at flere betydningsområder mangler helt i forbindelse med -lev. Det gælder, som tidligere nævnt, slægtskabsordene, personbetegnelser som Bōndi, Karl og Swēn, og almindelige

navne som Knūt og Kætil, der kan antages at være oprindelige tilnavne.

Udover eventuelle eksempler i form af nogle af afledningerne på -i og -ir synes der at være meget få hypokoristiske dannelser i -lev-navnene. Navne med de for hypokoristiske dannelser så karakteristiske geminerede konsonanter bb, dd og gg er næsten ukendt. Mandsnavnet *Uggi, der ikke er direkte overleveret i dansk, men som forekommer en enkelt gang på Island, indgår i Uglev i Thy (1453 Uggeløf), et *Addir vistnok i det ikke sikkert lokaliserede Addæsleff, der forekommer som tilnavn i Århusbogen 1295 (13) og et *Æggir i Eggeslev (-lille, -magle; 1140 Eggeslef). Af de store ændringer i navneforrådet er, som nævnt (p. 50) fremkomsten og udbredelse af navnene på Thōr- den vigtigste; det er disse navne, der stærkest præger det nordiske navneforråd og skiller det ud fra de andre germanske folks i oldtiden. Endnu ved vikingetidens begyndelse synes det, som om Thōr-navnene ikke har fået deres fulde blomstring, og specielt gælder det om de til de sammensatte navne dannede kortformer. Ovfr. p. 47 er det nævnt, at i Lincolnshire indgår tre sammensætninger på Thōr-, Thōrgrim, Thōrir og Thōrulf i ialt syv navne på -by, den ældste nordiske stednavnetype i området. Ingen af de tilsvarende kortformer er repræsenteret i forbindelse med -by, men sådanne findes derimod i de middelalderlige marknavne og i Domesday Book 1086 (14).

I den følgende periode, middelalderen, sker der endnu større ændringer i det danske navneforråd. De skyldes kun i meget ringe grad nydannelser af hjemlige navne, men den indvandring af fremmede navne fra mange sprog, der gør senmiddelalderens navneskik helt forskellig fra vikingetidens. Om middelalderens navne må der i øvrigt henvises til andet bind.

1. Navnlig W. Krause: Die Runeninschriften im älteren Fuþark har –med stærk støtte af arkæologen Herbert Jankuhn– villet henføre de ældste indskrifter på dansk grund til forskellige germanske folk: angler, daner, heruler og goter. Jfr. Fort Nut XXIII 439.
2. v. Friesen siger herom (Rö-stenen p. 112), at de urnordiske indskrifteres navneforråd viser et stærkt vestgermansk indslag, specielt fra egnene omkring Nedre-Rhin, og dette er sandsynligvis større end det direkte kan bevises.
3. Dette strider naturligvis ikke imod, at der, som påvist af v. Friesen, er større lighed mellem de urnordiske og nogle dele af det vestgermanske områdes personnavne end mellem de urnordiske og de østgermanske.
4. KultHist Leks XIII 220.
5. Da Stedn II 104.
6. Steds. XII 96.
7. Stds. XI 65.
8. Stds. XIV 170.
9. Stds. XI 200 f.
10. Stds. XIV 68.
11. Årb Rand 1967 p. 7.
12. Da Stedn IX 234.
13. Stds. XII 102 m. litthenv.
14. Kristian Hald i KultHist Leks XIII 228.

PERSONNAVNREGISTER

Omfatter navne fra dansk sprogområde

*A(a)r 105	Erik 27 f
Abbi 100	
Abraham 100	FakaR 53
*Addir 115	Fastulf 33
Aki 102	Fathir 61 f
Aksel 86	Fin(n) 61, 98
Alawin 30	Finnulf 33
Alfkil 15	Finwith 98
Alfuin 30	*Forni 59
Ali 101 f	Frathulf 33
Alin, Allin 30	*Frithar 113
Almar 29	Frithgæst 23
Arndör 47	Frohila 82
Ari 53, 57	Fröbiorn 15, 39 f
Arni 58	Frösten 40
Asboth 38	Fughl 58
Asgot 37	Fundin 60
Askatla 35, 108	
Asmund 32, 37	gakaR 56
As(t)räth 32, 38	Gamal 60
AsugisalaR 31, 37	Gär 63, 72, 83
Asulf 33, 38	Geri 71
Aswaldi 38	Gerri 72
Aswith 38	Gísl 63, 72
Athisl 31	Gíslí 72
Atti 99 f	Glíp 74
Azur 99 f	*Glöi 77
	*Glöir 77
Barth 96 f	*Glüm 59 f
Beri, se Biari	Gnÿpli 101
Bera 53	Grip 97 f
Biari 53	Gundrätth 32
Biorn 53, 57	Gunnar 27, 100
Biornulf 19 f	Gunni 100
*Birsá 56	Gunnulf 33
Böndi 62	Gunwald 15
*Brandi 114	Guthbiorn 37
Brod(d) 71	Guthbrand 37
Broddi 71	Guthfast 37
Bröthir 61 f	Guthfrith (kvinden.) 37
Brüni 60	Guthfrith (mandsn.) 37
	Guthi 36
Dan 61	Guthki 102
Diür 58	Guthmund 32
*Draghmäl 109	Gýrith 37

- Gærmund 32
 *Gæst 25
 Göt 61
 Gøti 61
 Götár 26
 Götmar 29

 HaeruwulafiR 15, 17
 Haghbarth 96
 *Hagñni 114
 HagiradaR 32
 Hairulfr 32
 Hans 86
 Hariso 54 f
 HariwulfaR 17, 32
 Harja 82
 *Hathar 105
 Hathulf 15
 HaþuwulfaR 15, 17, 33
 HeldaR 55, 63
 *Hēmi 114
 *Hēmir 114
 Heriest 23
 *Híalm 55, 65
 Híalmar 27, 113
 *Hildi
 *Hildir
 Hildulf 33
 Hiorulf 15, 33
 HlewagastiR 20 ff
 HouaR 55, 59
 Hün 58
 Hælf 32 f
 Hælghi 60
 Hærulf 33
 Hæryst 23

 Iarpulf 33
 Ísbiorn, se Æsbiorn
 Ingimar 29
 Ingimund 32
 Isulf 33
 Iþuin 31
 Iüti 61

 Jørgen 86

 Kāri 38 f
 Karl 62
 Karli 71

 Kati 65
 Kāulf 33
 Kirstine 86
 Klak(k) 67 f
 Klakki 67 f
 klibiR, se Klippir
 Klippi 76
 Klippir 74 f
 Klæp(p) 75
 knubli, se Gnýpli
 Knüt 18, 66 f
 *Kok(k) 109
 *Komi 109
 Kristian 86
 KunimunduR 31
 Kætil 63 ff

 Laurits 86
 Leþro 56
 Lothin 60

 Mā 58
 Malgæst 23
 Marius 86
 Møthir 61 f
 muha 56
 Mūli 66

 Nafni 70 f
 Niujila, Niuwila 82 f

 Od(d) 71
 Oddi 71
 Orm 58
 Ormar 58
 Othinkar 38
 Othinkarl 39
 Ottar 113
 Owlþupewar 29 f

 Peter 86
 Pløgh 109

 Rafn 57 ff, 83
 Rēthar 113
 Rikwin 31
 Rō 77
 Rōald 15
 Rōar 25
 Rōir 77

- *Rōthar 113
Rūnulf 33
- Salmund 32
Saxi 61
Sighar 105f
Sighmund 15, 32
*Sīō(a)r 27, 105
Skafti 69f
SkalmiR 73f
*Skandi 109
Skarþhi 70
Skipar 25
Sōti 70
Suertin 79
Sūla 102
Sulki 102
Swāvar 25
Swēn 62
Swēni 71
Swærth 63
Systir 61f
*Sæ(a)r 27, 105
- *Tēt 59
(T)irāth 32, 41
Tobbi 86f, 94f
Toggi 90, 94
*Tōk (Tok(k)?) 90f
Tōka 86
Tōki 17, 86f, 88ff, 96
Tokki 87f, 90ff, 96
Tōla 86
Tōli 86f, 96
Tolli 87, 94, 96
Tōmi 86, 88, 94, 108
Tonna 86
Tōpi 87, 94
Tosti 86
Tōti 87f, 96
*Totti 95
Tōva 86f
Tōvi 86f, 95
Tubbi, se Tobbi
Tūki, se Toki
Tūli, se Toli
*Tūlir 93
Tulli, se Tolli
Tūmi, se Tōmi
Tummi 94
- Tūpi, se Tōpi
Týki(r) 89, 91ff
- Thōrbiorn 15, 43, 94f
Thōrfast 43
Thōrgér 43, 94
Thōrgisl 43
Thōrgnǫ 43
Thōrgot 43
Thōrgrim 47, 94
Thōrgun(n) 43
Thōrir 43, 46f, 50, 106
Thōrkil 15, 47, 87, 108
Thōrlāk 15, 43
Thōrmōth 47
Thōrmund 43, 48
Thōrstēn 15, 87
Thōrth 48
Thōrulf 33, 43, 47
Thōrwī 43
Thrō-, Thrū-, se også Thōr-
Thrūgils 31
Thūr-, se Thōr-
Thȳr-, se Thōr-
- ufla, se Yfli
*Uggi 115
Ulf 57, 83
*Ulvar 113
Unker 38
Uthwāghin 60
- Waldar 113
Wal(æ)gæst 23
Wandrāth 32
*Wīghmar 29
Wīkar 113
Wilgrīp 97
*Windar 26
*Wismar 29
Withar 113
*Wraggi 68
Wraghi 68
WulþuþewaR, se OwlþuþewaR
- Yfli 102
- Æbbi 100
*Æggir 115
Æsbiorn 15, 38, 100

Æsgēr 38

Æskil 38

Økil 15

Øn 30 f

Ørn 53, 57

Øthin 30 f

Øvli 102

STEDNAVNEREGISTER

Omfatter navne fra Danmark, Halland (Hall.) og Skåne (Sk.)

- Abbetved 100
Addesleff 115
Adhelstorp 31
Ajstrup 31
Anderslöv Sk. 44 ff
Arlöv Sk. 53, 57
Arndrup 57 f
Askildrup 108
Bjerndrup 57
Bjertrup 57
Bjerup 57
Bjärlöv Sk. 53, 57
Bjødstrup 57
Bjørndrup 57
Bjørnstrup 57
Bjørstrup 57
Bjørup 57
Bjøstrup 57
Brandelew 114
- Cleppæstorp 75
- Danstorp Sk. 61
Danstrup 61
Djurslöv Sk. 58
Drammelstrup 109
- Ebberup 101
Ebdrup 101
Edderup 101
Edslev 49
Eggeslev 115
Egknud 66
Erikslev 27
Erritsø 27
Eslöv Sk. 49 f
Etterup 101
Ettrup 101
- Favstrup 54
Finstrup 61
Forlev 59
Fornerup 59
Freerslev 113
Frøstrup 40
- Fuglslev 58
- Gerlev 72
Gestelev 25
Gierslev 63
Glibstrup 74
Glistrup 74
Glomstrup 59
Glorup 77
Glostrup 77
Glumslöv Sk. 59
Glumstorp Sk. 59
Gribstrup 98
Gualöv Sk. 36
Gullev 36
Gunderslev 27
Gunderup 100
Gundestrup 100
Göd(d)delöv Sk. 61
Gøderup 61
Gøstrup 61
Gørlev 72
Gørslev 26
Görslöv Sk. 26
Gøtrup 61
- Haderslev 105
Hammarlöv Sk. 29
Hasslöv Hall. 105
Haverslev 105
Havnelev 114
Hellev 60
Hemmeslöv Hall. 114
Herlufllille 60
Herlufmagle 60
Hillerslev 76
Hillerød 76
Hilleslöv Sk. 76
Hillested 76
Himmelev 114
Hjadstrup 55
Hjelslev 113
Hjermitslev 113
Hundslev 58
Hyllerslev 76

- Hyllested 76
 Karlstrup 62
 Kastrup 62
 Kelstrup 64
 Kjelstrup 64
 Klattrup 67
 Kliplev 76
 Klæstrup 75
 Knudshoved 66
 Knudstrup 66
 Komdrup 109
 Kondrup 109
 Kovstrup 109

 Lindknud 66
 Løjstrup 60
 Lønstrup 60

 Måslev 58

 Ormslev 58

 Plovstrup 109

 Rangstrup 59
 Ravnstrup 59
 Reerslev 113
 Remmarlöv Sk. 29
 Reslöv Sk. 113
 Rorslev 113
 Rorup 77
 Roskilde 77
 Roslev 77

 Sejerslev 105
 Sigerslev 105
 Sigersted 105
 Sjørslev 27, 105
 Skafteløv 69
 Skafterup 69
 Skanderup 109
 Skardebøl 70
 Skepparslöv Sk. 25
 Soderup 70
 Sottrup 70
 Sulkendrup 102
 Svestrup 63, 79
 Svogerslev 25
 Sværtinstorp Sk. 79

 Särestad Hall. 105
 Særslev 27, 105
 Såderup 70

 Teestrup 59
 Terkelsbøl 108
 Tirstrup 41 f
 Tistrup 41 f
 Tokkerup 90
 Tollerup 94
 Tolslev 45, 47
 Tommarp Sk. 88
 Tommerup 88
 Torpille 89
 Torpmagle 89
 Torslev 44 ff, 106
 Torup 89
 Totterup 95
 Tovstrup 90
 Trudslev 44 ff
 Tulistorp 93
 Tullstorp Sk. 93
 Tumbø 88
 Tumbøl 88, 108
 Tygestrup 92
 Tygstrup 92
 Tyrrestrup 46 f
 Tystrup 92
 Tøjstrup 92
 Tømmerup 88
 Tørslev 44 ff, 106
 Tøttrup 92
 Tågarp Sk. 98
 Tågerup 89
 Tåstrup 42

 Uglev 115
 Ullerslev 113
 Ulslev 113
 Utterslev 113

 Veggerslev 113
 Vejerslev 113
 Vemmelev 29
 Vemmerlöv Sk. 29
 Vinderslev 26
 Vissmarlöv Sk. 29
 Volderslev 113
 Vollerslev 113

Ønlev 31
Ørndrup 57
Ørnstrup 57

Årslev 105

Bogen er sat med Garamond 10 punkt og trykt i
Fr. Martin's Bogtrykkeri, Christiansfeld.
Papir: Tryk E, 100 g. De forenede Papirfabrikker.
Oplag: 1600 eksemplarer.
Omslaget med fotografi af Hovslundstenen
er tilrettelagt af *Evald Thøgersen*.

Dette værk er downloadet fra Slægtsforskernes Bibliotek

Slægtsforskernes Bibliotek er en del af foreningen DIS-Danmark, Slægt & Data. Det er et special-bibliotek med værker, der er en del af vores fælles kulturarv, blandt andet omfattende slægts-, lokal- og personalhistorie.

Slægtsforskernes Bibliotek:
<http://bibliotek.dis-danmark.dk>

Foreningen DIS-Danmark, Slægt & Data:
www.slaegtogdata.dk

Bemærk, at biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. Når det drejer sig om ældre værker, hvor ophavs-retten er udløbet, kan du frit downloade og anvende PDF-filen.

Når det drejer sig om værker, som er omfattet af ophavsret, er det vigtigt at være opmærksom på, at PDF-filen kun er til rent personlig, privat brug.